TEKSTY SEMINARYJNE WYDZIAŁU PRAWA
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

WYBÓR ŹRÓDEŁ DO HISTORJI USTROJU POLSKI

ZESZYT I

EPOKA PIASTOWSKA

WYDAŁ

PROF. STANISŁAW KUTRZEBA

W KRAKOWIE 1928
NAKŁADEM SEMINARJUM WYDZIAŁU PRAWA UNIW. JAGIELL.

TEKSTY SEMINARYJNE WYDZIAŁU PRAWA
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

WYBÓR ŹRÓDEŁ DO HISTORJI USTROJU POLSKI

ZESZYT I

EPOKA PIASTOWSKA

WYDAŁ

PROF. STANISŁAW KUTRZEBA

W KRAKOWIE 1928
NAKŁADEM SEMINARJUM WYDZIAŁU PRAWA UNIW. JAGIELL.

B

TEKSTY SEMINARYJNE WYDZIAŁU PRAWA
UNIWERSYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

WYBÓR ŹRÓDEŁ DO HISTORJI USTROJU POLSKI

ZESZYT I

EPOKA PIASTOWSKA

WYDAŁ

PROF. STANISŁAW KUTRZEBA

W KRAKOWIE 1928
NAKŁADEM SEMINARJUM WYDZIAŁU PRAWA UNIW. JAGIELL.

93(438) : 321 :.347

27399/2

Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego.

PRZEDMOWA.

Dla prowadzenia ćwiczeń i seminarjów z historji prawa niezbędne są podręczne zbiory źródeł, łatwo pp. studentom dostępne. Oddawna było moim zamiarem ogłosić kilka zeszytów, zawierających takie wybrane teksty. Obecnie spełniam ten plan na razie przez wydanie pierwszego tomiku, obejmującego wybór tekstów do historji Polski za Piastów (po rok 1370); dalsze dwa tomiki, w znacznej mierze już przygotowane do druku, obejmą czasy Jagiellonów (zeszyt II) i epokę królów elekcyjnych (zeszyt III).

W wyborze kierowałem się także chęcią podania tekstów, któreby mogły służyć przy wykładach do objaśniania najważniejszych momentów i instytucyj ustrojowych.

Co się tyczy sposobu wydania tekstów, uważałem za wskazane ułatwić korzystanie z nich pp. studentom prawa, dla których to wydawnictwo jest przeznaczone. A więc ujednostajniam pisownię tekstów, by nie budziła wątpliwości przy korzystaniu z nich, podaję tylko najważniejsze wiadomości o przekazach tekstów, odmianki lekcyj, jeśli zachowało się kilka przekazów, cytuję wyjątkowo, o ile mają większe znaczenie, widoczne zaś błędy tekstów poprawiam milcząco, z wydań podaję jedynie ostatnie, a chyba że jest ono przedrukiem z innego wydania, to także i to wydanie.

Za podstawę wydania służyły mi najpoprawniejsze dotychczasowe wydania; niekiedy tylko kolacjonowałem je z przekazami rękopiśmiennemi, a to z reprodukcjami w „Album paleographicum“ St. Krzyżanowskiego. Podziały dłuższych dokumentów na artykuły pochodzą odemnie.

Antykwą drukowane są teksty i ich uzupełnienia, wszystko, zaś, co od autora pochodzi, kursywą. Objaśnienia miejscowości — z wyjątkiem powszechnie znanych — podane są w taki sposób, iż w odnośniku znajduje się obecna nazwa wsi, oraz zaznaczenie,

w jakiem województwie, a także najczęściej powiecie, leżała ta miejscowość według podziału terytorjalnego dawnej Rzeczypospolitej Polskiej, a to na podstawie spisów poborowych, wydanych przez Adolfa Ponińskiego w Polsce XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym t. I—V (Źródła dziejowe t. XII—XVI, Warszawa 1883—1893).

Stanisław Kutrzeba.

Treść.

Str

1. 985—992 r. T. zw. darowizna gnieźnieńska 1
2. Z kroniki t. zw. Galla
   1. O zjeździe gnieźnieńskim z r. 1000 2
   2. O sile wojskowej Bolesława t. zw. Chrobrego 4
   3. O zarządzie państwa przez Bolesława t. zw. Chrobrego . 5
3. Z kroniki biskupa Wincentego t. zw. Kadłubka
   1. O testamencie Bolesława t. zw. Krzywoustego 7
   2. O rządach Mieszka t. zw. Starego 8
   3. O zjeździe z r. 1180 10
4. Tusculum, 28 marca 1181 r. Papież Aleksander III zatwierdza postanowienia, powzięte na zjeździe przez księcia polskiego Kazimierza, a znoszące niektóre niewłaściwe zwyczaje i nadużycia . 11
5. Rzym, 4 stycznia 1207 r. Papież Innocenty III przyjmuje księcia krakowskiego i księstwo krakowskie w swoją opiekę 12
6. Lateran, 9 czerwca 1210 r. Papież Innocenty III potwierdza na prośbę księcia śląskiego postanowienie księcia Bolesława (III), iż miasto stołeczne Kraków przypadać ma zawsze najstarszemu z rodu książęcego 13
7. Lateran, 21 kwietnia 1211 r. Papież Innocenty III zatwierdza przywilej, nadany kościołowi polskiemu przez książąt polskich Leszka, Konrada i Władysława Odonicza 14
8. Lateran, 13 maja 1211 r. Papież Innocenty przyjmuje księcia Władysława Odonicza wraz z jego dobrami w opiekę św. Piotra i swoją, na znak czego książę ma płacić 4 grzywny co trzy lata . 15
9. [1215 r.] Książęta: Leszko krakowski, Konrad mazowiecki, Władysław kaliski i Kazimierz opolski nadają przywileje kościołowi polskiemu 16
10. Lateran, 9 lutego 1217 r. Papież Honorjusz III przyjmuje księcia kaliskiego Władysława wraz z jego ziemią, ludźmi i posiadłościami w opiekę św. Piotra i swoją, za co książę ma płacić 10 grzywien złota co trzy lata 17
11. Lateran, 12 maja 1227 r. Papież Grzegorz IX potwierdza biskupowi krakowskiemu przywilej księcia Leszka na prawo osadzania Niemców w kasztelaniach kieleckiej i tarczeckiej. . . . 18

Str.

12. Cienia na wiecu, 1228 r. Władysław t. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, adoptuje księcia Bolesława t. zw. Wstydliwego, syna Leszka, bierze jego ziemie w opiekę i zapewnia niektóre prawa rycerstwu i kościołowi 19
13. Cienia na wiecu, 1228 r. Władysław t. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, nadaje wolności kościołowi krakowskiemu . . . 20
14. 1230 r. Zapiska, podpisana przez biskupa kujawskiego Michała i biskupa płockiego Guntera, o wolnościach, przyznanych przez księcia mazowieckiego Konrada dobrom kościoła płockiego . . 21
15. 1231 r. Konrad, książę mazowiecki, zwalnia od ciężarów włościan kościoła poznańskiego w ziemiach jemu podległych . . 23
16. Warka, 7 listopada 1231 r. Konrad, książę mazowiecki, zwalnia włościan kościoła płockiego od różnych ciężarów 24
17. Grójec (?), 13 grudnia 1234 r. Konrad, książę łęczycki, zwalnia od ciężarów włościan w dobrach biskupa poznańskiego, leżących w powiecie Skrzynno 25
18. Nakło, 1234 r. Władysław Odonicz, książę wielkopolski, nadaje różne swobody kościołowi gnieźnieńskiemu 26
19. Gniezno, 3 lipca 1237 r. Władysław t. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, nadaje przywileje kościołowi poznańskiemu . . . 28
20. [1238—1247 r.] Konrad, książę łęczycki, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła płockiego, leżących w granicach jego księstwa . 29
21. Sieradz, 16 czerwca 1239 r. Konrad, książę łęczycki, nadaje swobody na rzecz wsi biskupa włocławskiego w kasztelanji wolborskiej 31
22. Sieradz, 15 czerwca 1239 r. Konrad, książę mazowiecki, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła płockiego 32
23. Piątek, 19 stycznia 1241 r. Bolesław, książę mazowiecki, nadaje swobody na rzecz wsi kościelnych w biskupstwie płockiem . 34
24. Sieradz, ? czerwca 1242 r. Konrad, książę krakowski i łęczycki, zwalnia za zgodą synów swoich Bolesława, księcia mazowieckiego, i Kazimierza, księcia kujawskiego, włościan arcybiskupa gnieźnieńskiego, biskupów mazowieckiego, płockiego i innych kościołów od różnych ciężarów 35
25. Płock, 13 września 1245 r. Bolesław, książę mazowiecki, nadaje zwolnienia na rzecz kasztelanji pułtuskiej, należącej do biskupstwa płockiego 38
26. Pobiedziska, 7 kwietnia 1246 r. Przemysław (I), książę wielkopolski, pozwala biskupowi poznańskiemu lokować wsie na prawie niemieckiem i zapewnia tym wsiom swobody 39
27. Sieradz, 6 października 1250 r. Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, nadaje swobody na rzecz duchowieństwa oraz wsi biskupa włocławskiego i kapituł włocławskiej i kruszwickiej 40
28. Kowal, 1251 r. Kazimierz, książę łęczycki i kujawski, zwalnia ludzi kapituły krakowskiej, zwanych Chropy, od pewnych ciężarów . 45

Str.

29. Kraków, 1252 r. Bolesław, książę krakowski i sandomierski, obdarza różnemi przywilejami rycerza Klemensa z Ruszczy 45
30. Gniezno, 24 kwietnia 1252 r. Przemysł, książę wielkopolski, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła poznańskiego 47
31. Oględów na wiecu, 28 sierpnia 1252 r. Bolesław t. zw. Wstydliwy, książę krakowski i sandomierski, z matką swoją Grzymisławą nadaje przywileje na rzecz kościoła krakowskiego i jego majątków 48
32. Dobrzyń, 29 września 1252 r. Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, nadaje swobody na rzecz grodów biskupa płockiego: Rusz i Świecie i wsi do nich należących 51
33. Chroberz, 18 czerwca 1254 r. Bolesław, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza przywilej dla kościoła krakowskiego, wydany w Oględowie 28 sierpnia 1252 r., i dodaje niektóre nowe postanowienia 52
34. Zawichost, 17 kwietnia 1255 r. Bolesław, książę krakowski i sandomierski, nadaje przywileje na rzecz diecezji krakowskiej . . . 52
35. Beszów, na wiecu 5 września 1255 r. Bolesław, książę krakowski i sandomierski, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła krakowskiego 56
36. Mistrewo (?), 27 czerwca 1257 r. Ziemowit, książę mazowiecki, pan czerski, zatwierdza swobody kościoła płockiego 58
37. 1258 r. Bolesław, książę wielkopolski, potwierdza swobody, nadane kościołowi poznańskiemu przez Władysława Odonicza i Przemysła . 59
38. Koło Sandomierza na wiecu, 13 czerwca 1258 r. Bolesław, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza wolności nadane kapitule krakowskiej i rozszerza je na inne kościoły księstwa krakowskiego i sandomierskiego 61
39. Kraków, 11 kwietnia 1259 r. Bolesław, książę krakowski, zwalnia wsie kapituły krakowskiej w powiecie tarczeckim od daniny 20 grzywien w skórkach kunich 63
40. Gniezno, 26 kwietnia 1262 r. Bolesław, książę wielkopolski, dozwala Januszowi arcybiskupowi gnieźnieńskiemu na lokowanie wsi i miast na prawie niemieckiem 64
41. Kruszwica, 1268 r. Ziemomysł, książę kujawski, nadaje wolności kościołowi włocławskiemu i kruszwickiemu 65
42. Z księgi prawa zwyczajowego polskiego z wieku XIII 67
43. Pajęczno, 1276 r. Leszko t. zw. Czarny, książę sieradzki, nadaje Racławowi, synowi Damasława, wolność i prawa rycerskie . . 68
44. Sieradz, 27 marca 1285 r. Leszko t. zw. Czarny, książę krakowski, sandomierski i sieradzki, określa świadczenia z tytułu obiadu, należnego mu przy przejeździe kasztelanji wolborskiej 70
45. Kraków, 30 listopada 1286 r. Leszko t. zw. Czarny, książę krakowski, sandomierski i sieradzki, przy sposobności załatwienia sporu z biskupem krakowskim Pawłem nadaje wolności dobrom kościoła krakowskiego 71

Str.

46. Lutomyśl, 1 września 1291 r. Wacław [II], król czeski, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza prawa i swobody duchowieństwa, rycerstwa i mieszczan ziemi krakowskiej i sandomierskiej . 74
47. 1292 r. Władysław t. zw. Łokietek, książę kujawski, sieradzki i sandomierski, pozwala biskupowi płockiemu Tomaszowi na wzniesienie warowni we wsi Opokach 75
48. Kraków, 31 grudnia 1294 r. Wacław, król czeski, książę krakowski i sandomierski, zwalnia miasta biskupa krakowskiego Tarczek i Iłżę od opłaty 20 grzywien rocznie na rzecz księcia krakowskiego 76
49. Praga, 20 czerwca 1295 r. Wacław, król czeski, książę krakowski i sandomierski, pozwala Janowi biskupowi krakowskiemu na obwarowanie targowych miejscowości: Sławków, Iłża, Tarczek, i Kielce 77
50. Kalisz, 7 marca 1298 r. Władysław, książę Królestwa Polskiego, pomorski i pan kujawski, łęczycki i sieradzki, pozwala mieszkańcom Poznania, Gniezna, Pyzdr i Kalisza karać zbójów, złodziei i innych złoczyńców, jakby sam to czynił 77
51. Kalisz, 6 września 1299 r. Władysław, książę Królestwa Polskiego i pan Pomorza, Kujaw, Łęczycy i Sieradza, dozwala mieszczanom Kalisza, Gniezna i Pyzdr i innym, którzy się z niemi złączą, na ściganie i karanie złoczyńców 78
52. Pyzdry, 27 listopada 1302 r. Mieszczanie Poznania, Kalisza, Gniezna i Pyzdr zawierają za zgodą Fryderyka, komornika Królestwa Polskiego, konfederację w sprawie tępienia złoczyńców . . . 79
53. [1333—1341 r.] Kazimierz, król polski, określa postępowanie w stosunku do tych, którzy z państwa zbiegli i napadają na królestwo i jego poddanych 80
54. Pyzdry, 13 lipca 1350 r. Rajcy i mieszczanie Poznania, Kalisza i Pyzdr zawierają konfederację w sprawie tępienia łotrostw 81
55. Płock, 18 września 1351 r. Kazimierz, król polski, biorąc pod swoją władzę ziemię płocką, określa prawa i obowiązki książąt mazowieckich Ziemowita i Kazimierza do tej ziemi oraz prawa jej rycerstwa . 82
56. Poznań, 2 sierpnia 1352 r. Maciej (Borkowicz), wojewoda poznański, i szereg innych rycerzy zawiera konfederację dla wzajemnego wspierania się 85
57. Buda, 24 stycznia 1355 r. Ludwik, król węgierski, zatwierdza wolności i swobody i nadaje nowe duchowieństwu, rycerstwu i mieszczanom Królestwa Polskiego (t. zw. przywilej budziński) . . . 87
58. Kalisz, 27 grudnia 1355 r. Kazimierz, król polski, nadaje Ziemowitowi księciu mazowieckiemu w lenno ziemię warszawską . . 90
59. Kalisz, 27 grudnia 1355 r. Ziemowit, książę mazowiecki i pan czerski, uznaje zwierzchność lenną Kazimierza króla polskiego 92
60. Łowicz, 14 lutego 1359 r. Kazimierz, król polski, przyznaje na wypadek swej bezpotomnej śmierci pełne władztwo ziemi płockiej Ziemowitowi księciu mazowieckiemu 94

Str.

61. Pyzdry, 22 kwietnia 1362 r. Kazimierz, król polski, nadaje różne przywileje Andrzejowi i Piotrowi, dziedzicom Drzeczkowa . . 96
62. Kraków, 19 października 1366 r. Kazimierz, król polski, stwierdza, iż rody Topór i Stary Koń mają wyłączne prawo sądzenia swoich poddanych 99
63. [1368—1370]. Kazimierz Wielki określa prawa i obowiązki starostów 101
64. Z kroniki Janka z Czarnkowa 102
1. De morte Wladislai Lokyetk regis Polonie 102
2. De coronatione Kazimiri Regis Polonie 102
3. Quomodo regebat regnum et populum 103

Wykaz wydawnictw, cytowanych w skróceniu.

Codex dipl. Poloniae = Codex diplomaticus Poloniae t. I—III (wyd. Rzyszczewski, Muczkowski, Bartoszewicz), Warszawa 1847—1858.

Codex dipl. Maioris Poloniae = Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I—IV (wyd. Ignacy Zakrzewski), Poznań 1877—1881.

Kętrzyński, Triginta documenta = 30 dokumentów katedry płockiej (1230—1317), wyd. W. Kętrzyński. Sprawozdanie z czynności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 1888, Lwów 1888, i odbitka.

Kochanowski, Codex dipl. Masoviae = Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis t. I (wydał J. K. Kochanowski), Warszawa 1919.

Kodeks dypl. Małopolski = Kodeks dyplomatyczny Małopolski t. I—IV (wyd. F. Piekosiński), Kraków 1876—1905.

Kodeks katedry krakowskiej = Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława t. I—II (wyd. F. Piekosiński), Kraków 1874—1883.

St Krzyżanowski, Album paleographicum = Album paleographicum (wyd. Stanisław Krzyżanowski), Kraków 1907.

Lubomirski, Kodeks mazowiecki = Kodeks dyplomatyczny księstwa mazowieckiego (wyd. J. T. Lubomirski), Warszawa 1863.

Ulanowski, Dokumenty = Dokumenty kujawskie i mazowieckie, przeważnie z XIII wieku (wyd. Bolesław Ulanowski). Archiwum komisji historycznej t. IV, Kraków 1888, i odbitka.

1. *985—992 r.*

T. zw. darowizna gnieźnieńska.

Or. obecnie nieznany.

Reg. 1. *Collectio canonum kardynała Deusdedita, powstała przed rokiem 1087 (najlepszy odpis znajduje się w Bibljotece Watykańskiej, Vaticana latina nr. 3.833, pochodzi z końca w. XI lub początku XII). — **2.** Gesta pauperis scholaris Albini, ułożone w końcu wieku XII (jedyny znany odpis, z końca wieku XII, znajduje się w Bibljotece Watykańskiej, Ottoboniana nr. 3.057); tekst tego aktu odpisany został z nieznanego rękopisu Deusdedita. — **3.** Liber censuum kamerarjusza Cencjusa z r. 1192 (autograf znajduje się w Bibljotece Watykańskiej, Vaticana latina nr. 8.486); w tej części, w której znajduje się tu wydawany dokument, Cencius korzystał z pracy Albina.*

Dr. *Dokument ten drukowany był wielokrotnie; z wydawnictw polskich pomieściły go: **1.** August Bielowski, Monumenta Poloniae historica t. I. Lwów 1864, str. 148. — **2.** Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I. Poznań 1877, nr. 2. — **3.** Jan Ptaśnik, Dagome iudex, Kraków 1911, str. 21—22 (najlepsze wydanie, według najlepszych rękopisów Deusdedita, Albina i Cencjusa); według tego wydania tu ten dokument reprodukowany, z opuszczeniem dodatków, pochodzących od Deusdedita albo Albina.*

Lit. *O dokumencie tym pisano wielokrotnie, z dawniejszych autorów najważniejsze uwagi podają: Władysław Abraham, Organizacja kościoła w Polsce do połowy XII wieku, wyd. 2-gie, Kraków 1893, i Oswald Balzer, Genealogja Piastów, Kraków 1895. Ostatnie prace, tyczące się tego dokumentu, ogłosili: Jan Ptaśnik, Dagome iudex, Kraków 1911; Marjan Łodyński, Dokument »Dagome iudex« a »kwestja sardyńska«. Rozprawy wydz. hist.-fil. Akad. Um. t. LIV, Kraków 1911; Stanisław Zakrzewski, Najdawniejsza bulla dla Polski (spostrzeżenia nad dokumentem »Dagome iudex«). Archiwum Towarzystwa Naukowego, dział II tom I, Lwów 1921.*

Uwaga. *Dokument ten nie jest datowany. Deusdedit, a za nim Albin i Cencius, podają, iż znajduje się ten dokument:* in alio tomo sub Iohanne XV, *tj. iż został zaczerpnięty z regestów papieża Jana XV (985 — † 996). Jeśli się przyjmie, iż wystawca Dagome jest Mieszkiem I († 992), w takim razie datę tego dokumentu można ustalić na lata 985—992.*

Dagome[a 1] iudex et Ote[2] senatrix et filii eorum Misicam[b 3] et Labertus[c 4] beato Petro contulisse unam civitatem in integro, que vocatur[d] Schinesghe[e 5], cum omnibus suis pertinentiis infra hos affines, sicuti incipit a primo latere longum mare fine Bruzze[f 6] usque in locum, qui dicitur Russe[7], et fines Russe extendente usque in Craccoa[g 8] et ab ipsa Craccoa[h] usque ad flumen Oddere[9] recte in locum, qui dicitur Alemure[10], et ab ipsa Alemura usque in terram Mileze[i 11] recte intra Oddere et exinde deducente iuxta flumen Oddera usque in predictam civitatem Schinesghe[j].

2.

Z kroniki t. zw. Galla.

Rękopisy kroniki t. zw. Galla znane są trzy, z których najstarszy, z wieku XIV, przechowywany jest w Bibljotece ord. Zamojskich w Warszawie; dwa inne rękopisy z tego rękopisu pochodzą. Najlepsze wydania kroniki: 1. Monumenta Poloniae historica, Lwów 1864, t. I str. 379—484 (wyd. August Bielowski). — 2. Ludwik Finkel i Stanisław Kętrzyński, Galli Anonymi Chronicon (Fontes rerum Polonicarum in usum scholarum t. I), Lwów 1899 (tam na str. XVII podane dawniejsze wydania). — Najlepsze tłómaczenie polskie: Roman Grodecki, Anonim t. zw. Gall, Kronika Polska (Bibljoteka narodowa Serja I nr. 59), Kraków 1912.

Literaturę dawniejszą (po rok 1923) o kronice t. zw. Galla podają: Kętrzyński-Finkel j. w. str. XVII—XIX i Grodecki j. w. str. 57. Nadto: Aleksander Brückner, Z dawnych dziejów. Przegląd warszawski z r. 1923, Teodor Tyc, Z dziejów kultury w Polsce średniowiecznej, Poznań 1925 (rozdział II: Uwagi nad Gallem-Anonimem), Stanisław Kutrzeba, Historja źródeł dawnego prawa polskiego, Lwów 1926, t. I str. 12—13.

O zjeździe gnieźnieńskim z r. 1000.

(Księga I, rozdział 6, ustęp II). Illud quoque memorie commendandum estimamus, quod tempore ipsius Otto Rufus impera-

---

[a] *Alb. i Cens.* Dagone. [b] *Alb. i Cenc.* Misica. [c] *Densdedit dodaje:* nescio, cuius gentis homines, puto autem Sardos fuisse, quoniam ipsi a IIII iudicibus reguntur. [d] *Alb. i Cenc.* est. [e] *Alb.* Schinesne. *Alb. dodaje:* de provincia Polanorum. [f] *Alb. i Cenc.* Pruzze. [g] *Alb. i Cenc.* Cracoa. [h] *W Alb. i Cenc. brak trzech ostatnich wyrazów.* [i] *Alb. i Cenc.* Milze, *poczem dodają:* et a fine Milze. [j] *Alb.* Schinesgne.

[1] *Zapewne Mieszko I († 992).* [2] *Oda, żona Mieszka I († 1023).* [3] *Mieszko, syn Mieszka I i Ody (zmarł zapewne przed r. 992).* [4] *Lambert, syn Mieszka I i Ody.* [5] *Zapewne oznacza Gniezno.* [6] *Prusy.* [7] *Ruś.* [8] *Kraków.* [9] *Odra.* [10] *= Alemania?, t. j. Niemcy?* [11] *Miśnia.*

tor ad sanctum Adalbertum orationis ac reconciliationis gratia simulque gloriosi Bolezlavi cognoscendi fama introivit, sicut in libro de passione martyris [1] potest propensius inveniri. Quem Bolezlavus sic honorifice et magnifice suscepit, ut regem, imperatorem Romanum ac tantum hospitem suscipere decens fuit. Nam miracula mirafica Bolezlavus imperatoris in adventu preparavit; acies inprimis militum multimodas, deinde principum in planitie spatiosa quasi choros ordinavit singulasque separatim acies diversitas indumentorum discolor variavit. Et non quelibet erat ibi vilis varietas ornamenti, sed quicquid potest usquam gentium pretiosius reperiri: quippe Bolezlavi tempore quique milites et queque femine curiales palliis pro lineis vestibus vel laneis utebantur, nec pelles quantumlibet pretiose, licet nove fuerint, in eius curia sine pallio et aurifrisio portabantur. Aurum enim eius tempore commune quasi argentum ab omnibus habebatur, argentum vero vile quasi pro stramine tenebatur. Cuius gloriam et potentiam et divitias imperator Romanus considerans, admirando dixit: »per coronam imperii mei, maiora sunt, que video, quam fama percepi«; suorumque consultu magnatum coram omnibus adiecit: »Non est dignum tantum ac virum talem sicut unum de principibus ducem aut comitem nominari, sed in regale solium glorianter redimitum diademate sublimari«. Et accipiens imperiale diadema capitis sui, capiti Bolezlavi in amicitie foedus imposuit et pro vexillo triumphali clavum ei de cruce Domini cum lancea sancti Mauricii dono dedit, pro quibus illi Bolezlavus sancti Adalberti brachium redonavit. Et tanta sunt illa die dilectione coniuncti, quod imperator eum fratrem et cooperatorem imperii constituit et populi Romani amicum et socium appellavit. Insuper etiam in ecclesiasticis honoribus quicquid ad imperium pertinebat in regno Polonorum vel in aliis superatis ab eo vel superandis regionibus barbarorum, sue suorumque potestati concessit, cuius pactionis decretum papa Silvester sancte Romane ecclesie privilegio confirmavit. Igitur Bolezlavus in regem ab imperatore tam gloriose sublimatus, inditam sibi liberalitatem exercuit, cum tribus sue consecrationis diebus convivium regaliter et imperialiter celebravit singulisque diebus vasa omnia et supellectilia trans-

[1] *Ten żywot świętego Wojciecha nie jest obecnie znany.*

mutavit aliaque diversa multoque pretiosiora presentavit. Finito namque convivio pincernis et dapiferis vasa aurea et argentea, nulla enim lignea ibi habebantur, cyphos videlicet et cuppas, lances et scutellas et cornua de mensis omnibus trium dierum congregare precepit et imperatori pro honore, non pro principali munere, presentavit; a camerariis vero pallia extensa et cortinas, tapetia, strata, mantilia, manutergia et quecumque servitio presentata fuerunt, iussit similiter congregare et in cameram imperatoris comportare. Insuper etiam alia plura dedit vasa, scilicet aurea et argentea diversi operis, palia vero diversi coloris, ornamenta generis ignoti, lapides pretiosos et huiusmodi tot et tanta presentavit, quod imperator tanta munera pro miraculo reputavit. Singulos vero principes eius ita magnifice muneravit, quod eos ex amicis amicissimos acquisivit. Sed quis dinumerare poterit, qualia et quanta maioribus dona dedit, cum nec unus quidem inquilinus de tanta multitudine sine munere non recessit. Imperator autem letus magnis cum muneribus ad propria remeavit, Bolezlavus vero regnans in hostes iram veterem renovavit.

2. *O sile wojskowej Bolesława Chrobrego.*

(Księga I, rozdział 8). Plura itaque sunt et maiora gesta Bolezlavi, quam a nobis possint describi vel etiam nudis sermonibus enarrari. Nam quis arithmeticus satis certo numero ferratas eius acies valeat computare, nedum etiam describendo victorias et triumphos tantae multitudinis recitare? De Poznan namque mille trecenti loricati milites cum quatuor milibus clipeatorum militum, de Gneznen[1] mille quingenti loricati et quinque milia clipeatorum, de Wladislav[2] castro octingenti loricati et duo milia clipeatorum, de Gdech[3] trecenti loricati et duo milia clipeatorum; hi omnes, fortissimi et ad bella doctissimi, magni Bolezlavi tempore procedebant. De vero civitatibus et castellis et nobis longus et infinitus labor est enarrare et vobis forsitan fastidiosum fuerit hoc audire. Sed ut vobis fastidium numerandi pretermittam, numerum vobis sine numero multitudinis anteponam. Plures namque habebat rex Bolezlavus milites loricatos, quam habeat nostro tempore tota Polonia clipeatos; tempore Bo-

[1] *Gniezno,* [2] *Włocławek.* [3] *Giecz (dziś nie istnieje).*

lezlavi totidem in Polonia fere milites habebantur, quot homines cuiusque generis nostro tempore continentur.

3. O zarządzie państwa przez Bolesława t. zw. Chrobrego.

(Księga I, rozdział 9). Hec erat Bolezlavi regis magnificentia militaris nec inferior ei erat virtus oboedientie spiritualis. Episcopos quippe suosque capellanos in tanta veneratione retinebat, quod eis astantibus sedere non presumebat, nec eos aliter quam dominos appellabat: Deum vero summa pietate colebat, sanctam ecclesiam exaltabat eamque donis regalibus adornabat. Habebat etiam preterea quiddam iustitie magnum et humilitatis insigne: quodsi quando rusticus pauper vel mulierecula quelibet de quovis duce videlicet vel comite quereretur, quamvis esset magnis negotiis occupatus multisque cuneis et magnatum et militum constipatus, non prius se de loco dimovebat, donec causam ex ordine conquerentis auscultaret et pro illo, de quo querebatur, camerarium transmandaret. Interim vero ipsum conquerentem alicui fideli suo commendabat, qui eum procuraret sibique causam adversario adveniente suggereret, et sic rusticum quasi pater filium admonebat, ne absentem sine causa accusaret et ne iniuste conquerendo iram, quam alteri conflabat, sibimet ipsi cumularet. Nec accusatus citissime vocatus venire differebat nec diem a rege constitutum qualibet occasione preteribat. Adveniente vero principe, pro quo missum fuerat, non se illi maligne commotum ostendebat, sed alacri eum et affabili vultu recipiens, ad mensam invitabat, neque ea die, sed sequenti vel tertia causam discutiebat. Sicque diligenter rem pauperis ut alicuius magni principis pertractabat. O magna discretio magnaque perfectio Bolezlavi! Qui personam in iudicio non servabat, qui populum tanta iustitia gubernabat, qui honorem ecclesie ac statum terre in summo culmine retinebat. Iustitia nimirum et equitate ad hanc Bolezlavus gloriam et dignitatem ascendit; quibus virtutibus initio potentia Romanorum et imperium excrevit. Tanta virtute, tanta potentia tantaque victoria regem Bolezlavum Deus omnipotens decoravit, quantam eius bonitatem et iustitiam erga se ipsum et homines recognovit; tanta gloria Bolezlavum, tanta rerum copia tantaque letitia sequebatur, quantum eius probitas et liberalitas merebatur.

(Księga I, rozdział 12). Eius namque tempore non solum comites, verum etiam quique nobiles torques aureas immensi pon-

deris baiulabant, tanta superfluitate pecunie redundabant. Mulieres vero curiales coronis aureis, monilibus, murenulis, brachialibus, aurifrisiis et gemmis ita onuste procedebaut, quod, ni sustentarentur ab aliis, pondus metalli sustinere non valebant. Talem etiam gratiam ei Deus contulerat et ita visu desiderabilis cunctis erat, quod, si forte quemlibet a conspectui suo pro culpa veniali momentaneo removebat, quamvis ille rerum suique libertate frueretur, donec benivolentie eius ac conspectu redderetur, non se vivere, sed mori, nec esse liberum, sed trusum carceri reputabat. Suos quoque rusticos non ut dominus in angariam coercebat, sed ut pius pater quiete eis vivere permittebat. Ubi enim suas stationiones suumque servitium determinatum habebat, nec libenter in tentoriis, sicut Numida, vel in campis, sed in civitatibus et castris frequentius habitabat. Et quotiens de civitate stationem in aliam transferebat, aliis in confinio dimissis, alios vastandiones et villicos commutabat. Nec quisquam eo transeunte viator vel operator boves et oves abscondebat, sed ei pretereunti pauper et dives arridebat eumque cernere tota patria properabat.

(Księga I, rozdział 15). Solebat quoque magnus Bolezlavus, in finibus regionis ab hostibus conservandis multotiens occupatus, suis villicis ac vicedominis, quid de indumentis in festis annualibus preparatis quidve de cibis et potibus in singulis civitatibus fieret, interrogantibus, proverbium posteris in exemplum commemorare, sic inquiens: »Satius et honestius est hic mihi galline pullum ab inimicis conservare, quam in illis vel illis civitatibus desidiose convivanti insultantibus mihi meis hostibus locum dare. Nam pullum perdere per virtutem (hostium) non pullum reputo, sed castrum vel amittere civitatem«. Et advocans de suis familiaribus, quos volebat, singulos singulis civitatibus vel castellis deputabat, qui loco sui castellanis et civitatibus convivia celebrarent ac indumenta aliaque dona regalia, que rex dare consueverat, suis fidelibus presentarent. Talibus dictis et factis admirabantur universi prudentiam et ingenium tanti viri, conferentes ad invicem: »Hic est vere pater patrie, hic defensor, hic est dominus, non aliene pecunie dissipator, sed honestus rei publice dispensator, qui damnum rustici violenter ab hostibus illatum castello reputat vel civitati perdite conferendum«. Quid multis moramur? Si singula facta vel dicta magni Bolezlavi memoranda carptim voluerimus scriptitare, quasi si stilo laboremus guttatim pelagus exsiccare.

Sed quid nocet otiosis lectoribus hoc audire, quod vix potest cum labore historiographus invenire?

3.

Z kroniki biskupa Wincentego t. zw. Kadłubka.

Rękopisów tej kroniki jest koło 50-ciu. Najlepsze wydanie w Monumenta Poloniae historica t. II. Lwów 1864. str. 249—453. Ostatnia praca o tej kronice: Roman Grodecki. Mistrz Wincenty, biskup krakowski. Rocznik krakowski t. XIX. Kraków 1923. Stanisław Kutrzeba, Historja źródeł dawnego prawa polskiego. Lwów 1926. t. I str. 13—14.

1. O testamencie Bolesława t. zw. Krzywoustego.

(Księga III, rozdział 26). Qui *(t. j. Bolesław)* dum fatale munus a se iam exigi sentiret, testamentales mandat conscribi codicillos. In quibus et avitarum vices virtutum et regni successionem quatuor filiis legat, certos tetrarchiarum limites disterminans eatenus, ut penes maiorem natu et Cracoviensem provinciam principatus et auctoritas resideret principandi. De quo si quid humanitus obtigisset, semper etatis maioritas et primogeniture ratio litem successionis decideret. Suggeritur ei de quinto filio adhuc infantulo [1], cur illius non meminerit, cur nulla illum legatorum portione subscripserit. Quibus ille: Immo, inquit, longius prememini et legavi. Stupentibus illis quenam quinta esset portio inter quartas, quidam, nescio, ioculariter an serio subintulit: non cernitis, quatuor tetrarchis quadrigam tetrarchie fabricatam? sic isti parvulo quinte in quadriga rote legatur successio. Cumque de inofficioso testamento pater arguitur, ait: in pupilla oculi quatuor video ex hac lacrima manare flumina et fluctibus collidi oppositis, quorum quedam in ipsa sui vehementissima inundatione repente siccantur. Continuo ex aurea situla fons aromatum erumpens eorundem alveos fluminum gemmis prestantibus ad summum inundat. Cesset ergo inofficiosi querela; equum enim est, partes pupillares tutoribus debere mandari, non pupillis. Iam vero, iam ingredi iubeor, quo nemo sine saluberrimo accingitur viatico. Salutari ergo sumpto antidoto, felicem functus est diem princeps felicissimus, pater felicior: de quo incertum est, pacis serenitate prosperior, an belli fuerit gloriosior triumphis.

[1] *Kazimierz t. zw. Sprawiedliwy.*

2. O rządach Mieszka Starego.

(Księga IV, rozdział 2). Surrexere siquidem viri Belial, viri pestilentes, persequentes pietatem, subvertentes iudicium, nihil equum iudicantes, nisi quod impium, nihil pium consulentes, nisi quod iniquum. Audi consilium: Non est, inquiunt, princeps, qui meticulosus est; porro quis eo meticulosior, qui etiam timet, ne timeatur. Si ergo imperare vis, timeri te oportet, non timere. Rursus: Devote coli principes convenit, non fastuose contemni; ubi autem est devotio, ibi reverentia, ubi reverentia, ibi timor. Est enim reverentia cum pavore mixta dilectio: ergo timore sublato nullus devotioni, nullus reverentie locus relinquitur. Quapropter, ne populus insolescat, instanter causas insolentie amputandum. Ideoque in fortunis eos multari oportet, non rerum luxu dissolvi. Est namque noverca reverentie, mater contemptus, rerum lascivia. O prudens prudentum consulatio! Nec enim absimili persuasus consilio Salomonis filius Israelitarum consultationi respondit: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Pater meus cecidit vos virgis, ego cedam vos scorpionibus. Quo terrore scisse sunt a tribu Iuda et Beniamin decem tribus et creaverunt sibi regem servum eius Ieroboam. Cognitis ergo consiliis, consequens est, ut cognosceas eorumdem iudicia. Ursum in nemore occidisti? O quam piaculare flagitium perpetrasti! Sacram enim indaginis immunitatem perfregisti ac principis deductum temerarie vendicasti. Non irrationabiliter tamen allegas, ab eadem fera mellifices tuos demembratos, quosdam penitus exstinctos, absorpta mellificia, greges armentorum interemptos. Sed ponatur omnem omnino, eadem spirante bestia, hominum securitatem exspirasse; sunt quidem hec ultione digna, sed non sine potestatis auctoritate abs te ulciscenda. Non enim nescimus, quid in propriarum ultores iniuriarum iura censeant. Contempta itaque iuris dignitas iudiciarie indignationem severitatis habet ultricem. Nec dispari passu instantis atrocitas sceleris ambulat cum crimine lese maiestatis. Non est igitur, quod septuaginta multam talentorum hoc in casu remoretur, cum omnium similium in eo, quod similia, idem sit iudicium. Alius advenam seu peregrinum obsequio suscepit, trahitur in ius, plagii arcessitur. Hic advena servus est aut ingenuus. Si liber est, qua fronte liberum caput servituti mancipasti? Nec enim infitiari potest, quod tui luce clarius declarat cal-

liditas ingenii; reum te evidentissime convincit ipsa rei evidentia. Si servus est, alienum possides mancipium, nec iusto titulo, nec bona fide, cum neutrum probare possis; eas namque instrumentorum seu attestationum rationes, quas asseris, nostri disciplina temporis non patitur. Igitur plagii convictus, nomine poene septuaginta compone. Amplius: iudeum scholares casu percusserant, iidem poene ab eisdem iudicibus tamquam sacrilegi addicuntur. Vicinum pecus penes te professus es; abigeatus conviceris, infer fisco septuaginta! Sed humanissime tecum agitur, si numerata pecunia possis absolvi, cum ad pondus fisci exploratissimo debeas iure in metallum purius condemnari. Estimat ille minus onerosum numerata exonerari quantitate; quam instantissime provisam offert, numerat, gratiam abolitionis postulat. Inspicit thesaurista, considerat apocrisiarius, consternatur, exclamat: Pape! unde tam repente nobis, tam novus histrio! Ridiculo nos prostituit, nebulo prorsus ridiculus, qui squammis ac paleis eris cuiusdam abiectissimi nos circumvenire contendit. Quibus ille: nonne currentis monete multam debeo? Dicunt ei: Sane utique, numisma principis numera , non paleam. At ille: trapezitarum est ea culpa, non mea. Aiunt illi: cave, ne stultiloquio profundius te impingas. Trapezitas ne nominaveris, ne fallaci numismate temet ipsum condemnes: quia bestia, que montem tetigerit, grandinabitur. Quibus ille: infixus sum in limo profundi et non est substantia; obsecro tamen, quid me iubetis facere? Suffocant eum: redde, quod debes. Quidnam reddam? numeratam debeo, numerare contemnitis. Habebant autem solidos aliquot ex argenti vena puriore, nuperrimi numismatis, et recenter eorum arte fabrefacti. Illud verum et unicum instantis esse temporis numisma et asserunt et exigunt. Eam vero, qua te absolvi estimas, exautoratam esse monetam et iam pridem abiectam, ne dubites. Non deest illis malitie societas callide subornata; iurant omnes, immo peierant eo numismate non modo reorum quosdam absolutos, sed plurima militum depensa stipendia. Quid tandem? tortoribus mancipatur, catenis constringitur, ergastulo includitur. Quidquid est in personis, quidquid in fortunis aut prediis, fisco deputatur, qui ad ultimam assis exenteratus unciolam, immo ad extremum unciole minutum, questionibus districtissime perurgetur, se esse solvendo confiteri. Fama est, etiam emeritos sacri ministros altaris inter istorum fascias pedagogorum et inter ipsa crepundia exspirasse. Isti sunt tui iu-

dices, isti sunt tui consules, Cracovia! De his dictum puta: consilium in suadela iniqui est toxicum in pyxide medicantis: iudicium in lingua impii est gladius in manu furiosi. Multa preterea silentio pretereo, quia non tam vera, quam ab emulis conficta exstimo.

3. O zjeździe z r. 1180.

(Księga IV, rozdział 9). Fuit autem huic genti ex antiquo persolenne et quasi consuetudinis auctoritate approbatum, ut quisque potentum quorsumlibet pompatice vergens, pauperum non tantum paleam, fenum, stipulam, sed annonam, horreis ac tuguriis perfractis, potestative diriperet, nec tam depascenda quam caballis percalcanda profunderet. Erat et aliud non absimili temeritate antiquatum: quoties a potente aliquid vel exilis legatiuncule ad quemlibet esset instanter perferendum, iussi sunt satellites veredis pauperum insilire et unius hore momento infinitissima stadiorum milia cursu citatissimo transvolare. Que res multis multo fuit periculo, quorumdam caballis irremediabiliter enervatis, quorumdam penitus exstinctis, nonnullis, cum probati essent, irrevocabiliter abductis. Unde latrociniorum, nonnumquam homicidiorum obrepsit occasio non modica. Fuit preterhec a principibus pertinaciter usurpatum, ut bona decedentium pontificum quasi quodam predocinio diriperent aut principali fisco inferrent. Quod quia divini iuris est, nullius in bonis est: quod autem nullius in bonis est, occupanti conceditur. Sed Deus non irridetur nec irrideri debet illius phantasie ridiculo. Igitur ne talia de cetero fiant, iubet equitatis princeps sub anathematis interminatione inhiberi. Assunt sacris institis infulati, octo sacri antistites: Sbislaus Gnesnensis archipontifex, Gedko Cracoviensis, Siroslaus Wratislaviensis, Cherubin Posnaniensis, Lupus Plocensis, Onolphus Cuiaviensis, Conradus Pomoraniensis, Gaudentius Lubusensis. Est autem octonarius, primus solidorum numerorum inter pares, et numerus beatitudinum: quod signat solidas esse debere constitutiones et beatos fore ipsarum cultores. Omnes itaque una voce pronuntiant:

Qui pauperum annonam aut vi aut quolibet ingenio acceperit aut accipi iusserit, anathema sit!

Qui legationis occasione cuiuslibet angariaverit aut angariari iusserit quadrupedem, anathema sit! excepto uno casu, cum vide-

licet hostes alicui provincie imminere nuntiantur, nulla enim est iniuria, si tunc utcumque saluti patrie consulitur.

Rursus, qui demortui bona presulis invaserit aut invadi iusserit, sive princeps ille fuerit sive quelibet illustris persona seu quivis officialium, sine omni exceptione, anathema sit!

Sed et qui spoliatum susceperit pontificium sine sublatorum integra restitutione aut certa restitutionis sponsione, tamquam sacrilegii eiusdem consentaneus eiusdem innodetur anathematis participio!

Approbant universi et cunctis gratissimas asserunt tam sacrarum prohibitionum sanctiones; quibus intemerata ex eo accedit perennitas, quod apostolico Alexandri tertii privilegio roborantur [1]: divino cuius oraculo principatus Casimiri confirmatur, ne paterna illi voluntas ullum pariat preiudicium, qua cautum fuerat, ut penes maiorem natu principandi resideret auctoritas, ut in principatu litem successionis ratio primogeniture dirimeret.

4. *Tusculum, 28 marca 1181 r.*

Papież Aleksander III zatwierdza postanowienia, powzięte na zjeździe przez księcia polskiego Kazimierza, a znoszące niektóre niewłaściwe zwyczaje i nadużycia.

Or. *obecnie nieznany.*

Dr. *Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I nr. 25 (z datą 1180 r.; tam podane wcześniejsze wydania).*

Alexander episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nobili viro Casimiro duci Polonie salutem et apostolicam benedictionem.

1. Ex parte tue magnitudinis nobis relatum est, quod de consilio archiepiscopi et episcoporum Polonie [2] et principum terre quasdam abusiones et solitas iniurias ab ecclesia et personis ecclesiasticis amputasti, constituendo, ne bona decedentium episcoporum amplius confiscarentur.

2. Constitutum est etiam, ut si quispiam in res defuncti episcopi manus iniecerit, vinculis anathematis teneatur, nec presumat ullus raptorum defuncto episcopo succedere, donec absolutionis beneficium assequatur, ablatis restitutis vel ablatorum congrua estimatione premissa.

[1] *Ob. poniżej nr. 4.* [2] *Imiona ich ob. na str. 10.*

3. Consuetudinem autem, que a principibus terre servabatur, videlicet ut, quocumque pergerent, pompatice invadentes horrea pauperum evacuarent, et si inter absentes aliquod negotioli quandoque contingeret, impii satellites discurrentes raptos quoscumque caballos vel enervarent incursu vel omnino destruerent, de ecclesiasticorum et secularium consilio emendasti.

Unde, quoniam constitutionem tuam iustam pariter et honestam auctoritate nostra postulas confirmari, nos iustis postulationibus annuentes constitutionem prescriptam, sicut in scripto authentico super hoc habetur, apostolica auctoritate confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, sub interminatione anathematis prohibentes, ne quis eam violare aliqua ratione presumat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Tusculani V Kalendas aprilis, pontificatus anno XXI.

5. *Rzym, 4 stycznia 1207 r.*

Papież Innocenty III przyjmuje księcia krakowskiego i księstwo krakowskie w swoją opiekę.

***Or**. obecnie nieznany.*

***Dr**. Kodeks dyplomatyczny Małopolski t. I nr. 5 (tam podane dawniejsze wydania).*

***Uw**. Uzupełnienia tekstu, w klamrach podane, według **Dr**.*

[Innocentius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nobili viro duci Cracoviensi[1] salutem et apostolicam benedictionem]. Sacrosancta Romana Ecclesia, [que omnium fidelium mater est et magistra, illos propensius diligere consuevit, quos in devotione ac fidelitate sua novit ferventius permanere, et ut liberius possint ab omnium incursibus manere securi, eos tanquam pia mater protectionis sue munimine confovere]. Eapropter, dilecte in Domino fili, sinceritatem devotionis ac fidei, quam erga nos et Romanam Ecclesiam habere dignosceris attendentes, personam tuam cum ducatu Cracoviensi et omnibus bonis tuis, que iuste possides et quiete, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et pre-

[1] *Książę Leszek t. zw. Biały.*

sentis scripti [pagina communimus], auctoritate presentium districtius inhibentes, ne quis te super eis presumat indebite molestare. Nulli ergo [omnino hominum liceat hanc paginam] nostre protectionis et inhibitionis [infringere vel ei ausu temerario contraire]. Si quis [autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum]. Datum Rome apud Sanctum Petrum, secundo Nonas ianuarii, [pontificatus nostri] anno nono.

6. *Lateran, 9 czerwca 1210 r.*

Papież Innocenty III potwierdza na prośbę księcia śląskiego postanowienie księcia Bolesława (III), iż miasto stołeczne Kraków przypadać ma zawsze najstarszemu z rodu książęcego.

Or. *obecnie nieznany.*

Dr. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski t. I nr. 6 (tam podane poprzednie wydania).*

Uw. *Uzupełnienia tekstu, w klamrach podane, według* ***Dr.***

[Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gneznensi archiepiscopo et universis sufraganeis eius salutem et apostolicam benedictionem]. Significavit nobis dilectus filius nobilis vir dux Zlesie[1], quod cum quondam dux Polonie[2] certam dederit singulis filiorum suorum in Polonia portionem, principalem civitatem Cracovie maiori natu reservans instituit, ut semper qui esset de ipsius genere prior natu, civitatem teneret eandem, ita, quod si maior decederet vel cederet iuri suo, qui post eum de toto genere maior esset, ipsius civitatis possesionem intraret. Hoc autem perpetuis temporibus observari precipiens, per sedem apostolicam obtinuit approbari, omnes illos faciens excommunicatione percelli, qui statutum huiusmodi auctoritate apostolica roboratum presumerent violare. Unde nobis humiliter supplicavit, ut nostris vobis daremus litteris in mandatis, quod nec vos ipsi statutum violaretis huiusmodi nec permitteretis ab aliis violari, illos, qui, contravenire presumerent, anathematis sententia ferientes. Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus institutionem de maioritatis preeminentia, sicut ad utilitatem et pacem totius provincie dignoscitur esse facta, faciatis

[1] *Zapewne Mieszko t. zw. Plątonogi.* [2] *Bolesław t. zw. Krzywousty.*

per censuram apostolicam sublato appellationis obstaculo firmiter observari, contradictores censura simili compescentes. Datum Laterani V Idus iunii, pontificatus nostri anno tertiodecimo.

7. *Lateran, 21 kwietnia 1211 r.*

Papież Innocenty III zatwierdza przywilej, nadany kościołowi polskiemu przez książąt polskich Leszka, Konrada i Władysława Odonicza.

Or. *obecnie nieznany.*

Dr. 1. *Kodeks dyplomatyczny Małopolski t. 1 nr. 7 (tam podane wcześniejsze wydania). — 2. Codex diplomaticus Maioris Prloniae t. I nr. 70 (według* ***Dr. 1****). — 3. Kochanowski, Codex diplomaticus necnon commemorationum Masoviae t. I nr. 174 (według* ***Dr. 1****).*

Uw. *Uzupełnienia tekstu, w klamrach podane, według* ***Dr. 1****.*

[Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gneznensi archiepiscopo salutem et apostolicam benedictionem]. Cum illius locum licet immeriti teneamus in terris, qui sanctam ecclesiam sponsam suam absque macula et ruga conservat, his nos convenit ex officii nostri debito robur apostolicum impertiri, que ad statum ipsius pertinent et quietem et ad conservationem ecclesiastice libertatis. Cum igitur dilecti filii nobiles viri Lesco [1], Conradus [2] et Waldislavus Oddonis [3] duces Polonie tibi et sufraganeis ecclesie tue necnon et successoribus vestris privilegium super ecclesiastica libertate [4] pia devotione ad statum debitum revocando concesserint, nos tuis precibus inclinati concessionem ipsorum, sicut pie ac provide facta est ac in authenticis continetur, auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Quia vero in eodem privilegio est expressum, ut si aurum vel argentum sive pretiosas vestes aut palafridos decedentium episcoporum supradicti duces invenerint et episcopus decesserit intestatus, in usus suos omnia convertantur, dum tamen hoc ipsum eis a nobis fuerit vel a legato nostro concessum, dictis ducibus contulimus et mandamus, ut nequaquam in usus suos su-

[1] *Książę krakowski Leszko t. zw. Biały.* [2] *Książę mazowiecki Konrad.* [3] *Książę wielkopolski Władysław Odonicz.* [4] *Przywilej ten nie jest znany, zapewne wydany był w r. 1210 w czasie synodu, odprawionego w Borzykowie; ob. Władysław Abraham, Pierwszy spór kościelno-polityczny w Polsce. Rozprawy wydz. hist.-fil. Akad. Um. t. XXXII, Kraków 1895.*

pradicta convertant, cum id in sue salutis cederet detrimentum, sed ecclesie, cui defunctus episcopus prefuit, illa faciant integraliter assignari. Nulli ergo [omnino hominum liceat hanc paginam nostre] confirmationis et iussionis [infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum]. Datum Laterani XI Kalendas maii, pontificatus nostri anno quartodecimo.

8. *Lateran. 13 maja 1211 r.*

Papież Innocenty III przyjmuje księcia Władysława Odonicza wraz z jego dobrami w opiekę św. Piotra i swoją, na znak czego książe ma płacić 4 grzywny co trzy lata.

***Or.** obecnie nieznany.*

***Dr. 1.** Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I nr. 72 (tam podane poprzednie wydanie).*

***Uw.** Wyrazy w klamrach uzupełnione przez wydawcę.*

[Innocentius episcopus, servus servorum Dei], nobili viro Wladislao nato quondam nobilis viri Oddonis ducis Polonie [1]. Cum a nobis petitur, quod iustum est ac honestum, tam vigor equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, dilecte in Domino fili, devotionis tue sinceritatem, quam circa libertatem ecclesiasticam geris et quam ecclesiis et personis ecclesiasticis in tuo ducatu recognovisse dinosceris, attendentes, ut ab ecclesia protectionis gratiam sentias, quam satagis honorare, personam tuam cum universis bonis, que in presentiarum rationabiliter possides aut in futurum iustis modis poteris adipisci, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti patrocinio communimus. Ad indicium autem huius a sede apostolica protectionis percepte quatuor marcas gratis oblatas singulis triennis nobis nostrisque successoribus ad Polonie pondus persolves. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum [liceat hanc paginam nostre protectionis et inhibitionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit] incursurum. Datum Laterani III idus maii, pontificatus nostri anno quartodecimo.

[1] *Książę wielkopolski Władysław Odonicz.*

9. */1215 r./*

Książęta: Leszko krakowski, Konrad mazowiecki, Władysław kaliski i Kazimierz opolski nadają przywileje kościołowi polskiemu.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. 1. *Potwierdzenie, wydane przez papieża Innocentego III 29 grudnia 1215 r. na prośbę arcybiskupa gnieźnieńskiego i jego sufraganów (zachowane w oryginale w Archiwum kapituły krakowskiej). — **2.** Potwierdzenie, wydane przez papieża Honorjusza III 11 stycznia 1223 r. na prośbę arcybiskupa gnieźnieńskiego i jego sufraganów. To potwierdzenie transumował arcybiskup gnieźnieński Jakub 29 listopada 1284 r. dla kapituły płockiej.*

Dr. 1. *Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 10 (według **Kop. 1**). — **2.** Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I nr. 68, 85 i 114 (według **Kop. 1 i 2**). — **3.** Kochanowski, Codex diplomaticus Masoviae t. I nr. 175 (według **Dr. 1**.).*

Uw. *Datę aktu ustala na pierwsze miesiące roku 1215 Wł. Abraham, Pierwszy spór kościelno-polityczny w Polsce, Rozpr. wydz. hist.-fil. Akad. Um. t. XXXII, Kraków 1895.*

Quoniam sancta mater ecclesia diligentibus eam libenter ministrat ea, que spiritus sunt, non magnum est, si quispiam christianorum in temporalibus sibi modicum subministret. Inde est, quare nos miseratione divina duces Lestco Cracovie [1], Conradus Mazovie [2], Wladislaus de Calis [3] et Casimir de Opol [4] nostrorum pia predecessorum gesta in eis, in quibus peccatis nostris exigentibus imminuta sunt, ad statum suum reducere vel, si perperam et minus honeste aliqua statuta fuerunt, modis omnibus emendare volumus. Inde est, quare nos promittimus et iuramus domino Henrico Polonorum archiepiscopo [5] et successoribus ipsius, omnibus suffraganeis eius et etiam successoribus suffraganeorum, quod ab hac hora in antea, quoad vixerimus, volumus custodire immunitatem ecclesie Dei, ne ullum dispendium per nos vel per nostros patiatur, sed ville ecclesiarum et incole ipsarum omnimode gaudeant privilegio libertatis.

1. Est itaque primum, quod statuimus et custodiri volumus, ne quis hominum ecclesie, inhabitans patrimonium, alias ad iudicium,

[1] *Książę krakowski Leszko t. zw. Biały.* [2] *Książę mazowiecki Konrad.* [3] *Książę wielkopolski Władysław Odonicz.* [4] *Książę opolski Kazimierz.* [5] *Arcybiskup gnieźnieński Henryk Kietlicz.*

quam coram ipsius ecclesie prelato vel coram suo iudice iudicandus pertrahatur.

2. Volumus etiam, quod homines ecclesiarum immunes sint a servitute, quod dicitur *povoz* et *prevod* et *prevorj* et *naraz* et *nastava*.

3. Et non transibimus per Louich [1], nisi semel in anno, prout ab antiquo consuetum est.

4. Et restituimus omnes villas beato Adalberto pertinentes, similiter et silvas cum suis utilitatibus.

Hec autem statuta ab omnibus nostris ita volumus inviolabiliter custodiri, quod si quis ausu temerario imminuere temptaverit, indignationem se nostram et ecclesie principum sciat incursurum. Super quo volumus, quod ad voluntatem eorum, in quos delinquerint, penam delicti reportent.

10. *Lateran, 9 lutego 1217 r.*

Papież Honorjusz III przyjmuje księcia kaliskiego Władysława wraz z jego ziemią, ludźmi i posiadłościami w opiekę św. Piotra i swoją, za co książę ma płacić 10 grzywien złota co trzy lata.

Or. *obecnie nieznany.*

Dr. *1. Codex diplomaticus Maioris Poloniae t. I nr. 91 (tam podane dawniejsze wydania).*

Uw. *Wyrazy w klamrach uzupełnione przez wydawcę.*

Honorius episcopus, [servus servorum Dei], dilecto filio nobili viro Wlodislavo duci de Calis salutem [2] [et apostolicam benedictionem]. Sacrosancta Romana ecclesia...[a]. Eapropter, dilecte in Domino fili, tuis iustis postulationibus inclinati personam tuam, terram et homines, possessiones et alia bona, que in presentiarum rationabiliter possides aut in futurum iustis modis prestante Domino poteris adipisci, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti patrocinio communimus, districtius inhibentes, ne venerabilis frater noster Gneznensis archiepiscopus in te vel terram tuam absque manifesta et rationabili causa et monitione premissa sententiam excommunicationis promulget. Ad iudicium autem huiusmodi a nobis percepte protectionis censum

[a] *Arenga była zapewne taka sama, jak w nr. 5.*

[1] *Łowicz w województwie rawskiem, pow. sochaczewskim* [2] *Władysław Odonicz.*

decem marcarum auri, que de tertio in tertium annum te promisisti liberaliter soluturum, nobis et successoribus nostris persolves. Nulli ergo [omnino hominum liceat hanc paginam] nostre protectionis et inhibitionis [infringere aut ei ausu temerario contraire]. Si quis autem [hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum]. Datum Laterani V Idus februarii, pontificatus nostri anno primo.

11. *Lateran, 12 maja 1227 r.*

Papież Grzegorz IX potwierdza biskupowi krakowskiemu przywilej księcia Leszka na prawo osadzania Niemców w kasztelaniach kieleckiej i tarczeckiej.

***Or**. pergaminowy, pozbawiony obecnie pieczęci, w Archivum kapituły krakowskiej.*

***Dr**. Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 17 (według **Or. 1**).*

Gregorius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri... Cracoviensi episcopo[1] salutem et apostolicam benedictionem. Cum a nobis petitur, quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter, venerabilis in Christo frater, tuis iustis postulationibus grato concurrentes assensu libertates et immunitates, quas dilectus filius, nobilis vir L.[2] dux Polonie super Teutonicis in territoriis Kilciensi[3] et Tarsensi[4] castellaniarum locandis tibi et successoribus tuis pia et provida liberalitate concessit, prout in eiusdem litteris[5] plenius continetur, sicut eas iuste ac pacifice possides, tibi et per te ecclesie tue auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignagnationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum. Datum Laterani IV Idus maii, pontificatus nostri anno primo.

[1] *Biskup krakowski Iwo Odrowąż.* [2] *Leszek książe krakowsko-sandomierski.* [3] *Kielce w woj. sandomierskiem, pow. chęcińskim.* [4] *Tarczek w woj. i pow. sandomierskim.* [5] *Taki przywilej obecnie nie jest znany.*

12. *Cienia na wiecu, 1228 r.*

Władysław t. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, adoptuje księcia Bolesława t. zw. Wstydliwego, syna Leszka, bierze jego ziemie w opiekę i zapewnia niektóre prawa rycerstwu i kościołowi.

Or. obecnie nieznany.
Kop. w kopjarzu katedry krakowskiej.
Dr. 1. Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 19 (według **Kop. 1**). — 2. Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 122 (według **Dr. 1**).

Ego Wladizlaus dux Polonie Bolezlaum filium fratris mei ducis Lestconis adopto in filium et in bonis meis omnibus mobilibus et inmobilibus totaliter mihi heredem substituo, secundum quod iuravimus ego et pater eius videlicet, quod si quis nostrum habens prolem decederet, superstes prolem illam in propriam adoptaret et sibi totaliter substitueret in heredem, si propriam non haberet, similiter e converso, et hoc cuiuslibet iure in integrum conservato. Et hoc iuro, quod ei nullo tempore inmutabo. Terram vero, que ad ipsum ex paterna successione devenit, in protectionem et tutelam suscipio et contra omnem hominem toto posse meo defendam tam per me, quam per meos et suos milites. Barones eius etiam et alios nobiles pure diligam et benigne confovebo, plebem et terram bona fide et pie exclusis gravaminibus et exactionibus indebitis regam [et] ius suum cuilibet conservabo. Iudicia iniusta penitus interdico, iura iusta et honesta secundum episcopi et baronum consilium tenebo et faciam ea firmiter ab aliis teneri. Quod si quis violaverit, punietur, et si reiteraverit, dignitate, quam habet, privabitur. Ecclesiam vero in omnibus finibus illis constitutam in eo, quicquid obtentum ex antiqua consuetudine vel libertate concessa a fratre meo duce Lestcone premortuo, illibatam conservare volo, salvo eo, si quid inspirante domino pro remedio anime mee ampliare mihi placuerit in augendo. Datum ab incarnatione Domini anno M. CC. XXVIII in colloquio in Cena[1]. Presentibus Vincentio Gnezdnensi archiepiscopo, Iwone Cracoviensi et Paulo Poznaniensi episcopis, abbate Tinciensi Liffrido, Radolfo cantore Cracoviensi et Ade (*s*) preposito sancti Floriani et Iohanne archidiacono Zudomiriensi, Pakoslao Zudomiriensi

[1] *Cienia wieś w woj. i pow. kaliskim.*

et Marco Cracovieusi palatinis, Mstivione castellano Visliciensi et aliis multis.

13. *Cienia na wiecu, 1228 r.*

Władysław t. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, nadaje wolności kościołowi krakowskiemu.

Or. *w Archiwum kapituły krakowskiej; niegdyś były przy nim cztery pieczęcie.*

Dr. 1. *Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 20 (według* ***Or.****; tam też podano dawniejsze wydania). — **2.** Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 129 (według* ***Dr. 1****).*

Ego Wladislaus dux Polonie pro remedio anime mee in augmentum retributionis eterne ecclesiam Dei honorandam ac decorandam privilegiis meis devote preelegi, animadvertens in ipsius honore ac libertate potissime ipsius altissimi filium, per quem reges regnant, qui ipsius verus sponsus est, honorari, ut ab ipso merear suffultus ecclesie suffragiis et honore temporali crescere et eterno gaudere, qui munera temporalia sibi dulciter inpensa retributione compensat eterna. Cuius licet sint omnia, a nobis tamen sua propria dignatur recipere quasi nostra. Unde dico cum Davd rege: omnia tua sunt, Domine, et que de manu tua recepimus, dedimus tibi, et item, Domine, dilexi decorem domus tue, cupiens gravamina ecclesiasticarum personarum hactenus inolita relevare et solatium principali munificentia pie largiri. Inde est, quod ecclesie Dei liberaliter et libenter confero canonicam libertatem, liberans eam ab omnibus gravaminibus et exactionibus indebitis, maxime ab hiis: *prevod, povoz, povolove* sive *poradlne, stroza, naraz, pesi slad.* Iura etiam Cracoviensis ecclesie specialia et domorum religiosarum in Cracoviensi diocesi constitutarum, sive largitione principum, sive alias longa consuetudine obtenta, illibata conservabo. Datum ab incarnatione Domini millesimo CCXXVIII in colloquio in Cena[1], presentibus Wincencio Gneznensi archiepiscopo, Yvone Cracoviensi et Paulo Poznaniensi episcopo, Litfrido Tynciensi abbate, Bozone preposito Gneznensi, Rudolfo [cantore] Cracoviensi, Andrea preposito sancti Floriani et Iohanne archidiacono Sudomiriensi, Pacoslao [Sudomiri]ensi et Marco Cracoviensi palatinis, Mstivione castellano Wisliciensi et aliis [multis].

[1] *Cienia j. w. str. 19 uw. 1.*

14. *1230 r.*

Zapiska, podpisana przez biskupa kujawskiego Michała i biskupa płockiego Guntera, o wolnościach, przyznanych przez księcia mazowieckiego Konrada dobrom kościoła płockiego.

***Or.** obecnie nieznany.*

***Kop. 1.** Kopjarjusz płocki z XIV wieku. — **2.** Transumpt w bulli Grzegorza IX z 24 stycznia 1232 r. (z dodatkami).*

***Dr. 1.** Kętrzyński, Triginta documenta nr. 1. (według **Kop. 1**). — **2.** Kochanowski, Codex Masoviae t. I nr. 278 (według **Kop. 1** i **2**; tam podane wcześniejsze wydania).*

***Uw.** Datę ustalił Kętrzyński j. w. Tu ten akt wydany według **Kop. 1**, z wyjątkiem kilku miejsc prawdopodobnie w **Kop. 2** wierniej oddanych.*

Ego Conradus dux Mazovie et Cuyavie[a] promitto pro nomine Domini et salute anime mee me conservare hanc libertatem ecclesie Mazoviensis:

1. Quod caniductores et venatores cum retibus et falconarii non intrent villas episcopi et canonicorum et abbatum, sed cum caniductore et indagatore perlustrent silvas sui ambitus et observent in villa sua transnatationem cervi.

2. Sed non vadientur de vacca una, nisi in iudicio convicti de negligentia.

3. Item braxacio potus nostri non ponatur in eisdem villis.

4. Item homines inhabitantes in eisdem villis non vadientur sine consciencia episcopi [nisi] prius[b] condempnati iusto iudicio.

5. Et nullus iudicet ascriptitios nisi episcopus.

6. Item idem homines non compellantur edificare castra ducis, sed construant castra et *osecones* et alias firmitates in desolatis *burgis* et prediis ecclesie afflicte et episcopatus devastati.

7. Item non teneantur solvere silvestrem falconem, si deperit, quia eiusdem est libertatis in aere, cuius piscis in mari, sed iam inventum nidificantem adiuvent vicinos custodire [et] pullos eius.

8. Item ducant *podvodas*[c] in ordine de villa ad villam proximam, sed non accipiantur equi eorum mittendi in Prussiam vel

[a] *W Kop. 1 tytuł brzmi:* dux Cracoviensis, Mazoviensis, Cuiaviensis.
[b] *W Kop. 1* ipsius. [c] *W Kop. 1* podwodos.

podiasdam, sed si emuntur equi de communi ad talia negotia, homines illi apponant partes suas.

9. Item *prevod* nobilium ducant in ordine cum curiis nobilium, sed *prevod* rusticorum non ducant.

10. Item nova servitus in Radeiov[1] servandi hominem in trunco iudicatum a iudice Crusvicensi et deducendi in Crusvicz[2] deleatur, quia hec non fuit in tempore domine[3], que contulit Deo Radeiov.

11. Item capreolos, vulpes et lepores et asperiolos non impediantur clerici in prediis ecclesie venari omnimode, sed homines eorum tantum cum pedicis, sed non cum retibus.

12. Item sicut hactenus fuit et noviter renovatum est in colloquio de Plock: si homo de Nosidlk[4] vel de alio castro fecerit malum homini de Poltovsck[5], non provocetur homo ille coram iudice de Poltovsck, sed coram iudice illius castri, cuius est homo ille, et tribunus de Poltovsck cum actore suo vadant ad iudicem illius castri et utrumque castrum percipiat partem suam de re iudicata. Similiter si homo de Poltovsck fecerit malum homini de Nosidlk vel alterius castri, non provocetur homo de Poltowsck coram iudice de Nosidlk nec iudice alterius castri, sed provocetur coram iudice de Poltovsck et tribunus illius castri cum actore suo vadat ad iudicem castri de Poltovsck et utrumque castrum percipiat partem suam[a] de re iudicata, ita ut idem ius et par ius servent sibi invicem ista castra.

13. Item, quia scio, quod qui communicat excommunicato, excommunicatus est, promitto non communicare excommunicatis, sed persequar[b] eos, si non satisfaciant ecclesie, sicut omnes duces nos obligavimus in colloquio d'yrasan(?)[6].

14. Item, considerans desolationem episcopatus Mazoviensis, in remissionem peccatorum meorum et salvationem anime mee Opogi[7] villam episcopi Mazoviensis absolvo a *povos*[c] et a vacca *podvorova* et ab irco falconariorum.

---

[a] *Brak w Kop. 1.* [b] *W Kop. 1.* prosequar. [c] *W Kop.* pavos.

[1] *Radziejów w woj. brzeskiem, pow. kruszwickm.* [2] *Kruszwica w woj. brzeskiem.* [3] *Salomea, wdowa po Bolesławie Krzywoustym.* [4] *Nasielsk w woj. mazowieckiem, pow. nowomiejskim.* [5] *Pułtusk w woj. mazowieckiem, pow. nowomiejskim.* [6] *Może Dzierząźnia w woj. mazowieckiem, pow. płońskim na Mazowszu.* [7] *Opoki w woj. i pow. brzeskim.*

15. Item sicut annona, que colligitur in villis, que non sunt ecclesie, datur in conservationem castri Visne[1], ita annona, que colligitur in villis, que sunt ecclesie, accipiatur[a] in conservationem castri Poltovsck.

Datum anno Domini M°C°C°X°X°X°. Ego Michael Cuyavie episcopus, qui hoc negocium tractavi, subscribo. Ego Gunterus episcopus Mazovie, cuius indutu dux Conradus hoc votum Deo vovit, subscribo.

15. *1231 r.*

Konrad, książę mazowiecki, zwalnia od ciężarów włościan kościoła poznańskiego w ziemiach jemu podległych.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w kopjarzu kapituły poznańskiej z XV w.*

Dr. 1. *Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 132 (według* ***Kop. 1****).* – *2. Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 303 (według* ***Dr. 1****).*

In nomine Christi amen. Conradus Dei gratia dux Mazovie Paulo Poznaniensi episcopo et successoribus eius canonice substituendis in perpetuum. Quoniam, ut ait apostolus: »Qui se dicit in Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, et ipse ambulare«, ipsius debemus imitari vestigia iuxta modum nostre possibilitatis. Ad memoriam igitur revocantes opus ipsius gratuite pietatis, quo nos a servitute diaboli redimere est dignatus, villas Poznaniensis ecclesie per Sochaczew[2] et Cirsk[3] et per Scrinno[4] constitutas libertati condonamus, homines eorum ab exactionibus, solutionibus et servitiis ad nos pertinentibus absolventes. Acta sunt hec presentibus et consentientibus filiis nostris duce Boleslao et duce Kazimiro, sub testimonio Wladislai ducis Polonie, Michaelis episcopi Cuyavie, Boguse palatini Mazovie, Gregorii subcancellarii, Domavncii et Lassote et aliorum quam plurimorum, anno dominice incarnationis M. ducentesimo tricesimo primo.

---

[a] *W Kop. 1.* accipiantur.

[1] *Wizna na Mazowszu.* [2] *Sochaczew w woj. rawskiem.* [3] *Czersk w woj. mazowieckiem.* [4] *Skrzynno w woj. sandomierskiem, pow. radomskim.*

16 *Warka, 7 listopada 1231 r.*

Konrad, książę mazowiecki, zwalnia włościan kościoła płockiego od różnych ciężarów.

Or. *1. w Archiwum kapituły płockiej, bardzo zniszczony, z jedną pieczęcią. — 2. w Archiwum kapituły płockiej, dobrze zachowany, pieczęci obecnie brak.*

Kop. *Tekst oryginału drugiego zachował się też w transumptach: Ziemowita I księcia czerskiego i mazowieckiego z r. 1257, legata Anzelma z r. 1264 i legata Filipa z r. 1279.*

Dr. *Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 309—310 (według* ***Or.*** *1 i 2; tam też podane dawniejsze wydania).*

Reprodukcja *oryginału 2 w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tabl. VI, Kraków 1907.*

Uw. *Tu wydany ten tekst na podstawie obu oryginałów według* ***Dr.*** *Dokumentem tym co do jego autentyczności zajmował się Marjan Łodyński, O interpolacjach w dokumentach biskupstwa płockiego, Studja historyczne wydane ku czci prof. W. Zakrzewskiego, Kraków 1908, i tenże, Falsyfikaty wśród dokumentów biskupstwa płockiego w XIII stuleciu, Sprawozdania z posiedzeń i czynności Akademji Umiejętności za rok 1916.*

Ego Conradus Dei gratia dux Cracovie, Mazovie, Sandomirie et Lancicie promisi et promitto deo firmiter observare omnes libertates ab antecessoribus meis et a me hactenus concessas vel forte me in futuro largiente concedendas, specialiter autem tam venerabilis patris domini G.[1] Plocensis episcopi, quam cleri totius Mazovie, hiis diebus quasi penitus heu devastate. Non minus flebili quam devota motus instantia in manibus dicti episcopi me iureiurando plene et plane astrinxi, quod ecclesie Plocensi datas libertates seu angarias vel potius ob(mi)ssiones relaxatas a ducali munificentia non solum inviolabiliter observabo, verum etiam, ut conserventur, pro viribus opem et defensionem adhibebo. Quam obligationem pie factam ad meos transfero legitimos successores, qui deo propicio tanquam ecclesie filii nunquam eas non solum violabunt, aut ne violentur, insudabunt, sed etiam, ut speramus, concessis ampliora cumulabunt, quia que semel deo sunt oblata, profanum est ad humanos usus, nedum abusus revocare, et quia qui parce seminat in hac vita brevi, parce et metet in eterna. Gaudet siquidem et deo auctore perpetuo gaudebit Mazoviensis

[1] *Gunter biskup płocki.*

ecclesia tam in capite, quam in membris suis omnibus, prelati et persone, predia et homines eorundem, ut de his taceatur, que de iure sibi videntur competere, specialibus quibusdam libertatibus tam ex antiqua consuetudine, quam ex ducali liberalitate obtentis, sicut pro maiori parte credo in eorum privilegiis contineri, quorum quedam ad habundantem cautelam, hoc ipsum supradicto episcopo tam humiliter quam provide supplicante, prout subito valui in presenti meminisse, huic brevi scripto perstrictim feci commendari.

1. Ecclesiarum ergo et personarum predictarum homines ducalia non compellentur edificare castra, sed suis munitionibus reparandis et conservandis duntaxat intendent.

2. Caniductores, venatores cum retibus et falconarii non intrabunt villas eorundem.

3. Braxatio potus non ponetur in eisdem villis.

4. Vacca *podvorova* vel *cune* pro *podvorove* sive illud, quod dicitur *narzaz*, de predictis villis non accipientur.

5. *Prevod* rusticanum sive *povos* prefati homines non ducent.

6. Falconem casu deperditum etiam non solvent.

7. Et[a] a solo duce sepedicti homines iudicabuntur.

8. Ad expeditionem non trahentur, nisi generalem.

9. Ascripticii preterea omnino a ducali iuridicione sunt exempti.

Alii multi libertatis articuli, cum super eis aliquid dubitationis forsitan emerserit, ex eorum privilegiis, loco et tempore ad exhibendum aptis ostensis, plenius liquebunt. Hanc demum huiusmodi mee recognitionis vel etiam provisionis in futurum cartulam sigillo, quo in presentiarum utor, mandavi roborari. Datum[b] in Warca[1] anno Domini millesimo ducentesimo tricesimo primo, presentibus hiis testibus: Gothardo cancellario, Nycolao, Hasardo, Domawyczone thezaurario, Lassotha, Crivosandone, Witkone.

17. *Grójec(?), 13 grudnia 1234 r.*

Konrad, książę łęczycki, zwalnia od ciężarów włościan w dobrach biskupa poznańskiego, leżących w powiecie Skrzynno.

[a] *W tekście:* nec. *Łodyński j. w. uważa za przerobione z* et.

[b] *Or. 2. tak się kończy:* Datum in Varca anno Domini M°CC°XXX° VII° Idus novembris *(świadków nie podaje).*

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w kopjarzu kapituły poznańskiej (w transumpcie Stefana Batorego).*

Dr. *1. Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 172 (według* ***Kop.****). — 2. Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 350 (według* ***Dr.*** *1.).*

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen. Quoniam frequenter ea, que legitime geruntur et devote, longinquitate temporis, que mater est erroris, interveniente in dubium revocantur a multis, inde est, quod ego Conradus Dei gratia dux Lancicie una cum filio meo Boleslao duce Mazovie presenti pagina notum facimus tam presentibus quam futuris, quod domino Paulo Dei gratia Poznaniensi episcopo et ecclesie ipsius indulgemus omnes solutiones et servitia de villis episcopalibus et hominibus earum per districtum de Scrin[2], tam ad nos quam ad nostros beneficos pertinentes, et hoc ob reverentiam beatorum apostolorum Petri et Pauli et in remissionem peccatorum meorum. Acta sunt hec in Groze[3] anno gratie M. CC. XXXIIII, Idus decembris.

18. *Nakło, 1234 r.*

Władysław Odonicz, książę wielkopolski, nadaje różne swobody kościołowi gnieźnieńskiemu.

Or. *w Archiwum kapituły gnieźnieńskiej, z pieczęcią zatartą.*

Dr. *Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 174 (według* ***Or.****).*

Reprodukcja *w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. VII. Kraków 1907.*

In nomine sancte et individue Trinitatis amen. Ego Wladislaus filius Odonis Dei gratia dux Polonie tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis innotescere curavi, quoniam ob reverentiam et honorem Domini nostri Ihesu Christi et sancti Adalberti martiris, ad instantiam domini Fulconis Gneznensis archiepiscopi[4] et aliorum prudentum virorum,

1. iuri, quod hactenus in collationibus prebendarum Gneznensis ecclesie credebam michi competere, prorsus renuntio eas eidem archiepiscopo et successoribus libere, cui voluerint, confe-

[1] *Warka w woj. mazowieckiem.* [2] *Skrzynno, ob. str. 23 uw. 4.*
[3] *Grójec w woj. mazowieckiem?* [4] *Pełka arcybiskup gnieźnieński.*

rendas, salvo eo, si forte per gratiam domini Pape aliquid potero habere.

2. Renuntio etiam omni ordinationi spiritualis iuris, tam domorum religiosarum, quam secularium ecclesiarum.

3. Innovo etiam libertatem bone memorie archiepiscopo Henrico[1] a me datam et ipsius successoribus et suffraganeis eius eorumque successoribus et nunc eandem in terra, quam possideo et quam iustis modis acquisiero, confero, que talis est: Ascripticios villarum ecclesie in nullo casu nec a me nec a castellanis meis seu quibuslibet beneficis iudicari volo, eo tamen excepto, quod liberi homines, non hospites, sed indigene, villas ecclesiarum inhabitantes, coram me tantum citati respondeant, et hoc in signum dominii, et si in aliquo condempnati fuerint, archiepiscopus recipiat in castellatura Znegnensi[2] et in villis, in quibus suas locaverit curias. Si autem solutio ad penam duodecim marcarum excreverit et supra, cum duce ipsam dimidiet, et hoc tantum in liberis, ut supra scriptum est.

4. Renuntio etiam pro me et successoribus meis consuetudini, quam in castellatura Znegnensi transeundo habebam in ea tribus diebus standi et vectigal et expensam accipiendi, ita, quod prorsus ab hac servitute castellaturam Znegnensem liberam facio.

5. Omnes vero ascripticii a servitute, que dicitur *povoz, prevod, naraz, nastava, prevori*, immunes fiant.

6. Equos ducales, canes, caniductores, falconarios et castorarios per villas ecclesie non pascant.

7. Ad edificationem castrorum non compellantur preter illud, sub quo manent.

8. Concedo etiam eidem archiepiscopo et canonicis Gneznensibus pro dampnis, que eis per guerram nostram sunt illata, ut gentes extraneas invitent et in villis ecclesiarum locent, qui exempti sint ab omni obsequio et servitute preter hoc solum, quod si que gentes dominium meum invadant, simul mecum ad resistendum eis occurant.

Hec autem, ut perpetua et inviolata a me et posteris meis consistant, iuramento confirmo et munimine sigilli mei corroboro. Et ad maius robur fideiussorem pono ducem Pomoranie Zvatopelkum[3]. Si autem aliquo modo hec violavero et fuero conproba-

---

[1] *Henryk Kietlicz arcybiskup gnieźnieński.* [2] *Żnin w woj. kaliskiem, pow. kcyńskim.* [3] *Świętopełk, książę pomorski.*

tus, dominus archiepiscopus sine omni meo improperio me in eandem reducat excommunicationem. Testes autem, in quorum presentia hec sunt acta, sunt hii: dominus Michael Cuiaviensis episcopus, qui hoc negotium tractavit et ad maius robur ad meam petitionem sigillo suo roboravit, Domaradus castellanus de Usce, Dirsicraius iudex curie, Petrus, Bogusa. Actum in Nakel dominice incarnationis anno M. CC. XXXIIII.

19. *Gniezno, 3 lipca 1237 r.*

Władysław I. zw. Laskonogi, książę wielkopolski, nadaje przywileje kościołowi poznańskiemu.

Or. *obecnie nieznany.*
Kop. *w kopjarzu kapituły poznańskiej.*
Dr. *Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 203 (według* ***Kop.****).*

In nomine sancte Trinitatis et individue Unitatis amen. Quoniam acta et voluntates hominum saepe solent variari, necesse est, quod ea, que in perpetua volumus stabilitate permanere, litterarum diligentia faciamus annotari. Inde est, quod ego Wladislaus Dei gratia dux Polonie notum facio universis Cristi fidelibus, quod ob remedium anime mee animarumque uxoris et filiorum meorum contuli omnibus ascriptis beati Petri et aliarum ecclesiarum eiusdem diocesis plenam libertatem,

1. ut nullis per me vel barones meos graventur vexationibus nec a quocunque nisi coram episcopo vel suis dominis in ius evocentur, exceptis eis, qui aut in traditione castri convicti fuerint aut familias nostras eduxerint vel hostes in terram duxerint, et eorum iudicium presentibus ipsorum dominis vel nuntiis eorum nobis reservavi, ita tamen, quod mulctam, quam pro huiusmodi dilectis infligendam rationabiliter videor, ipsorum domini percipiant, nisi sit tale delictum, quod ultimo sit supplicio puniendum.

2. Nec ad constructionem castrorum eos cogi volo, nisi in quorum districtu commorantur, exceptis Poznaniensibus, quos ad constructionem castri Gneznensis deputavi.

3. Liberi vero villas ecclesiarum inhabitantes hac gaudeant libertate, quod coram nullo officialium vel castellanorum conveniantur nec coram me compareant, nisi meo sigillo evocati speciali.

4. A *strosza*, a *podvorove* et aliis exactionibus sint immunes.

5. Et hec locum habeant in villis iam possessis.

Acta sunt hec anno millesimo CC tricesimo VII tertio die iulii in Gnezna, presentibus episcopo Poznaniensi Paulo, Baldvino decano, Stephano cancellario, Mutina preposito sancti Georgii, Cecirado castellano Gneznensi, Gotardo milite, Gozlao, Lutoldo tribuno, Vitoslao decano, magistro Theodorico, Twardomiro magistro hospitalis, N. G. H. S. canonicis Poznaniensibus. Et ut hec mea et filiorum meorum liberalitas in perpetuum firmitatis robur accipiat, appensione mei sigilli et Gneznensis capituli eam dignum duxi roborandam.

20. *[1238—1247 r.]*

Konrad, książę łęczycki, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła płockiego, leżących w granicach jego księstwa.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w kopjarzu kapituły płockiej.*

Dr. 1. *Kętrzyński, Triginta documenta, nr. 3. — 2. Kochanowski, Codex Masoviae t. I nr. 381 (według* ***Dr. 1****).*

Uw. *Dokument nie ma daty; tu przyjęto ustalenie jej według Kochanowskiego.*

In nomine Domini. Amen. Nos Cunradus Dei gratia dux Lancicie in remissionem peccatorum nostrorum villis pertinentibus ecclesie episcopatus Mazoviensis, que iacent in dominio nostro, scilicet ex hac parte Wisle, tam episcopi quam abbatum seu canonicorum vel aliarum ecclesiasticarum personarum, hanc conferimus libertatem, videlicet

1. ut omnes liberi homines, villas ipsas incolentes, non citentur, non iudicentur a palatino nostro vel castellano aut ab alio aliquo iudice, nisi tantum a nobis, hoc sane adhibito moderamine, quod ad presenciam nostram non longius, quam in Gambin[1] vel Troianov[2] ipsi trahentur iudicandi.

2. Item si tres liberi homines infra predium ecclesie inhabitaverint aut cum ascripticiis mixti aut preter eos manentes, omni et plena gaudeant libertate, qua gaudent ascripticii. Quod si plures a tribus suprafuerint liberi, a nobis, sicut predictum est, iudicabuntur, tribus semper liberis manentibus.

3. Et illi omnes pariter *prevod* militare ducent.

[1] *Gombin w woj. rawskiem, pow. gostyńskim.* [2] *Trojanów w woj. rawskiem, pow. sochaczewskim.*

4. Ville etiam prefate pro vacca *podvorova* duas marcas *cunarum* tantummodo solvent, exceptis villis episcopalibus duntaxat, que sunt: Lanki, Poplacin et Suchodol[1], quas placuit nobis ab hac vacca et castorariis, ne in eas intrent aut ab eis procurentur, penitus absolvere.

5. Et quidquid pro culpa harum trium villarum coloni iudicio nostro solvere debuerint, per medium dividetur et nobis pars dimidia et episcopo altera pertinebunt, preter trecentos et *pomozne*, que solus percipiet episcopus.

Et ad hec observanda pro nobis et nostris successoribus in perpetuum nos obligamus et hoc sigilli nostri munimine scriptum roboramus.

21. *Sieradz, 16 czerwca 1239 r.*

Konrad, książę łęczycki, nadaje swobody na rzecz wsi biskupa włocławskiego w kasztelanji wolborskiej,

***Or**. w Archiwum kapituły włocławskiej, pieczęci obecnie brak.*
***Dr**. Codex dipl. Poloniae t. II cz. 1 nr. 24 (według **Or**.).*
***Reprodukcja** w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. VIII.*

In nomine sancte Trinitatis amen. Ego Conradus dei gratia dux Lanchicie, predecessorum meorum vestigiis inherens eorumque cupiens fieri idoneus imitator presertim in eis, que pietatis officio ad divinum cultum et ad ecclesiasticam utilitatem fecisse noscuntur, ob reverentiam beatissime virginis Marie et in remissionem peccatorum meorum pro me et meis successoribus venerabili patri Michaeli Dei gratia Wladizlaviensi episcopo suisque successoribus resigno, dono et confirmo iura seu libertates inferius annotatas in castellania de Voybor[2].

1. Omnes igitur homines ascripticii dicte castellanie de Voybor, cuiuscumque conditionis vel servitutis sive officii fuerint, omni et plena gaudeant immunitate, liberi ab omni prediali sive personali servitute, que umquam in eis vel eorum prediis ducibus Polonie competiit vel competere potuit, ita quod neque *prevori* neque *povoz* nec aliquod aliud servitium vel utilitatem, quocumque vocabulo censeantur, ab eisdem hominibus dux terre expetet. Sed

[1] *Łąkie w woj. i pow. brzeskim(?), Popłacin i Suchodół w woj. rawskim, pow. gostyńskim.* [2] *Wolborz w woj. sieradzkiem, pow. piotrkowskim.*

iidem homines ascripticii cum omni utilitate et servitio tantum dominis suis subiacebunt.

2. In nullo casu a duce vel ab alio de eius mandato iudicandi, sed tantummodo dominorum suorum audient iudicia vel eorum, quibus eos domini ipsorum commiserint iudicandos.

3. Prefati etiam dicte castellanie homines ad nullum exercitum trahentur inviti, nisi exercitus cogeretur ad terre defensionem.

4. Nullum castrum novum edificabunt, sed antiqua propter defensionem terre, secundum quod consueverunt ab antiquo, reficient, hoc tamem adhibito moderamine, quod in huiusmodi refectione nullum beneficium, quod vulgariter *suppa* vocatur, ab ipsis hominibus exigetur, nec omnes ad talem refectionem cogentur, sed quodcumque voluerint, dummodo opus perficiant competenter.

5. Item dux, qui fuerit pro tempore, non transibit per castellaniam de Voybor, nisi semel in anno, et tunc procurabitur et ducetur cum tot curribus, quot erunt in castellania. Aliis autem vicibus, quotienscunque transierit, perticarium solummodo reducent et unum venatorem procurabunt, nec currus prefati ultra metas castellanie trahentur.

6. In silvis autem de Voybor nec dux nec alius pro ipso venabitur, nisi cum ipsum inde transire contigerit, et moram ibi non faciet propter venationem nec alias manens illuc mittet ad venandum.

7. Homines etiam de Voybor in ipsa villa tantummodo habitantes circa ecclesiam eo gaudent privilegio, quod in ipsa quoad iura ducalia eiusdem sint libertatis et conditionis liberi cum ascripticiis et a nemine iudicabuntur preter ducem cum episcopo vel episcopi tribuno, et hoc tantum in duobus casibus, cum videlicet solutio se extendit ad LXX marcas et cum perticarii ducis in eius transitu de eadem villa depelluntur. Sed tunc non citabuntur ad ducem per camerarium, sed per eorum supanum, littera ducis ad eum transmissa. Et in hiis casibus iudicatum dux per medium dividet cum episcopo.

8. Item liberi homines ipsius castellanie ceterarum villarum a nullo iudicabuntur, nisi ab ipso duce.

9. Nullum conductum ducent nisi militarem, ad nullam expeditionem trahentur, preterquam ad prutenicam, videlicet quando dux publicam fecerit expeditionem, et ad terre defensionem.

9. Item falconarios non recipient nec pascent falcones. Castorarios capientes castores ducent et procurabunt. Venatores vero cervorum et aliarum bestiarum in villis sepefate castellanie nichil per vim accipient, nisi eis per bonam voluntatem aliquid conferetur.

10. Ad instantiam etiam venerabilis patris nostri Fulconis divina providentia Gneznensis archiepiscopi restituo prenominato episcopo eiusque successoribus villam Bandcovo[1], que olim fuerat ecclesie Sancte Marie de Wladizlav, perpetuo possidendam.

Datum in Siraz anno dominice incarnationis M°CCXXX nono, XVI Kalendas iulii.

Dicti etiam patris domini F.[2] Gneznensis archiepiscopi precibus inclinatus adicio, quod liberi, ascripticiis permixti in villis de Voybor usque ad tres, omni et plena gaudeant libertate, sicut in premissis solummodo de ascripticiis fuit expressum. Testes autem, qui fuerunt presentes, hii sunt: dominus Fulco Gneznensis archiepiscopus, duo filii mei, videlicet dux Mazovie Bolezlaus, dux Semouitus et comes Mstiboy palatinus Lanchiciensis, Nicolaus iudex curie, Lasota pincerna. Nich.[a].

22. *Sieradz, 15 czerwca 1239 r.*

Konrad, książę mazowiecki, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła płockiego.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *Przechowało się kilka kopij tego dokumentu w transumptach i kopjarzach Archiwum kapituły płockiej.*

Dr. *Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 396 (tam podane wcześniejsze wydania).*

Uw. *Z tego samego dnia pochodzi też przywilej syna Konrada, Bolesława, księcia mazowieckiego, dla kościoła płockiego, identyczny w treści z tym przywilejem. — Autentyczność tego przywileju jest bardzo podejrzana, ob. B. Ulanowski, O uposażeniu biskupstwa płockiego, Rozprawy wydz. hist.-fil. Akad. Um. t. XXI, Kraków 1888, oraz rozprawy M. Łodyńskiego, cytowane wyżej na str. 24.*

In nomine sancte Trinitatis amen. Ego Cunradus dei gratia dux Mazowie, predecessorum meorum vestigiis inherens eorumque cupiens fieri idoneus imitator presertim in eis, que pietatis officia ad divinum cultum et ad ecclesiasticam utilitatem fecisse no-

[a] *tj.* Nicholaus.

[1] *Bądkowo wieś w województwie i pow. brzeskim.* [2] *Pełka arcybiskup gnieźnieński.*

scuntur, ob reverentiam beatissime Virginis Marie et in remissionem peccatorum pro me et meis successoribus venerabili Petro dei gratia episcopo Mazowiensi suisque successoribus ac ecclesie Plocensi resigno, dono, confero, confirmo iura seu libertates inferius annotatas in ducatu Mazowiensi.

1. Omnes igitur homines, tam liberi quam ascripticii, omnium et singularum villarum, oppidorum, castrorum et quarumlibet possessionum Plocensis ecclesie, cuiuscunque servitutis vel conditionis sive officii aut status fuerint, plena[a] gaudeant immunitate, liberi ab omni prediali sive personali servitute, solutione, pedagio, theloneo in terra et in aqua et exactione quarumcunque penarum, expensarum vel rerum, cuiuscunque generis vel speciei, quantitatis vel qualitatis, nominis vel vocabuli sint vel fuerint, que unquam in eis vel eorum prediis mihi et ducibus terre predicte, qui[b] pro tempore fuerint, competiit vel competere potuit, ita quod neque *przewosz* neque *stan* ducale et exercitus, *powosz* nec aliquod aliud servitium solutionis vel utilitatem, quocunque censeantur vocabulo, ab eisdem hominibus dux terre, qui pro tempore fuerit, expetet.

2. Sed idem homines liberi ac ascripticii cum omni utilitate et servitio tantum dominorum suorum subiacebunt potestati, in nullo casu a duce vel ab alio de eius mandato iudicandi, sed eorum dominorum audient iudicia vel eorum, quibus eos domini ipsorum comiserint iudicandos.

3. Prefati etiam ecclesiarum homines ad nullum exercitum trahantur inviti, nisi ubi exercitus congregetur ad terre defensionem, et hoc tunc iuxta posse et arbitrium ipsius episcopi et dominorum suorum fiat et non aliter.

4. Nullum castrum novum vel antiqum edificabunt.

5. Item dicti homines in villis, oppidis et possessionibus predicte ecclesie sedentes a nullo iudicabuntur, nisi a dominis suis, et ab ullo alio.

6. Nullum conductum ducent ad ullam expeditionem nec trahantur preterquam ad pruthenicam, videlicet quando dux publicam fecerit expeditionem, et ad terre defensionem.

7. Item ville eclesie predicte falconarios et falcones non recipiant neque pascent. Castorarios capientes castores non ducent

[a] *W tekstach* fuerint ac plena. [b] *W tekstach zamiast* qui *jest* et.

sneque procurabuut. Preterea venatores cervorum et aliarum bestiarum in villis ecclesie nihil per vim accipiant, nisi eis de bona voluntate conferantur.

Et hec omnia et alia, que mihi et meis successoribus competere possint, nihil iuris, utilitatis vel dominii temporalis nisi spiritualia reservando, ob amorem dei et sancte ecclesie perpetuo donavi, contuli, dedi et assignavi ac libere pro salute mea et meorum successorum dono, do, confero et assigno temporibus perpetuis inviolabiliter tenenda, possidenda. Datum in Syradz decimo septimo Kalendas iulii, anno gratie millesimo ducentesimo tricesimo[a] nono, presentibus dilectis filiis meis: duce Boleslao, Semovitho, Zemomislao ducibus et honorabili patre meo Fulcone Gneznensi archiepiscopo, palatino Lanciciensi[1], Sweborio castellano de Syradz, Nicolao iudice, dapifero Lassotha, Domangro thezaurario.

23. *Piątek, 19 stycznia 1241 r.*

Bolesław, książę mazowiecki, nadaje swobody na rzecz wsi kościelnych w biskupstwie płockiem.

Or. *w Archiwum kapituły w Płocku, po dwóch pieczęciach pozostały fragmenty.*

Dr. *Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 410 (tam podane poprzednie wydania).*

Reprodukcja *w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. X.*

Uw. *O interpolowaniu tego dokumentu ob. M. Łodyński, O interpolacjach w dokumentach biskupstwa płockiego, Studja historyczne wydane ku czci prof. Zakrzewskiego, Kraków 1908.*

In nomine domini amen. Nos Bolezlaus Dei gratia dux Mazovie in remissionem peccatorum nostrorum ecclesie beate Matris Domini, immo episcopatui Mazoviensi, in villis omnibus, tam episcopi et canonicorum, quam abbatum et aliarum ecclesiasticarum personarum, hanc conferimus libertatem, videlicet

1. ut omnes liberi homines villas ipsas incolentes non citentur, non iudicentur a palatino vel castellano nostro vel ab alio aliquo iudice nisi tantum a nobis[b].

2. Item si tres homines et infra liberi predium ecclesie inhabitaverint aut cum ascripticiis mixti aut preter eos manentes,

[a] *Brak w niektórych tekstach tego wyrazu.* [b] *Tak zapewne pierwotnie brzmiał ten ustęp, następnie w oryginale zmieniony na:* vel ab alio aliquo iudice vel a nobis. *(Według Łodyńskiego j. w.).*

[1] *Mściwój.*

omni et plena gaudeant libertate, qua gaudent ascripticii. Quod si plures a tribus suprafuerint liberi, a nobis, sicut predictum est, iudicabuntur[a], tribus semper liberis in qualibet villa permanentibus.

3. Et illi omnes pariter *prevod* militare ducent.

Datum in villa Piantek in colloquio, presente domine duce Conrado patre nostro et matre nostra[1], quorum instantia et voluntate ista contulimus. Presente etiam Semovito et Zememisslo fratribus et viris nobilibus: Mistvone et Bogussa palatinis et Cesslao pincerna et Pribisslao venatore et Domavuycione thezaurario, Nicholao iudice, Iohanne cancellario et Mrochecone subcamerario domini patris nostri. Item Petro cancellario fratris nostri Kazimiri et Petro preposito Scarbimiriensi, Predpelcone preposito de Grodech et Mistiwio clerico et aliis quamplurimis. Anno Domini M°CC°X°LI. XIIII° Kalendas februarii.

24. *Sieradz, 2 czerwca 1242 r.*

Konrad, książę krakowski i łęczycki, zwalnia za zgodą synów swoich Bolesława, księcia mazowieckiego, i Kazimierza, księcia kuiawskiego, włościan arcybiskupa gnieźnieńskiego, biskupów mazowieckiego, płockiego i innych kościołów od różnych ciężarów.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *Transumpt biskupa wrocławskiego (? bez imienia), nieopatrzony datą.*

Dr. 1. *Codex dipl. Poloniae t. II cz. 1. nr. 32 (według* ***Kop.****). — 2. Kochanowski, Codex dipl. Masoviae t. I nr. 427 (według* ***Dr. 1****).*

Uw. *Kochanowski uważa ten dokument za podejrzany.*

In nomine domini amen. Ego Conradus dux Cracovie et Lanchicie, predecessorum meorum vestigiis adherens eorumque cupiens fieri idoneus imitator presertim in eis, quie pietatis officio ad divinum cultum et ecclesiasticam utilitatem fecisse noscuntur, finemque cupiens imponere laboribus venerabilis patris mei Fulconis, divina dispositione Gneznensis archiepiscopi, [ei] et ipsius successoribus, et similiter Mazoviensi et Cuiaviensi episcopis et successoribus eorum, iura seu libertates inferius adnotatas pro me

[a] *Tak zapewne pierwotnie brzmiał ten ustęp, następnie w oryginale przemieniony na* non iudicabuntur. *(Według Łodyńskiego j. w.).*

[1] *Agafja.*

et meis successoribus in terris, quas nunc possideo vel in futurum Deo auctore possidebo, resigno, dono et confirmo.

1. Omnes igitur ascripticii homines beati Alberti et Cuiaviensis episcopatus ac aliarum ecclesiarum, cuiusque conditionis vel servitutis sive officii fuerint, per totum ducatum Lanchiciensem, et etiam in ducatu Mazoviensi, prout a dilecto nostro filio Bolezlao duce Mazoviensi devota et humili obtinuimus petitione, omnes ascripticii Mazoviensis episcopatus omni et plena gâudeant immunitate, liberi ab omni prediali sive personali servitute, que unquam in eis vel eorum prediis ducibus Polonie competiit, ita quod neque *prevori* vel *prevod* neque *povoz* neque *naraz* nec aliquod alium servitium vel utilitatem, quocumque vocabulo censeantur, ab eisdem hominibus duces Mazovie et Lanchicie expetent, sed idem homines ascripticii cum omni utilitate vel servitio tantum dominorum suorum subiacebunt potestati, in nullo casu a duce vel ab alio de eius mandato iudicandi, sed tantum dominorum suorum audient iudicia vel eorum, quibus eos domini ipsorum commiserint iudicandos.

2. Prefati etiam homines ecclesiarum ad nullum exercitum trahentur inviti, nisi exercitus cogeretur ad terre defensionem. Nullum castrum novum edificabunt, sed antiqua propter terre defensionem, secundum quod ab antiquo consueverunt, re[edi]ficient, hoc tamen adhibito moderamine, quod in huiusmodi reedificatione nullum beneficium, quod vulgariter *supa* dicitur, constituent. Nec omnes ad talem reedificationem venire cogantur, sed quotcumque voluerint, dum modo opus competenter perficiatur.

3. Idem dux, qui fuerit pro tempore, non transibit castellaniam de Louich[1] et aliam de Vogbor[2], nisi semel in anno, et tunc procurabitur et deducetur cum tot curribus, quot erunt in predictis castellaturis, qui[a] ibi homines suos non habet. Aliis autem vicibus, quotienscunque transierit, perticarium deducent et unum procurabunt venatorem, nec currus ultra metas trahent utriusque castellanie. In silvis autem de Louich et Vogbor nec dux nec alius pro eo venabitur, nisi cum ipsum modo transire contigerit, et moram ibi non faciet propter venacionem nec, alias manens, illuc mittet ad venandum.

---

[1] *Łowicz w woj. rawskiem, pow. sochaczewskim.* [2] *Wolborz w woj. sieradzkiem, pow. piotrkowskim.*

4. Quatuor autem ville, in quibus archiepiscopus mansionem consuevit habere, videlicet: Louich, Slup[1], Uneyov[2] et Svarava[3] et villa de Vogbor, que circa ambitum ecclesie est collata, eo gaudeant privilegio libertatis, quod in ipsis quoad iura ducalia eiusdem sint libertatis et conditionis liberi cum ascripticiis. Et a nemine iudicabuntur preter archiepiscopum vel eius tribunum.

5. Et similiter dicte ville de Vogbor homines preter episcopum vel eius tribunum a nullo debent iudicari. In duobus autem tantum casibus, videlicet cum solutio se extendat ad septuaginta marcarum solutionem et cum perticarii ducis in eius transitu de eisdem villis depelluntur, dux cum archiepiscopo vel eius tribuno dictarum villarum homines iudicabit et tunc non citabuntur ad ducem per camerarium, sed eorum suppanum, littera ducis ad eum transmissa; et in hiis casibus dux cum archiepiscopo per medium dividet iudicatum. Cum vero inter homines sepe dicte ville de Vogbor et ducales in iudicio fuerit litigatum, si contra episcopales iure fuerit sententiatum, dux cum episcopo Cuiavie per medium dividet iudicatum.

6. Item liberi homines in villis archiepiscopi et canonicorum seu capellanorum ipsius sedentes a nemine iudicabuntur, nisi tantum a duce. Et simili in ducatu Mazovie homines liberi tam in villis episcopalibus, quam etiam in villis degentes canonicorum seu aliarum ecclesiarum, gaudeant privilegio libertatis. Nullum conductum ducent nisi militarem. Ad nullam expeditionem trahentur preterquam ad prutenicam tunc, cum dux publicam fecerit expeditionem, et ad defensionem terre contra quemlibet invasorem.

8. Item liberi homines in villis archiepiscopalibus et in Voybor et similiter in Mazoviensi episcopatu, ascripticiis permixti usque ad tres familias, eadem, qua et ascripticii, libertate fruantur.

8. Item ville ecclesiarum falconarios et falcones non recipient neque pascent. Castorarios capientes castores ducent et procurabunt. Preterea venatores cervorum et aliarum bestiarum in villis ecclesiarum nihil per vim extorquebunt, nisi eis aliquid per bonam voluntatem exhibeatur.

Et hec omnia contemplatione salutis eterne et ob amorem et reverentiam venerabilis patris mei Fulconis Gneznensis ar-

[1] *Słupia w wojew. i pow. rawskim.* [2] *Uniejów w woj. sieradzkiem, pow. szadkowskim.* [3] *Swarowa w woj. i pow. łęczyckim.*

chiepiscopi beato Alberto et ecclesie ipsius et Mazovie et Cuiavie episcopatibus cum consensu filiorum meorum, Bolezlavi ducis Mazovie et Kazimiri ducis Cuiavie, donavi perpetuo possidenda. Ut autem hec mea donatio robur sortiatur perpetue firmitatis et a meis posteris in perpetuum inviolabiter observetur, presentem paginam mei sigilli ac sigillorum supradictorum meorum filiorum munimine duxi roborandam. Datum in Syiraz anno gratie M.CCXL secundo, VIX *(sic)* Kalendas iulii, venerabilis patris mei Fulconis pontificatus anno decimo.

25. *Płock, 13 września 1245 r.*

Bolesław, książę mazowiecki, nadaje zwolnienia na rzecz kasztelanji pułtuskiej, należącej do biskupstwa płockiego.

***Or.** w Archiwum kapituły płockiej, pieczęci obecnie brak.*
***Dr.** Ulanowski, Dokumenty, str. 153 nr. 5 (według Or.).*

In nomine domini nostri Ihesu Christi amen. Nos Bolezlaus Dei gratia dux Mazovie, cupientes gloriose virginis et matris domini patrocinio apud ipsum, quem genuit, adiuvari, prioribus donationibus ecclesie Plocensis vel etiam libertatibus devote a nobis vel ab antecessoribus nostris impensis hanc specialem liberaliter addere voluimus, videlicet ut castrum Poltovsk[1] in nulla solutione nobis de cetero teneatur. Indulgemus igitur domino Andree patri nostro, prefate ecclesie episcopo, et omnibus eius successoribus ab hodie et deinceps VI vaccas, VI urnas mellis, VI arietes, que annuatim duces Mazovie percipere in castellatura de Poltovsk consueverunt, quatinus dicti castri homines perpetuo ab hac ducali exactione liberati aliquantulum ab assiduis afflictionibus, quas iugiter passi a gentilibus pene defecerunt, valeant respirare et nos post cursum huius vite nostrorum debitorum interveniente piissima virgine Maria indulgentiam queamus adipisci. Et ut hec nostra donatio robur perpetuum firmitatis possit obtinere, ne forte nostri successores ausu temerario eam conentur infirmare, hoc scriptum appensione nostri sigilli duximus muniendum. Actum in Plocezk in domo fratrum predicatorum. Anno gratie M°CC°XL°, V° Idus septembris.

[1] *Pułtusk w woj. mazowieckiem, pow. nowomiejskim.*

26. *Pobiedziska, 7 kwietnia 1246 r.*

Przemysław (I), książę wielkopolski, pozwala biskupowi poznańskiemu lokować wsie na prawie niemieckiem i zapewnia tym wsiom swobody.

Or. *obecnie nieznany.*
Kop. *w kopjarzu kapituły poznańskiej.*
Dr. *Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 251 (według* ***Kop.****).*

In nomine domini nostri Ihesu Christi amen. Noverint universi, quod nos Premisl Dei gratia dux Polonie, filius quondam ducis Wladislai, de liberalitatis nostre arbitrio et ob affectionem, quam ad Deum habemus et ipsius apostolos beatum Petrum et beatum Paulum necnon et venerabilem patrem nostrum dominum Bogufalum episcopum Poznaniensem ipsiusque ecclesiam,

1. eidem episcopo et successoribus suis villas episcopatus ipsius iure theutonico locandi concedimus libertatem.

2. Et quia hii, qui prefato iure locantur, angarias et perangarias, quas prestant Poloni, prestare seu persolvere nullatenus consueverunt, propterea dictarum villarum possessores ab omnibus polonicis oneribus seu prestationibus absolvimus, scilicet a *povoz*, *przevod*, *podvorove*, *stroza*, *naraz* et omnibus aliis. que theutonici facere aut solvere non consueverunt,

3. Preterea, causis solummodo capitis aut membrorum nostro tantum iudicio reservatis, villarum dictarum possessores sive inhabitatores ab omnium palatinorum, castellanorum seu aliorum inferiorum iudicum iudicio sèu iurisdictione in totum et in omnibus absolvimus, ita quod de ipsis conquerentibus non alias teneantur, quam coram domino suo episcopo vel scolteto ipsorum de singulis respondere.

Actum in Pobedzisca anno Domini MCCXLVI, VII Idus aprilis, presentibus: domino Isaya, domino Martino, canonicis Gneznensibus, Gervigo, Michaele, Petro, capellanis curie nostre, Jaroslao milite, Preczslao venatore, filiis Dyssconis, Bogusa filio Gervardi, Alberto filio Tholomei, Bozeta filio Stephani, Gisbrechto filio Albrachti, Marsole filio Mancharii. Ut autem hec nostra donatio futuris temporibus inconcussa perseveret, ideo presens scriptum super ea confectum nostri sigilli communivimus appensione.

27. *Sieradz, 6 października 1250 r.*

Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, nadaje swobody na rzecz duchowieństwa oraz wsi biskupa włocławskiego i kapituł włocławskiej i kruszwickiej.

Or. *w Archiwum kapituły włocławskiej, z sześciu pieczęci pozostały cztery.*

Dr. *1. Codex dipl. Poloniae t. II nr. 445 (z błędną datą 1252 r.). — 2. Ulanowski, Dokumenty, str. 184 nr. 13 (według* ***Or.****).*

Reprodukcja *w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. XI.*

In nomine domini nostri Ihesu Christi amen. Quia soli divinitati convenit in nullo deficere et omnium memoriam habere, ideo conditionis humane fragilitas artificio sibi remedium quesivit, in quo vigor fabrice naturalis opificis voluntate defecit. Ne igitur, quod agitur in tempore, cum evolutione temporis a memoria evanescat, apicum karakteribus assolet eternari. Quam ob rem presentibus et futuris presentem paginam inspecturis innotescat, quod nos Kazimirus Dei gratia dux Cuiavie et Lanchicie, zelo karitatis accensi, in presentia venerabilium patrum Fulconis Dei gratia Gneznensis archiepiscopi et Thome eadem providentia Wratislaviensis episcopi controversiis inter nos ex una parte et venerabilem patrem Michaelem divina dispositione Wladislaviensem episcopum exortis ex altera, in quos super iuribus et libertatibus ecclesiarum et ecclesiasticorum prediorum concorditer et communiter compromisimus, talis inter nos et iam dictum episcopum compositio intervenit, ut videlicet:

1. Ipsa civitas kathedralis Wladislavia, quantum territorium canonicorum occupat, omnino sit libera a *powoz*, a *prewod* etiam militari, *podimne*, *podvorove*, *strosa*, a procuratione venatorum et falconariorum, a lagenariis, a pistoribus et generaliter ab omnibus servitutibus et iuribus ducalibus et castri, quocunque nomine censeantur, exceptis venatoribus castorum infra suos terminos tantum, et quod incole civitatis coram nullo alio respondebunt preter ducem vel dominos ipsorum, liberi a castri edificatione et omni expeditione preter terre defensionem, si forte aliquis exercitus terminos Cuiavie invaserit.

2. Canonicis etiam eiusdem civitatis hoc recognoscimus, quod ad ipsos theloneum pertinet a foro Zgovendie[1] usque in Wi-

[1] *Zgłowiączka w woj. i pow. brzeskim.*

slam, ubicunque fluvius Zgovendia transeatur, ad quos etiam dicimus pertinere *targowe* de eadem Wladislavia cum theloneo navium per Wislam ibidem transeuntium.

3. Villis autem eiusdem episcopi necnon predicte Wladislaviensis et Cruswiciensis ecclesiarum antiquis, hoc est ante ingressum nostrum in ducatum Cuiavie acquisitis, quas ad differentiam novarum inferius duximus annotandas, et earum incolis huiusmodi tribuimus libertatem, quod omnes ascripticii tantum episcopi servitio et ipsius iudicio sint deputati, ita quod ad nos vel nostra servitia aut solutiones, quibuscunque nominibus censeantur, nullum habeant respectum, eo dumtaxat excepto, quod super hereditatibus coram solo duce respondebunt.

4. Liberi autem easdem villas antiquas inhabitantes a *powoz*, *naraz*, *podimne*, *podvorove*, *strosa*, a custodia equorum, a procuratione falconariorum et falconum, a decoctione et evectione potus nostri et ab aliis omnibus servitutibus, qualitercunque nominentur, debent esse inmunes, preter quod *prewod* ducent militare et venatores nostros, qui *izstare* nominantur, ac venatores castorum more militari recipiant, sed si ipsos venatores ad aliquam talium villarum pro nocturno declinare contigerit, solo feno erunt contenti, et semel in anno recipientur. Pistores etiam in transitu nostro recipient et panem apud ipsos factum deducent vel ad stationem ducis vel ad eius proximam villam, prout eis commodius videbitur.

5. Qui etiam liberi incole earundem villarum a nemine iudicabuntur preter ipsorum dominos et ipsum ducem, qui fuerit pro tempore, et castellanorum, in quorum fuerint districtu, personas, ita, quod nec coram ipsorum iudicibus citati respondebunt, et si quis alius ipsos iudicare presumpserit, nos iudicium pronuntiamus esse nullum.

6. Ad exercitum autem idem liberi homines, quocienscunque nos omnibus aliis publicam fecerimus expeditionem, et non aliter, venire tenebuntur, eis exceptis sine numeri prefinitione, qui in negotiis vel servitio episcopi remanserint, in quo casu credetur fidei procuratorum ipsius episcopi. Ab huiusmodi etiam expeditione licite prepositi, decani, cantores et quelibet alie persone dictarum ecclesiarum de hominibus liberis pro suis servitiis quilibet sex et simplex canonicus tres inpune retinebunt.

7. Qui etiam homines liberi dictarum villarum ad duo castra

nostra Bedigostam[1] et Wizsegrod[2] edificanda sive reparanda venire tenebuntur, ita tamen, quod simul tam episcopi quam dictarum ecclesiarum homines duas tantum stubellas edificabunt vel reparabunt et similiter sub eisdem stubellis fossatum, nec omnes venire tenebuntur, dummodo opus conpetenter et tempore oportuno perficiatur, nec alias stubellas vel fossatum reparabunt, ipsorum integris remanentibus, quas etiam lapidibus vel lateribus, dummodo velint, ipsis liceat edificare.

8. Clericis autem diocesis Wladislaviensis et omnibus aliis nos hoc ius in perpetuum recognovimus, quod nec a nobis nec ab alio quocunque iudice seculari preter patrimonia debeant iudicari, etiam si eorum mandato aliqua fuerint per quoscunque laicos commissa, in quo casu nec ipsi laici debent iudicari, cum clerici de ipsorum, ut diximus, mandato ea, pro quibus laici conveniuntur, in iure confitebuntur esse admissa, sed laicis absolutis clerici ad suos iudices remittentur, coram quibus, si suspecti fuerint, iurabunt, quod malitiose eosdem laicos a suis iudicibus non excipiunt.

9. Promisimus etiam bona fide, quod nec per nos nec per alium impediemus vel impediri permittemus, quominus dicto episcopo et eius clericis liceat libere vendere, ducere ac in villis nostris et aliorum quorumcunque locare decimas ad ipsos pertinentes, sive de eis aliter, prout eis placuerit, ordinare, et impeditores, cum super hoc fuerimus requisiti, conpescere, recognoscentes decimam monete eidem episcopo pertinere, sic, ut crescente moneta crescat et decima, in cuius exactione promisimus nos episcopo assistere, quotiens per ipsum fuerimus requisiti.

10. Concessimus etiam, ut quilibet clericus et laicus suum patrimonium in ecclesiam quocumque modo vel titulo sive moriens sine sanus possit transferre, a nobis vel a nostris successoribus licentia nec habita nec petita, iure tamen ducali pristino in eisdem villis remanente, hoc tamen nobis denunciare tenentur, non ut inpediamus, sed potius, quod ab ipsis factum est, approbemus et acceptemus. In cuius rei signum Cobulnizsam[3] villam Lasconis, quondam canonici Wladislaviensis, ecclesie restituimus Wladislaviensi.

---

[1] *Bydgoszcz w woj. inowrocławskiem.* [2] *Wyszegród nad Wisłą.*
[3] *Kobylnica w woj. brzeskiem, pow. radziejowskim.*

11. Et recognoscimus libere et in perpetuum eidem episcopo et ipsius successoribus ius venandi in omnibus silvis et in aquis tam castorum, quam et aliarum bestiarum cuiuscunque generis infra terminis de Zlotoria[1], de Chechocim[2] et Radcinz[3] constitutis, similiter et in Vince[4] ius venandi castores tantum et in lacu Smevce et parvo fluvio de ipso descendente, qui Luchora appellatur, concedentes eisdem episcopo et suis omnibus [successoribus] ius piscandi in omnibus ipsorum fluviis.

12. Quantum autem ad castellaniam de Voybor ad ipsum episcopum pleno iure pertinet, recognoscimus et promisimus, quod omnem libertatem et omnia iura, quam bone memorie illustris dux Conradus noster pater eidem episcopo et episcopatui suo de nostro consensu concessit, plene et fideliter conservare. Et specialiter recognoscimus, quod in tota castellatura de Voybor, etiam si villa fuerit ducalis vel militis vel cuiuscunque alterius, et specialiter in silvis de Syroslave[5], sibi soli liceat venari castores et bestias cuiuscunque generis.

13. Nomina autem villarum antiquarum predicti episcopi hec sunt: Smevce, Oselsco, Carnov, Dzvirstino, Lanschsco, Charne, medium molendinum Parchane, Brodna, Ostinscovo, pars de Murinovo, Chlevischa, Pribislave, Straszevo, Mlechcovo, Turno, Ratchens, Psarevo, Otluchino, Selino Zlotoria, Chechocino, Broze cum castoribus, Grabcovo, Socolovo, Lubomino, Sosnka, Pasci, Criri Woyconis, Logevo, piscatorum sors in Dalcovo, Vinare, Mozurovo, sors in Culino archiepiscopi, Cucer, Unome[7]. Ecclesie vero Wladislaviensis hec: ipsa Wladislavia, in qua ecclesia catedralis sita est, prout ad canonicos eiusdem ecclesie noscitur pertinere, Curessino, Loparcino, Sever-

[1] *Złotoryja w ziemi dobrzyńskiej, pow. lipińskim.* [2] *Ciechocin w ziemi dobrzyńskiej, pow. lipińskim.* [3] *Raciąż w województwie inowrocławskiem.* [4] *Wieniec w woj. i pow. brzeskim.* [5] *Sierosław w woj. sieradzkiem, pow. piotrkowskim.* [6] *Miemcze w woj. inowrocławskiem, pow. bydgoskim, Osielsko, Cziarnówko, Dzwierzno, Łączko, Czarne nieodgadnione, Parkanie, Brodnia, Oszniszewo, Murzynowo, Chlewiska, Przybisław, Straszewo, Mleczkowo, Turzno, Raciąż, Psarzewo, Otłuczyn, Selino nieodgadnione, Złotoryja, Ciechocin, Brzoze, Grabkowo, Sokołowo, Lubomin, Sosnka, Piaski, Krery, Łojewo, Dalków, Winiary, Modzerowo, Kulino, Kucerz, Ulomie, wszystkie w województwach brzeskiem i inowrocławskiem.*

sco, Nestoysevo, Chomimino cum sorte Sdunov ei adiacenti, Ceslino, Brezno, villa que est iuxta Jaconov, Sadove, Coluda, Popovo, Smoltco ecclesie, Sycorovo, Sobota, Rosdrasevice, Nemche, Campa[1]. Crusviciensis autem iste: Crusvica ipsa circa ecclesiam, prout termini ipsorum canonicorum protenduntur, Petrkova, Borcharcce, Nysino, Jaxino due sortes apud piscatores, Slavencino in Radcens[2]. Ville sancti Petri: Crosino, Gora, Thupadla, Podole, Dambrova, Slupi, sors iuncta ville archiepiscopi iuxta Radeyo, Conarevo, sors decani in Murin, Obora[3]. Hiis igitur villis et earum incolis nos pro nobis et successoribus nostris libertates et iura supradicta in perpetuum donavimus.

14. In aliis autem villis, quas idem episcopus vel dicte ecclesie in presenti possident vel in futurum iustis titulis acquirent, iura ducalia, qualia nobis prius in ipsis conpetierunt, per omnia reservamus.

In memoriam igitur gestorum presentem litteram tam predictorum venerabilium patrum domini F. dei gratia Gneznensis archiepiscopi et Th. episcopi Wratislaviensis necnon et nostro et prefati domini M. Wladislaviensis episcopi sigillis duximus muniendam. Acta sunt hec anno incarnationis M°CC°L pridie Nonas octobris in domo fratrum predicatorum in Syradz, presentibus Nicolao preposito, Egidio decano, magistro Iacobo cantore, Alberto archidiacono, Stephano custode, magistro Petro, Benedicto, Nicolao, canonicis Wladislaviensibus, Volimiro preposito, Rodgero decano, Henrico archidiacono, Alberto custode, Sandislavo, canonicis Crusviciensibus, magistro Nicolao scolastico Kracoviensi, Reynaldo archidiacono Kalisiensi, Mstivuyo archidiacono Lanciciensi, Stephano canonico Wratislaviensi.

---

[1] *Włocławek, Korzeszynek, Loparcino nieodgadnione, Siewiersk, Niestuszewo, Chomimino nieodg., Zdunów nieodg., Cieslino, Brzezno, Jaconow nieodg., Sadowe nieodg., Koluda, Popowo, Smolsko, Sycorowo nieodg., Sobota, Rozdrażewo, Nemche nieodg., Campa nieodg., w woj. brzeskiem i inowrocławskiem.* [2] *Kruszwica, Piotrkowo, Borcharcce nieodg., Nysino nieodg., Jaxino nieodg., Sławęcino — tamże.* [3] *Kroszyno, Gora, Tupadły, Podole, Dąbrowa, Słupy, Radziejów, Konarzewo, Murzyno, Obory — tamże.*

28. *Koval, 1251 r.*

Kazimierz, książę łęczycki i kujawski, zwalnia ludzi kapituły krakowskiej, zwanych Chropy, od pewnych ciężarów.

***Or.** w Archiwum kapituły krakowskiej, z jedną pieczęcią.*
***Dr.** Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 32 (według **Or.**).*

Quoniam propter tractum temporis longevi sepius sufficentia deficit probationis et sic veritas plerumque in dubium revocatur, quare sapientia discretorum decrevit ea, que rite statuuntur seu ordinantur, scripti patrocinio roborari, ut sic veritas loco sui tentorii dilatato funiculos memorie a modernis protendat usque ad sempiternam posteritatem. Ideoque nos Kazimirus dei gratia Lanchicie et Cuyavie dux universis presens scriptum inspecturis duximus notificandum, quod ob amorem et reverentiam sancti Stanizlai et sancti Wencezlai martirum et petitionem venerabilis patris Prandote Cracoviensis episcopi villam nomine Cesemino[1], quamquam a longis retro temporibus a iure suo fuisset alienata, restituimus sibi et ipsius ecclesie perpetuo possidendam, relaxantes etiam hominibus ipsius cum affectu gratuito, qui Groppi[2] vulgariter nuncupantur, de singulis villis eorundem quatuordecim porcos et sex pernas, quod *naraz* dicitur, et decem urnas triticei brasei, tres urnas magnas mellis, decem modios de *tluz*, quos pro canibus tenebantur exhibere. Ut autem hec nostra donatio et ordinatio sine diminutione perpetuo perseveret, presentem paginam nostri sigilli munimine fecimus roborari. Datum in Coval anno gratie M. CC. quinquagesimo primo.

29. *Kraków, 1252 r.*

Bolesław, książę krakowski i sandomierski, obdarza różnemi przywilejami rycerza Klemensa z Ruszczy.

***Or.** obecnie nieznany.*
***Dr.** Kodeks dypl. małopolski t. II nr. 436 (tam podane dawniejsze wydania).*

In nomine Domini amen. Quoniam ea, que geruntur in tempore, ne simul cum cursu ac intervallo temporis elabuntur a me-

[1] *Czyżemin, wieś w woj. sieradzkiem, pow. piotrkowskim.* [2] *Chropy, nazwa ludzi kapituły krakowskiej w ziemi sieradzkiej (późniejszy klucz pabianicki).*

moria, a prudentibus consueverant studiosa mente scripturarum ac fidedignorum testimonio perhennari, noscat igitur presens etas et sciat futura, quod nos Boleslaus Dei gratia dux Cracoviensis et Sandomiriensis una cum nostra charissima matre domina Grymislava ducissa terrarum earundem, considerantes fidelitatem et probitatem nostri fidelis comitis Clementis de Ruszcza [1] palatini Cracoviensis, qui sua industria nos de captivitate patrui nostri ducis Conradi liberavit per exploratores suos et nuntios fideles et pristine restituit libertati, postea, quando idem dux coadunatis sibi aliis quatuor principibus in fortitudine magna et exercitu gravi terram sibi nostram subiicere et nos perdere cupiens intrasset, idem Clemens accitis ad se amicis suis et militibus nostris sicut fidelis miles et bellator strenuus ipsos duces in campo, qui dicitur Suchodol [2], invasit et cum Dei auxilio multos de adversariis nostris prostravit et alios in fugam convertit, nos in ducatu nostro constituens, omnes fines terrarum nostrarum in gladio suo et strenuitate cordis sui protexit.

1. Cuius nos fidelitatem de more representantes, damus et perpetuo ei tradimus et omnibus posteris eius utriusque sexus omnes libertates, quas nos in dominio nostro habemus, ita, quod omnes hereditates supradicti comitis Clementis patrimoniales, deservite et pecunia comparate, sint libere prorsus ab omnibus exactionibus, solutionibus et angariis, quocumque vocabulo censeantur.

2. Habet insuper idem comens Clemens et omnes posteri eiusdem potestatem iudicandi ad omnes sententias iuxta formam curie nostre, videlicet ad aquam et ferrum cadens, ad duellum baculorum et gladiorum, ad suspendium et mutilationem membrorum homines suos.

3. Valeant preterea edificare in suis hereditatibus munitiones, castra, civitates, pro libitu sue voluntatis.

4. Liceat sepedicto Clementi cum omni sua posteritate servire libere principibus quibuscumque vicinis et remotis, nullius obstante auctoritate, absque omni impedimento suarum possesionum.

Ut autem hec nostra donatio robur perpetue obtineat firmi-

[1] *Ruszcza wieś w woj. krakowskiem, pow. proszowskim.* [2] *Suchodół wieś w woj. i pow. lubelskim.*

tatis, presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari. Actum publice in Cracovia anno M°CC°LII°. Presentibus his testibus: Michaele castellano Cracoviensi, Sandone palatino Sandomiriensi, Stephano castellano Sandomiriensi, Adamo castellano Vislicensi, Zeugno castellano Lublinensi, Zeugno castellano Zarnoviensi, Nicolao pincerna Cracoviensi, Sandone subcamerario Cracoviensi, Falislao subcamerario Sandomiriensi et aliis quam pluribus. Datum et ordinatum per venerabilem Prandotam episcopum Cracoviensem, anno ut supra.

30. *Gniezno, 24 kwietnia 1252 r.*

Przemysł, książę wielkopolski, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła poznańskiego.

Or. w Archiwum kapituły poznańskiej, z pieczęci został fragment.
Dr. Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 302 (według Or.).
Reprodukcja w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. XII.

In nomine domini amen. Quoniam acta et voluntates hominum sepe solent variari, necesse est, ut ea, que in perpetua stabilitate volumus permanere, litterarum diligentia faciamus solempniter annotari. Inde est, quod nos Premisl Dei gratia dux Polonie notum facimus universis Christi fidelibus, quod ob remedium anime nostre et ob specialem devotionem, quam ad ecclesiam beati Petri in Posnan habemus, in qua exnunc, dum nos mori contingat, eligimus sepeliri,

1. damus et concedimus de maturo baronum nostrorum consilio omnibus hominibus habitantibus in villis ecclesie supradicte, quas nunc habet vel iustis modis acquisierit in futurum, omnimodam libertatem, absolventes ipsos ab omni exactione et vexatione, quas homines terre nostre prestare vel facere consueverunt, videlicet a *poradlne*, a *podvorove* a *stroza*, a *prevod*, a *naraz*, a *podvoda*, a vacca et a bove et aliis exactionibus, quibuscunque nominibus nominentur.

2. Nec a quoquam nisi coram episcopo vel suis dominis in ius evocentur, exceptis eis, qui aut in traditione castri convicti fuerint aut familias nostras eduxerint vel hostes in terram duxerint, et eorum iudicium presentibus ipsorum dominis vel nuntiis eorum coram nobis agatur, ita tamen, quod mulcta[m], quam pro huiusmodi delictis infligenda rationabiliter viderimus, ipsorum domini percipiant integre pleno iure.

3. Nec ad constructionem novorum castrorum eos cogi volumus, sed ad reedificationem antiquorum castrorum tenebuntur, ita ut episcopus cum suo capitulo *istbizam* unam ponat, ut alii nobiles terre nostre consueverunt.

4. Ad defensionem terre, cum hostes intraverint, homines suos mittere tenebuntur.

5. Et quia reverendus pater noster episcopus Bogufalus una cum suo capitulo cesserunt nobis de fundo beati Martini et sancti Adelberti, in quo civitatem ponere disposuimus et locare, eis bona fide promisimus compensationem facere competentem, reservantes ecclesie fluvium Wartham dimidium versus ipsorum planiciem defluentem, qui fluvius, si inundaverit, naulum dimidium habebit ecclesia, pro civitate vero aliam partem reservamus.

6. Quod si parochialem ecclesiam, sicut idem dominus episcopus iam permisit, erigere contingerit in fundo superius nominato, ius conferendi talem ecclesiam circa episcopum et capitulum perpetuo permanebit.

Et ut nostra donatio nullis temporibus violetur, hanc paginam nostri fecimus sigilli apensione muniri. Acta sunt hec in Gnesna in crastino sancti Adalberti anno ab incarnatione Domini M. CC. L secundo, presentibus hiis testibus: Pretpelcone palatino Posnaniensi, Dyrzykragio palatino Gneznensi, Bogufalo castellano Posnaniensi, Domarado iudice curie, Pacoslao filio Sederici, Eustachio filio Johannis quondam et aliis multis curie nostre militibus et etiam capellanis.

31. *Oględów na wiecu, 28 sierpnia 1252 r.*

Bolesław t. zw. Wstydliwy, książę krakowski i sandomierski, z matką swoją Grzymisławą nadaje przywileje na rzecz kościoła krakowskiego i jego majątków.

Or. obecnie nieznany.

Dr. w tekście przywileju, wydanego 18 czerwca 1254 w Chrobrzu, ob. niżej nr. 33.

In nomine domini nostri Iesu Christi amen. Nos Bolezlaus Dei gratia dux Cracovie et Sandomirie cum serenissima matre nostra G.[1] ducissa terrarum nominatarum, cupientes libertatis participes effici, qua Christus suos liberavit, volumus, quantum

[1] *Grzymisława, wdowa po Leszku t. zw. Białym, księciu krakowskim.*

ipso adiuvante possumus, libertatem ecclesiasticam conservare et nostris successoribus transmittere conservandam. Eapropter venerabilis patris Prandote episcopi et capituli ecclesie Cracoviensis sollicitudine propulsati quosdam libertatis articulos ex canonicis institutis, quosdam ex approbata consuetudine ac prescripta, alios autem ex donatione nostrorum progenitorum et precipue ducis L.[1], clare memorie patris nostri, aliquos etiam ex nostra eidem ecclesie competentes, super quibus apud nos et nostros barones dubitatio vertebatur, presenti scripto duximus declarandos, ut omnis dubietatis scrupulus in posterum circa eosdem articulos amputetur ac in hiis eidem episcopo et ecclesie memorate libertas per nos et nostros successores plenarie conservetur.

1. Et primo annuimus, ut nullus clericus, cuiuscunque gradus vel ordinis, coram aliquo iudice seculari citetur vel citatus compareat aut etiam cogatur in colloquio respondere pro quacunque re, contractu maleficiove pulsatus, excepta duntaxat hereditaria questione.

2. Similiter de ecclesie ascripticiis observetur, qui videlicet citati non debent coram iudicibus secularibus comparere nec etiam coram duce. De quibus ascripticiis si aliquis occidatur, solutionem capitis ecclesia recipiet. Et si homo ecclesie aliquem occiderit alienum, seculari iudici caput solvet, ita tamen, quod tantum homo ecclesie tres videlicet marcas solvat argenti, pro verberato vero marcam unam, quas et ecclesia ab alio recipit in hoc casu.

3. Omnes autem ascripticii episcopi et ecclesie katedralis et aliarum ecclesiarum ad ipsos pertinentium pro se et suis prediis liberi sunt ab omni solutione et servitio terre, sive sit ordinarium sive casuale, et tantummodo dominorum suorum utilitatibus deputantur, nullum hospitem vel aliquod genus venatorum principis procurantes.

4. Item canonici ecclesie kathedralis hoc gaudent privilegio, ut quilibet eorum ab omni servitio et solutione terre ordinaria aut extraordinaria sex servientes, persone autem duodecim, qualescunque voluerint, liberandi habeant potestatem. Aliarum quoque ecclesiarum, Vislicensis[2] scilicet, Kilcensis[3] ac Scarbimiriensis[4], [persone] sex homines et tres simplices canonici liberabunt.

[1] *Leszek t. zw. Biały, książę krakowski.* [2] *Wiślica w woj. sandomierskiem, pow. chęcińskim.* [3] *Kielce w woj. sandomieskiem, pow. chęcińskim.* [4] *Skalbmierz w woj. krakowskiem, pow. proszowskim.*

5. Item omnes ville ecclesie Cracoviensis sunt libere a solutione omnium expensarum ducis et venatorum ipsius, videlicet a *naraz* et a *povoz* et a custodibus villarum, de solutione vero, que *strosa* vulgariter nuncupatur, antiqua consuetudo observetur quoad liberos, preter illas, que de novo in proprietatem episcopi et ecclesie transferentur, tales enim cum suis oneribus sive libertatibus possidebit, hoc tamen salvo, si forte aliqua persona ecclesiastica vel villa aliquod ius vel libertatem promeruerit specialem.

6. In castris autem episcopi, in quibus habet omne ius ducale et militare, hoc observatur, ut si ducem per aliquam castellaniam eorum contingerit pertransire, ab hominibus episcopi semel in anno debet educi et in sumptibus procurari in signum dominii et iuris patronatus. Sed si pluries infra eiusdem anni circulum pertransiret, tunc homines episcopales militare *prevod* ducere tenebuntur et duos homines cum duobus canibus, qui dicuntur *slednici*, pascent, dum ipse dux in silvis venari voluerit transeundo, sed in hiisdem non morabitur in venando nec mittet ad venandum.

7. Firmiter autem promittimus, quod de causis et negotiis ecclesiasticis nos vel alii iudices seculares nullomodo cognoscemus nec de ipsis nos intromittemus, sed episcopus, prepositi, archidiaconi et alii iudices ecclesiastici de eis libere iudicent et disponant, sicut et episcopus pro se et supradictis ecclesiasticis iudicibus nobis promisit, quod de causis secularibus se nullatenus intromittent, quod ad nostrum spectat examen.

Et ut hec omnia in posterum robur obtineant firmitatis et a nostris posteris inviolabiter observentur, presentem paginam nostro et nostrorum baronum sigillis, de quorum hec fecimus consilio, duximus roborandam. Acta sunt hec in Ogledov[1] in colloquio anno Domini M. CC. quinquagesimo secundo, in die sancti Rufi. Presentibus, quorum nomina sunt hec: venerabilis pater Fulco Gneznensis archiepiscopus, Michael castellanus Cracoviensis, Clemens palatinus Cracoviensis, Sando palatinus Sandomiriensis, Adam castellanus Vislicensis, Predpelk cancellarius ipsius ducis, Signeus castellanus de Lublin, Sulislaus castellanus de Zavichost, Iohannes castellanus de Chechov, Florianus pincerna, Bogufalus dapi-

[1] *Oględów w województwie krakowskiem, pow. wiślickim.*

fer, Falislaus subcamerarius, Sbislaus subdapifer Sudomirienses, Domaratus, Kilianus subiudices, et alii multi milites curie.

32. *Dobrzyń, 29 września 1252 r.*

Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, nadaje swobody na rzecz grodów biskupa płockiego: Rusz i Świecie i wsi do nich należących.

Or. w dziale dokumentów Muzeum ks. Czartoryskich w Krakowie, z pieczęci pozostał szczątek.

Dr. Ulanowski, Dokumenty, str. 157 nr. 11 (Według Or.)

Reprodukcja w St. Krzyżanowskiego Album paleographicum tab. XIII.

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Nos K.[1] Dei gratia dux Cuiavie et Lanchicie bonorum omnium largitori gratiarum immensas referimus actiones, qui non nostrorum intuitu meritorum, sed solum dono solite pietatis et virtute sancte crucis gentilium compescuit feritatem et fidem christianam in parte ducatus nostri, que Zaborovo nuncupatur, penitus iam extinctam dignatus est nostris temporibus reformare. Ut autem pie matris pio filio Ihesu Christo debite servitutis obsequia persolvamus et donorum non simus immemores acceptorum, notum facimus presentibus et futuris, quod castra beate Marie virginis gloriose episcopatus Plocensis, Ruz[2] videlicet et Swece[3], in iudiciis, foro, tabernis, venationibus et aliis iuribus, sicut antiquitus habuerunt, villis etiam eiusdem episcopatus in predicto dominio nostro constitutis a *povoz*, *podvorove*, *strosa*, *podymne* et aliis angariis sive perangariis, tam predialibus, quam personalibus, sicut in privilegiis ecclesie Plocensis perspeximus plenius contineri, plenam et omnimodam conferimus libertatem et nostri sigilli munimine roboramus. Qui vero hanc donationem ecclesiastice libertatis malitiose temptaverit violare, cum Dathan et Abyron accipiat portionem. Actum in Dobryn, anno incarnationis Domini M°CC°LII° II° Kal. octobris.

[1] *Kazimierz.* [2] *Rusz, gród w ziemi dobrzyńskiej, pow. rypińskim.* [3] *Świecie w woj. chełmińskiem.?*

33. *Chroberz, 18 czerwca 1254 r.*

Bolesław, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza przywilej dla kościoła krakowskiego, wydany w Oględowie 28 sierpnia 1252 r., i dodaje niektóre nowe postanowienia.

***Or.** w Archiwum kapituły krakowskiej, opatrzony pieczęcią księcia Bolesława.*

***Dr.** Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 41 (według **Or.**; tam podane dawniejsze wydanie).*

***Reprodukcje**: Stanisław Krzyżanowski, Dyplomy Bolesława Wstydliwego dla katedry krakowskiej, Kraków 1890, tab. I; tenże, Album paleographicum tab. XIV.*

Na początku znajduje się tekst przywileju, wydanego przez Bolesława t. zw. Wstydliwego, księcia krakowskiego, na wiecu w Oględowie 28 sierpnia 1252 r. (ob. nr. 31), poczem idzie następujący ustęp:

Et hec omnia per nos et nostros barones confirmata sunt in colloquio in Chrober[1] celebrato anno Domini M.CC. quinquagesimo quarto, XIIII Kalendas iulii.

8. Item si aliquis ascripticius verberaverit aliquem, qui ad iudicium principis pertinet et examen, coram episcopo respondeat, penam tamen dux ab eo percipiat, et e converso si homo ducis ascripticium ecclesie verberaverit, dux cognoscet de causa et penam episcopus percipiet.

9. Item si quis clericus vel ascripticius delinquat testificando coram iudice seculari, per eundem iudicem puniatur, in cuius iurisdictione delinquit, et e converso si coram ecclesiastico iudice qualiscunque laicus deliquerit, dum peribet testimonium, per ipsum iudicem ecclesiasticum pena percipietur.

34. *Zawichost, 17 kwietnia 1255 r.*

Bolesław, książę krakowski i sandomierski, nadaje przywileje na rzecz duchowieństwa diecezji krakowskiej.

***Or.** Zachowały się trzy oryginalne egzemplarze w Archiwum kapituły krakowskiej, przy jednym tylko pieczęć księcia, pieczęcie biskupa Prandoty wszystkie zaginęły.*

***Kop.** w zatwierdzeniu papieża Aleksandra IV z 26 stycznia 1256 r., zachowanem w dwóch oryginałach w temże Archiwum.*

***Dr.** Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 42 (tam podane poprzednie wydania).*

[1] *Chroberz w województwie krakowskiem, powiecie wiślickim.*

In nomine Domini nostri Iesu Christi amen. Nos Bolezlaus Dei gratia dux Cracovie et Sandomirie cum serenissima matre nostra G.[1], ducissa terrarum nominatarum, cupientes libertatis participes effici, qua Christus suos liberavit, volumus, quantum ipso adiuvante possumus, libertatem ecclesiasticam conservare et nostris successoribus transmittere conservandam. Eapropter, venerabilis patris Prandote episcopi et capituli ecclesie Cracoviensis sollicitudine pulsati, quosdam libertatis articulos ex canonicis institutis, quosdam ex approbata consuetudine ac prescripta, alios autem ex donatione nostrorum progenitorum et precipue ducis L.[2], clare memorie patris nostri, aliquos etiam ex nostra eidem ecclesie competentes, super quibus apud nos et nostros barones dubitatio vertebatur, presenti scripto duximus declarandos, ut omnis dubietatis scrupulus in posterum circa eosdem articulos amputetur ac in hiis eidem episcopo et ecclesie memorate libertas per nos et nostros successores plenarie conservetur.

1. Et primo annuimus, ut nullus clericus, cuiuscunque gradus vel ordinis, coram aliquo iudice seculari citetur vel citatus compareat aut etiam cogatur in colloquio respondere pro quacunque re, contractu maleficiove pulsatus, excepta duntaxat hereditaria questione[a].

2. Item si aliquem laicum in iudicio seculari conventum clericus eximere voluerit, asserens id, pro quo laicus convenitur, de suo factum fore mandato, hoc ei licebit et coram suo iudice ordinario ipse clericus conquerenti tenebitur respondere et penam suo iudici persolvet, hoc solum excepto, si contigerit camerarium vel actorem citantes per homines clerici de mandato ipsius verberari, in quo casu clericus, volens percussores eximere, audiatur et ad suum iudicem reverti debet iudicandus, penam tamen, ad quam fuerit in suo iudicio condempnatus, tenebitur solvere iudici seculari, in cuius verecundiam aliquem predictorum fecerat baculari.

3. Item si miles actor lesus fuerit a clerico vel eius mandato a laico, iniuriam passo clericus debitam penam solvet per

[a] *Wyrazów:* excepta duntaxat hereditaria questione *brak w potwierdzeniu Aleksandra IV.*

[1] *Grzymisława, wdowa po Leszku t. zw. Białym.* [2] *Leszek t. zw. Biały.*

iudicem ecclesiasticum iudicatam. Alioquin iudex ecclesiasticus penam percipiet in consimili questione.

4. Item in eximendo hoc observetur, quod clericus laicum eximens a iudice seculari, dum ad suum iudicem pervenerit cum actore, ante cause ingressum iurabit, actore tamen petente, quod non dolo in se causam transtulit, pro qua laicus fuerat conventus.

5. Similiter et ea, que suprascripta sunt de clericis, etiam de servis ecclesiarum ascripticiis observentur, qui etiam citati non debent coram iudicibus secularibus comparere nec etiam coram duce. De quibus ascripticiis si aliquis occidatur, solutionem capitis ecclesia recipiet, et si homo ecclesie aliquem occiderit alienum, seculari iudici caput solvet, ita tamen, quod tantum homo ecclesie tres videlicet marcas solvat argenti, pro verberato vero unam, quas et ecclesia ab alio recipit in hoc casu.

6. Omnes autem ascripticii episcopi et ecclesie cathedralis et aliarum ecclesiarum, que non subsunt aliis episcopis[a], pro se et suis prediis liberi sunt ab omni solutione et servitio terre, sive sit ordinarium sive causale, et tantummodo dominorum suorum utilitatibus deputantur, nullum hospitem vel aliquod genus venatorum principis procurantes.

7. Item canonici ecclesie cathedralis hoc gaudent privilegio, ut quilibet eorum ab omni servitio et solutione terre ordinaria aut extraordinaria sex servientes, persone autem duodecim, qualescumque voluerint, liberandi habeant potestatem. Aliarum quoque ecclesiarum persone sex homines et tres simplices canonici liberabunt.

8. Item omnes ville ecclesie Cracoviensis sunt libere a solutione omnium expensarum ducis et venatorum ipsius, videlicet a *naraz* et a *povoz* et a custodibus villarum et etiam a solutione, que vulgariter *strosa* nuncupatur, preter villas, que de novo in proprietatem episcopi et ecclesie transferentur, tales enim cum suis oneribus sive libertatibus possidebit, hoc tamen salvo, si forte aliqua persona ecclesiastica vel villa aliquod ius vel libertatem promeruerit specialem.

9. In castris autem episcopi, in quibus habet omne ius ducale et militare, hoc observatur, ut si ducem per aliquam castel-

[a] *Wyrazów:* que non subsunt aliis episcopis *brak w zatwierdzeniu Aleksandra IV.*

laniam eorum contigerit pertransire, ab hominibus episcopi semel in anno debet educi et in sumptibus consuetis procurari in signum dominii et iuris patronatus. Sed si pluries infra eiusdem anni circulum pertransiret, tunc homines episcopales militare *prevod* ducere tenebuntur et duos homines cum duobus canibus, qui dicuntur *sledníci*, pascent, dum ipse dux in silvis venari voluerit transeundo, sed in iisdem non morabitur in venando nec mittet ad venandum.

10. Item dum castrum Cracovia vel Sandomiria ex integro construetur, omnes homines domini episcopi duas stubellas in quolibet ipsorum edificare tenentur, vel, si reedificabitur, easdem reedificabunt, ut est a longis retro temporibus observatum.

11. Firmiter autem promittimus, quod de causis et negotiis ecclesiasticis nos vel alii iudices seculares nullomodo cognoscemus nec de ipsis nos intromittemus, sed episcopus, prepositi, archidiaconi et alii iudices ecclesiastici de eisdem libere iudicent et disponant, sicut et episcopus pro se et supradictis iudicibus ecclesiasticis nobis promisit, quod de causis secularibus se nullatenus intromittent, que ad nostrum spectant examen.

12. Item si aliquis ascripticius verberaverit aliquem, qui ad iudicium principis pertinet et examen, coram episcopo respondeat, penam tamen dux ab eo percipiet, et e converso si homo ducis ascripticium ecclesie verberaverit, dux cognoscet de causa et penam episcopus percipiet.

13. Item si quis clericus vel ascripticius delinquat testificando coram iudice seculari, per eundem iudicem puniatur, in cuius iurisdictione deliquit, et e converso si coram ecclesiastico iudice qualiscunque laicus deliquerit, dum perhibet testimonium, per ipsum iudicem ecclesiasticum pena percipietur.

Et ut hec omnia in posterum robur obtineant firmitatis et a nostris posteris inviolabiliter observentur, presentem paginam nostro et domini Fulconis dei gratia Gneznensis archiepiscopi sigillis duximus roborandam. Acta sunt et approbata horum quedam in colloquio de Oglandow[1] anno Domini M.CC. quinquagesimo II, in die beati Rufi, presentibus, quorum nomina sunt hec: venerabilis pater predictus Fulco Gneznensis archiepiscopus, Michael castellanus Cracoviensis, Clemens palatinus Cracoviensis,

[1] *Ob. wyżej nr. 31.*

Sando palatinus Sandomiriensis, Adam castellanus Wisliciensis, Predpelk cancellarius noster, Sangneus[a] castellanus de Lublin, Sulizlaus castellanus de Zavichost, Johannes castellanus de Chechov, Florianus pincerna, Bogufalus dapifer, Falislaus subcamerarius, Sbislaus subdapifer Sandomirienses, Domaratus, Kilianus subiudices et alii multi milites curie nostre. Alia autem in colloquio ex suprascriptis roborata sunt et approbata in Chrober[1] celebrato anno Domini MCCLIIII, XIIII Kalendas iulii, presentibus supradictis testibus, excepto Michaele castellano Cracoviensi, qui iam defunctus fuerat et Sando in loco ipsius substitutus. Et postmodum omnia supradicta finaliter determinata interventu venerabilis sponse Christi, sororis Salomee, germane nostre, quondam regine, in colloquio habito in Zavichost cum nostris baronibus anno gratie M. CC. LV, XV Kalendas maii, presentibus fere omnibus proxime suprascriptis et domino Martino abbate de Wanchosch[b], Cisterciensis ordinis fratre, et magistro Bartholomeo de Praga et fratre Alberto ordinis minorum, quibus mediantibus supradicta omnia sunt completa.

35. *Beszów na wiecu, 5 września 1255 r.*

Bolesław, książę krakowski i sandomierski, nadaje swobody na rzecz wsi kościoła krakowskiego.

Or. *Pierwotnie istniały w Archiwum kapituły krakowskiej cztery oryginały, z których zachowały się trzy; miały po trzy pieczęcie, z których niektóre obecnie oderwane.*

Kop. *w zatwierdzeniu papieża Aleksandra IV z 21 stycznia 1256 r., zachowanem w dwóch oryginałach w temże Archiwum.*

Dr. *Kodeks kat. krakowskiej t. I nr. 43 (według* ***Or.****).*

In nomine Domini amen. Quoniam, ut ait auctoritas, omnes morimur et quasi aqua dilabimur, ne mortalium gesta celebri et perpetua memoria semper digna temporum decursu queant in dubium adduci et eorundem mutabilitate ambiguitatis discrimen in posterum aliquatenus possint pati, opere pretium est ea, que huiuscemodi sunt, instrumentis[c] et expressione testium perhennari. Hinc est, quod nos Bolezlaus Dei gratia Cracovie et Sandomirie

[a] *Drugi or.* Signeus. [b] *Drugi or.* Wancoce. [c] *W zatwierdzeniu Aleksandra IV* testimonio.

[1] *Ob. wyżej nr. 33.*

dux per oppositum gerere nos volentes Bolezlao quondam Polonorum regi [1], reo mortis et sanguinis preclari Christi [a] martiris et pontificis Stanizlai, et animadvertentes, quomodo in suis mirabilis Deus sanctis miris virtutum prodigiis dignatus est eundem mirificare plus quam admirabiliter sanctum suum, et ideo cupientes ipsum honorare in terris, quem deus glorificavit in celis, pro remedio felicis anime patris nostri clare memorie Cracovie et Sandomirie ducis Leztconis [2] et incolumitate generose nostre genitricis ducisse Grimizlave et nostra et ingenue consortis nostre Cungundis, precordialis filie regis inclíti Hungarorum [3], intuitu beneficiorum et servitiorum, que nobis venerabilis in Christo pater dominus Prandota episcopus et capitulum Cracoviense impenderunt et sunt in futurum auctore domino prestituri, omnes villas capituli Cracoviensis eclesie, cui memoratus sanctus, dum adhuc ipse vita potiretur presenti, presedit in eadem pontificali officio digne functus, interventu venerabilis sponse Christi, germane nostre, sororis videlicet Salomee, quondam Galatie [4] regine, plena in perpetuum gaudere concedimus libertate, id ex nostra devotione rationis arbitrio decernentes, ut omnes liberi homines capituli supradicti, predictarum coloni et inhabitatores villarum, eam libertatem habeant, que ascripticiis sacre Cracoviensis sedis indulta esse dinoscitur ab antiquo et per nos etiam [b] postmodum roborata. Qui utpote liberi homines capituli supradicti a nostro et nostrorum posterorum et palatinorum et castellanorum et quorumlibet iudicum aliorum, presentium et futurorum, iudiciis penitus in perpetuum sunt immunes et prorsus liberi a *strosa* et *stan* et *povoz* et aliis servitutibus et solutionibus ordinariis et extraordinariis, quocumque eedem nomine censeantur, *prevod* militari excepto, quos volumus dominorum suorum dumtaxat utilitatibus et servitiis perpetuo mancipari. Adiicientes, quod si quis hanc donationem et concessionem nostram voluerit infirmare vel ei ausu temerario contraire, indignationem omnipotentis Dei et beati eius martiris Stanizlai et nostram cum excomunicationis sententia se noverit incursurum [c]. Datum in Cracovia per manum fratris Bartholomei

[a] *Brak tego wyrazu w zatwierdzeniu Aleksandra IV.* [b] *Brak tego wyrazu w zatwierdzeniu Aleksandra IV.* [c] *W zatwierdzeniu Aleksandra IV brak całego zdania od* adiicientes *do* incursurum.

[1] *Bolesław t. zw. Śmiały.* [2] *Leszko t. zw. Biały.* [3] *Bela IV.* [4] *Halicz.*

ordinis minorum, mediatoris inter nos ex una parte et capitulum Cracoviense ex altera parte, anno ab incarnatione domini M. CC. quinquagesimo quinto, indictione XIII, XV Kalendas iunii[1], et postmodum confirmatum et publicatum in colloquio habito apud Bansovam[2] eodem anno domini Nonis septembris, presentibus hiis testibus, quorum nomina sunt hec: venerabiles patres Fulco Dei gratia Gneznensis archiepiscopus, Prandota Cracoviensis episcopus, frater Albertus ordinis minorum domus de Zavichost, Adam castellanus Cracoviensis, Sengneus palatinus Sandomiriensis, Bogufalus castellanus Sandomiriensis, Sulco castellanus Visliciensis, Nicholaus castellanus de Lublin, Bronisius castellanus de Beych, Nicholaus iudex Cracoviensis, Petrus iudex Sandomiriensis, Smil pincerna Cracoviensis, Sulco subagazo Cracoviensis, Albertus subagazo Sandomiriensis, Petrus subvenator Sandomiriensis, Char camerarius domini archiepiscopi, Petrus dapifer domini episcopi Cracoviensis et alii quam plurimi. Ad robur autem omnium premissorum presens scriptum nostro sigillo venerabiliumque patrum supradictorum F. archiepiscopi et P. Cracoviensis episcopi sigillis duximus muniendum.

36. *Mistrewo(?), 27 czerwca 1257 r.*

Ziemowit, książę mazowiecki, pan czerski, zatwierdza swobody kościoła płockiego.

Or. *w Archiwum kapituły płockiej, opatrzony pieczęcią księcia.*

Dr. *Lubomirski, Kodeks Mazowiecki nr. 28 (według Or.)*

Reprodukcja *w St. Krzyżanowskiego Album Paleographicum tab. XV (według tej reprodukcji poprawiono błędy).*

Uw. *M. Łodyński, j. w. str. 24, wykazuje, iż dokument ten interpolowano po roku 1264 w dwóch miejscach (ob. uw. a na str. 59 i 60).*

In nomine domini amen. Nos Semonitus Dei gratia dux Mazovie et terre Cirnensis, cupientes pie matris pio filio Iesu Christo debite servitutis obsequia persolvere et donorum ab ipso non esse immemores acceptorum, promisimus et promittimus Deo firmiter observare omnes libertates ab antecessoribus nostris et a nobis hactenus concessas vel forte in futuro nobis largientibus concedendas, specialiter autem tam venerabilis patris nostri do-

[1] *18 maja.* [2] *Beszowa w woj. krakowskiem, pow. wiślickim.*

mini Andree Plocensis episcopi, circa quem sincerum devotionis affectum semper habuimus et habemus, quam capituli et cleri totius Mazovie hiis diebus quasi penitus, heu, devastate non minus flebili, quam devota moti instantia, in manibus dicti episcopi nos iureiurando plene et plane astrinximus, quod ecclesie Plocensi datas libertates vel angarias vel potius oppressiones relaxatas a ducali munificentia non solum inviolabiliter conservabimus, verum etiam, ut conserventur, pro viribus opem et defensionem adhibebimus. Quam obligationem pie factam ad nostros transferimus legitimos successores, qui Deo propicio tanquam ecclesie filii nunquam eas non solum violabunt aut ne violenter insudabunt, sed etiam, ut speramus, concessis ampliora cumulabunt, quia que semel Deo sunt oblata, profanum est ad humanos usus, nedum abusus, revocare, et quia qui parce seminat in hac vita brevi, parce et metet in eterna. Gaudet siquidem et deo auctore perpetuo gaudebit Mazoviensis ecclesia tam in capite, quam in membris suis omnibus, prelati et persone, predia et homines eorundem, ut de hiis taceatur, que de iure sibi videntur competere, spe[cialibus] quibusdam libertatibus tam ex antiqua consuetudine, quam ex ducali liberalitate obtentis, sicut pro maiori parte credimus in eorum privilegiis contineri, quorum quedam ad abundantem cautelam hoc ipsum supradicto episcopo tam humiliter quam provide supplicante, prout subito valuimus, in presenti meminisse huic scripto perstrictum fecimus commendari:

1. Ecclesiarum ergo personarum predictarum homines, tam liberi, quam ascripticii, ducalia non compellentur edificare castra, sed suis munitionibus reparandis et conservandis duntaxat intendent.

2. Caniductores, venatores cum retibus et falconarii non intrabunt villas eorundem.

3. Braxatio potus et pistatio panis non ponentur in eisdem villis.

4. Vacca *podvorova* vel *cune* pro *podvoroce* sive illud, quod dicitur *naraz*, de predictis villis non accipientur. *Prevod* rusticanum sive *povoz* prefati homines non ducent. Falconem casu deperditum etiam non solvent.

5. Et[a] a solo duce sepedicti homines et[b] non ab aliquo iudice iudicabuntur.

---

[a] *Zmieniono w tekście na* nec. [b] *W tekście* etiam.

6. Ad expeditionem non trahentur nisi pruthenicam generalem.

7. Ascripticii preterea omnino a ducali iuriditione sunt exempti.

8. Item si tres homines et infra liberi predium ecclesie inhabitaverint aut cum ascripticiis mixti aut post eos manentes, omni et plena gaudeant libertate, qua gaudent ascripticii.

9. Quod si plures a tribus suprafuerint liberi, a solo[a] duce, sicut predictum est, iudicabuntur.

Alii multi libertatis articuli, cum super eis aliquid dubitationis forsitan emerserit, ex eorum privilegiis, loco et tempore ad exhibendum aptis, ostensis plenius liquebunt. Hanc demum huiusmodi nostre recognitionis vel etiam provisionis in futurum paginam sigillo nostro mandavimus roborari. Datum in Mistrevo anno Domini millesimo CC quinquagesimo septimo, quinto Kalendas iulii.

37. *1258 r.*

Bolesław, książę wielkopolski, potwierdza swobody, nadane kościołowi poznańskiemu przez Władysława Odonicza i Przemysła.

***Or.** w Archiwum kapituły gnieźnieńskiej, pieczęci obecnie brak.*

***Dr.** Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 369 (według Or.).*

***Reprodukcja** w St. Krzyżanowskiego Album Paleographicum tab. XVI.*

In nomine Domini amen. Nos Boleslaus Dei gratia dux Polonie notum facimus universis hanc paginam inspecturis, quod ob remedium anime nostre et parentum nostrorum, et maxime ob reverentiam beatorum Petri et Pauli apostolorum, innovamus et confirmamus omnes libertates datas et concessas beati Petri ecclesie in Poznania per dilectum quondam patrem nostrum Wladislaum, filium Odonis, et fratrem nostrum Premislium, quondam duces Polonie, tales videlicet,

1. ut omnes homines habitantes in villis ecclesie predicte, quas nunc habet vel obtinuerit in futurum, omnimode sint liberi ab omni exactione et vexatione, hoc est a *poradlne*, a *podvorove*, a *strosza*, a *naras*, a *prevod*, a *podvoda*, a vacca et a bove, et ab omnibus exactionibus, qualitercunque dicantur,

[a] *Między* liberi *i* a solo duce *wstawiono potem* nec.

2. nec a quoquam, nisi coram episcopo vel suis dominis in ius evocentur, exceptis eis, qui in traditione castri convicti fuerint aut eduxerint familias nostras vel hostes in terram traxerint, quorum iudicium presentibus dominis vel nunciis eorum coram nobis agatur, et penam inflictam, si fuerit pecuniaria, ipsorum domini percipient ex integro,

3. nec ad constructionem novorum castrorum eos cogi volumus, sed ad reedificationem antiquorum tenebuntur, ita, ut episcopus cum suo capitulo unam *istbicam* ponat, ut alii terre nostre nobiles facere consueverunt.

4. Etiam si quando contributionem vel exactionem per terram nostram nos facere contigerit, episcopus et canonici sui similem accipere poterunt et ad usus sue convertere voluntatis.

Et ut hec perpetue robur obtineant firmitatis, ecclesie Posnaniensis presentem litteram fecimus nostri sigilli munimine roborari. Anno Domini M. CC. L octavo, presentibus Iohanne cancellario, Mathia filio Alberti, Bogufalo Potricovic, Milesza de Gorca, Martino Sedlimovic, Mathia curie nostre notario et aliis multis.

38. *Koło Sandomierza na wiecu, 13 czerwca 1258 r.*

Bolesław, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza wolności nadane kapitule krakowskiej i rozszerza je na inne kościoły księstwa krakowskiego i sandomierskiego.

Or. *w Archiwum kapituły krakowskiej, pieczęci obecnie brak.*

Dr. *Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 59 (według* ***Or.****; tam podane wcześniejsze wydanie).*

In nomine Domini amen. Cum usus rerum temporalium ac earum spatiosum dominium ad futuram gloriam promerendam nil conferant, nisi quatenus ad pias causas seu caritatis opera convertuntur, hoc sollers nostrorum predecessorum principum providentia diligenter advertens pro eadem consequenda gloria divini cultus intuitu mirificas exstruxit tam cathedralem, quam collegiatas, quam etiam religiosorum et secularium plures ecclesias, villis, possessionibus, proventibus ac bonis aliis secundum exigentiam cuiuslibet ipsas copiose dotando et variis libertatibus, prerogativis et privilegiis decorando. Nos etiam Boleslaus Dei gratia dux Cracovie et Sandomirie, tam salubribus eorum vestigiis inherere volentes, una cum serenissima genitrice nostra Grimyslava de ma-

turo consilio et consensu nostrorum militum decrevimus et promittimus libertates et privilegia quelibet per nos alias et per nostros predecessores concessas ecclesiis et personis ecclesiasticis quibuscunque perpetuo inviolabiliter observare. Quinimmo que a nonnullis nostris predecessoribus obmissa, neglecta seu etiam immutata fuerunt, supplere ac reformare volentes, ad omnipotentis Dei gloriam et honorem et beate Marie matris sue virginis gloriose sanctorumque martirum Wenczeslai et Stanislai pontificis, Cracoviensis ecclesie patronorum, et in remissionem omnium nostrorum peccaminum, necnon precum venerabilis patris nostri, domini Prandote Dei gratia Cracoviensis ecclesie, antistis intuitu eidem ecclesie cathedrali ceterisque collegiatis, secularibus, religiosis et aliis quibuslibet ecclesiis in nostro dominio constitutis hanc concedimus libertatem.

1. ut in villis, possessionibus et proventibus et quibuslibet bonis suis olim sibi acquisitis et in posterum quocunque titulo acquirendis ab omni servitio, servitute, angaria, vexatione, thelonio, solutione, collecta, exactione, generalibus vel specialibus, quocumque nomine censeantur, necnon a iurisdictione omnium castellanorum, palatinorum et quorumlibet iudicum sint perpetuo a nobis et nostris successoribus pariter et a nobilibus nostris penitus libere et exempte, ut sic ea, que dicti predecessores nostri singularibus impenderunt ecclesiis, nos in testamentum sempiternum generaliter omnibus ecclesiis inpendamus.

2. Insuper, ut episcopus cum clero suo possit divinis laudibus liberius insistere et invigilare, presertim hostilitatis tempore orationibus, ipsum, qui per tempora fuerit, episcopum et capitulum suum totumque clerum ab expeditione qualibet intra vel extra terminos nostros perpetuo volumus esse liberos et exemptos, ita videlicet, quod de villis, possessionibus et aliis bonis suis ecclesiasticis venire personaliter aut aliquos homines ad expeditiones mittere minime teneantur. Hoc dumtaxat excepto, quod tempore incursus subiti Litwanorum de Kylcyensi et Tarsiensi[1] castellaniis episcopus homines suos ad expeditionem, prout in quondam alio nostro privilegio distinximus[2], mittere teneatur.

3. Quas etiam castellanias, pariter et alias per nostros predecessores olim predicte Cracoviensi ecclesie attributas, ab omni

[1] *Kielce i Tarczek, ob. str. 18 uw. 3 i 4.* [2] *Przywilej taki nieznany.*

alia expeditione, servitio, servitute, angaria, vexatione, statione, exactione, collecta, thelonio et iurisdictione, generalibus vel specialibus, quocunque nomine nuncupentur, a nobis et nostris successoribus atque a castellanis, palatinis et iudicibus quibuscumque perpetuo volumus esse liberas et exemptas ita, quod episcopus prorsus in eis gaudeat iure ducali et militari in venando, piscando et alia, quecunque voluerit, faciendo, que nostri predecessores olim facere consueverunt, cum omni iure, dominio et honore.

4. Insuper, que in dictis castellaniis iura et stationes in quodam[1] alio privilegio nobis et nostris successoribus in signum dominii reservavimus, ex premissis causis per presens privilegium relaxamus.

In cuius rei perpetuam memoriam presentem paginam nostri sigilli autentici appensione per manum Twardoslay nostre curie subcancellarii duximus roborandam. Actum et datum in colloquio iuxta Sandomiria in Blone celebrato, anno domini M. CC. LVIII Idus iunii, presentibus nostris nobilibus infrascriptis: Adam castellano Cracoviensi, Segnevo palatino Sandomiriensi, Nicolao palatino Cracoviensi, Boguslao castellano Sandomiriensi, Boguta castellano Wisliciensi, Petro castellano Lublinensi, Vislao castellano de Malogosth, Iacobo castellano de Woynicz, Petro castellano de Czechow, Iohanne iudice Sandomiriensi, Nycolao iudice Cracoviensi, Varshyo dapifero Sandomiriensi, Falislao pincerna Sandomiriensi, Gnevomiro dapifero Cracoviensi, Pelca subcamerario Cracoviensi, Laurencio subdapifero Sandomiriensi, Mychaele subdapifero Cracoviensi et aliis militibus infinitis.

39. *Kraków, 11 kwietnia 1259 r.*

Bolesław, książę krakowski, zwalnia wsie kapituły krakowskiej w powiecie tarczeckim od daniny 20 grzywien w skórkach kunich.

Or. *obecnie nieznany.*
Kop. *w kopjarzu kapituły krakowskiej.*
Dr. *Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 60 (według* ***Kop.****).*

In nomine Domini amen. Quoniam hanc sibi generosa nobilitas principum quodam modo legem ponit, ut debere se, quod sponte tribuit, existimet, et nisi in beneficiis suis creverit, nichil

[1] *Ob. wyżej nr. 34 art. 9.*

se prestitisse putat, proinde nos Boleslaus Dei gratia Cracovie, Sandomirie terrarum dux notum esse volumus universis presentibus et futuris, quod cum olim de maturo baronorum nostrorum consilio et assensu ad honorem omnipotentis Dei ac ob reverentiam sanctorum Wenceslai et Stanislai martirum necnon meritorum et precum interventu venerabilis patris domini Prandothe, ecclesie Cracoviensis episcopi, omnibus villis et possessionibus eiusdem catheralis ecclesie ac aliarum ecclesiarum, que in nostro dominio consistunt, ab omni solutione, censu vel collecta nobis vel castellanis seu palatinis nostris debitis omnimodam generaliter dedissemus libertatem, sicut in privilegio super hoc confecto plenius continetur [1], tandemque nobilis vir Petrus castellanus Czechoviensis, eiusdem privilegii non ignorans, a predicto domino episcopo de civitate et districtu Tarsensi nomine castellanie sue viginti marcas *cunarum* minus iuste coram nobis exigebat, asserens sibi illas solvi debere singulis annis, nos, attendentes beneficia vel privilegia principum benigniter interpretari debere, prefatum episcopum, civitatem et castellaniam Tarsensem ad solutionem predictarum viginti marcarum castellano Czechoviensi sententiamus declarando penitus non teneri, cum prenominatum privilegium concedendo eodem castellano sciente et consentiente nichil omnino fuerit exceptum. Et nihilominus ad omnem super hoc ambiguitatem in posterum tollendam, non expressa seu obmissa in supradicto privilegio de gratia supplentes speciali, memoratum viginti marcarum debitum perpetuo specialiter relaxamus, prelibato castellano Czechoviensi et eius successoribus perpetuum super hiis silentium imponentes. In cuius rei testimonium presentem paginam scribi et nostri sigilli appensione fecimus communiri. Actum et datum Cracovie anno Domini M. CC. LIX, III Idus aprilis, presentibus nobilibus infrascriptis: Segneo palatino Sandomiriensi, Nicolao palatino Cracoviensi, Boguslao castellano de Woynicz, Laurencio subdapifero Sandomiriensi, Michaele subdapifero Cracoviensi et aliis militibus infinitis.

40. *Gniezno, 26 kwietnia 1262 r.*

Bolesław, książę wielkopolski, dozwala Januszowi arcybiskupowi gnieźnieńskiemu na lokowanie wsi i miast na prawie niemieckiem.

[1] *Ob. wyżej nr. 38.*

Or. obecnie nieznany.
Kop. w kopjarzu kapituły gnieźnieńskiej.
Dr. Codex dipl. Maioris Poloniae t. I nr. 396 (według Kop.).

In nomine Domini nostri Iesu Christi amen. Quoniam mundus caducus est et in diversis cotidie casibus variatur, idcirco necesse est actiones legitimas, que memoria indigent, per scripti continentiam in notitiam transmitti posterorum. Noverint igitur universi presentes et posteri, quod nos Boleslaus Dei gratia dux Polonie, predecessorum nostrorum idonei imitatores cupientes fieri presertim in his, que ad honorem Dei et ecclesiasticam utilitatem facta seu data esse noscuntur, ob reverentiam Dei et beati Adalberti, pro nostra nostrorumque salute, inspecto etiam erga nos venerabilis patris Ianussii Gneznensis archiepiscopi fideli servitio, eidem archiepiscopo contulimus et confirmamus liberam potestantem locandi villas seu civitates iure Theotonico, quarum coloni ab omni nostra et nostrorum iurisdictione sint exempti. Ut autem hec nostra donatio perpetue firmitatis robur obtineat, presentem paginam nostri munimine sigilli fecimus roborari. Datum in Gnezna in crastino beati Marci ewangeliste anno gratie millesimo CC. sexagesimo secundo, indictione quinta, in ecclesia beati Adalberti, et Falanta decano Gneznensi, fratre Petro, fratre Vitali de ordine predicatorum presentibus.

41. *Kruszwica, 1268 r.*

Ziemomysł, książę kuiawski, nadaje wolności kościołowi włocławskiemu i kruszwickiemu.

Or. obecnie nieznany.
Kop. Transumpt legata papieskiego Filipa Firmana z 28 maja 1285 r., w Archiwum kapituły włocławskiej.
Dr. Codex dipl. Poloniae t. II nr. 94 (według Kop.).

Zemomislyus Dei gratia dux Cuyavie universis sancte matris ecclesie fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, salutem in eo, qui est omnium vera salus. Universitati vestre tenore presentium notum esse volumus. quod nos ob reverentiam Dei et beate Marie virginis venerabili patri domino Wolymiro Wladizlaviensi episcopo nec non honorabilibus viris... prepositis... decanis et aliis prelatis omnibusque canonicis predicte et Crusviciensis ecclesiarum ac eorum successoribus, eorundem servitia, que nobis multotiens et utiliter impenderunt, respicientes, talem imperpetuum pure et liberaliter dedimus libertatem, videlicet,

1. quod omnes villas antiquas et novas cum suis pertinentiis pro voluntate sua locent iure theutonico sive polonico, ita, quod omnes incole et inhabitatores villarum et locorum predictorum liberi sint penitus et immunes ab omnibus collectis et exactionibus et servi[tu]tibus, quocumque nomine censeantur, nec per nos et per nostros iudices citabuntur vel iudicabuntur, et si citati fuerint, minime comparebunt, sed omnino dominorum suorum et scoltetorum seu procuratorum eorum in omnibus causis capitalibus et minutis parebunt iudiciis et mandatis.

2. Predicti etiam episcopus, prelati et canonici in omnibus et singulis fundis predictarum villarum et possessionum civitates et alias munitiones edificabunt libere sine qualibet contradictione, ubi et quando eis videbitur expedire.

3. Et ut breviter in hiis omnibus Deo et beate Marie virgini purum obsequium prestare valeamus, memoratis dominis episcopo, prelatis et canonicis in prefatis villis, possessionibus et fundis, quos nunc in nostro dominio, quod in presenti habemus et in posterum domino concedente habebimus, possident vel possidebunt in futuro, omne ius, quod nobis competit in presenti vel competere nostris successoribus posset in posterum, damus et resignamus, nihil in eisdem nobis iuris reservantes, eo solo excepto, quod de viginti mansis flamingis unum hominem armatum ad defensionem terre Cuyaviensis tantum nobis mittere tenebuntur. Qui si venire neglexerit, marcam argenti usualis nobis solvet, si sue absentie sufficientem non ostenderit causam, quam scoltetus loci illius, si fuerit, et, si non fuerit scoltetus, discutiet procurator.

4. In sepedictis vero locis moneta nostra curret usualis, verum tamen monetarius noster nullam ibidem coertionem habebit. Sed si quis inventus fuerit falsam habens monetam, per scoltetum loci illius causa iudicabitur ad querelam nostri nuntii, iudicatum quoque inter nos et dominum episcopum per medium dividetur.

5. Homines etiam, qui ad beneplacitum domini episcopi, prelatorum et canonicorum in sepedictis locis et villis fuerint locati, per terras nostras et aquas cum mercimoniis transeuntes ab omni thelonei exactione liberi erunt penitus et immunes, non obstantibus privilegiis omnibus et instrumentis patris nostri et aliorum progenitorum nostrorum sub eorum sigillis confectis, que omnia et singula in presentibus revocamus et decernimus non obtinere roboris firmitatem, non obstantibus etiam statutis et constitutio-

nibus factis vel per nos vel nostros successores in posterum faciendis et non obstantibus omnibus auxiliis iuris canonici et legalis, per que presentis facti donatio et renuntiatio valeat impediri.

Actum in Crusuicia anno domini M°CC°LX°VIII° presentibus dominis: Samborio duce Pomoranie, Matheo palatino, Wirthoslao iudice curie nostre, Petro thezaurario, Prebislao et Paulo fratribus dictis Wysselicz, Raphaele etiam nostre curie cancellario, Vito preposito, Albero decano, Stephano archidiacono, Sandislao custode Wladislaviensibus, Johanne preposito, Goslao decano, Lyphardo archidiacono, Alberto cantore, Wenceslao, Michaele, Albero, Iohanne [canonicis] Crusviciensibus et aliis quam pluribus fide dignis. Ut autem hec omnia et singula in perpetuum roboris obtineant firmitatem, presentem litteram nostri sigilli munimine duximus roborandam.

42.

Z księgi prawa zwyczajowego polskiego z wieku XIII.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *pisana około 1340 r., w Bibljotece gimnazjum w Elblągu.*

Dr. 1. *Z. A. Helcel, Księga prawa zwyczajowego polskiego z wieku XIII. Starodawne prawa polskiego pomniki t. II, Kraków 1870, str. 13—15.— 2. E. Volckmann. Das älteste geschriebene polnische Rechtsdenkmal, Elbląg 1869.*

Uw. *Różnice lekcyj obu wydawców zestawia Maksymiljan Winawer, Najdawniejsze prawo zwyczajowe polskie, Warszawa 1900. Tu wydaje się tekst według* ***Dr. 1****, jak również i tłómaczenie z tego wydania.*

(Z przedmowy, ustęp końcowy).

Romer betwungen ouch zedir mannich lant,
Dy dutschin genant.
Ir recht saczten ze yn zcu hant.
Dy dutschen zcu nokbuer
Eyn volc, daz waz sere suer:
Alleine sy is nu vornarret,
Zo hat doch beharret,
Daz iz mit synem geslechte,
An synem rechte,
Dy keinem lande ist undirtan.

Rzymianie opanowali też z czasem kraj.
Niemcami nazwany,
i nadali mu zaraz swoje prawo.
Niemcom sąsiedni lud
był bardzo ciężkim,
lecz ten, choć często zbłaźniony,
przecież wytrwał w oporze,
tak iż ze swemi rodami
w prawach swoich
żadnemu krajowi nie jest podległym.

Syne wysesten ouch han
In zin recht getichtit
Von aldir, und berichtet,
Daz is dor an zich hat gewant.
Polen ist daz volk genant.
Syn recht tun ich euwch hy bekant.

Jego mędrcy też
zdawna obmyśleli mu i
urządzili prawa,
do których się ucieka.
Lud ten zwie się Polakami,
a prawo jego wam tu ogłaszam.

Ustęp I. Dy Polensche recht konnen wellen, den sie wissintlich, daz dy polen von ir cristenheit anegende habin dem romyschen stule des bobistes undirtenik gewesin, und nicht dem keyser. Wen sy der romysche stul in synen schirm inpfing, dorch daz ze deste de gernir cristen wordin. Durch daz orkunde gebyn ze ierlich zal pflege eynir hande gelt dem vorgenanten stule, daz heiset sente Petirs pfennig.

Chcący znać prawo polskie, wiedzieć mają, iż od czasu przyjęcia chrztu Polacy papieżowi, nie cesarzowi byli podlegli. Jakoż ich rzymska stolica pod swoją wzięła ochronę, aby tem chętniej chrześcijanami byli. Na znak tego płacą corocznie tak zwane świętopietrze.

Ustęp II. Unde wen ir gericht von dem keyser in dy werlt nicht enkumt, als dutscher vursten unde richter tut, zo enhabin ze dez keine gewonheit, daz ze ir gerichte hegyn von obirgewalt, als dutsche richter pflegen zcu tun. Waz abir ze gerichtin, adir was vor in bekant wirt, adir geloukint, daz hat so getane macht, alze markgreven und etlicher dutschen vursten, dy ir ding nicht en hegin, wen daz gerichte hat aller enden in ir gewalt gehegetes dinges macht.

Gdy sądy ich nie od cesarza w świat wypływają, jak sądy niemieckich książąt i sędziów, przeto też nie gają swych sądów z wyższej władzy na wzór niemieckich sędziów; wszelakoż to, co osądzą i co się przed niemi zezna lub zaprzeczy, to to ma taką moc stanowczą, jak wyroki margrabiów i niektórych książąt niemieckich, gdyż ich sądy mają wszędzie moc gajonego sądu.

Ustęp III. Ouch zy wissentlich, daz der polesche richter nicht scheppen pflegit zcu haben: zyt her abir nucze lute by im, wen her richtet, dy leet her zcu im und leget in dy rede vor; und dunkit in ir keynis rede recht, dornoch richtet her; behaget im abir ir keynis rede, zo richtet her noch synem zynne, zo her rechteste kan.

Wiedźcie, że sędzia polski nie ma obok siebie przysięgłych (ławników). Lecz jeśli widzi koło siebie, gdy sądzi, więcej ludzi zdatnych, tedy ich zaprasza ku sobie i pyta o radę; a gdy mu się czyja rada spodoba, to według tego sądzi: jeśli zaś nie, to sądzi według swego zdania, które uzna za najprawsze.

43. *Pajęczno. 1276 r.*

Leszko t. zw. Czarny, książę sieradzki, nadaje Wacławowi synowi Damasława wolność i prawo rycerskie.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w zatwierdzeniu Zygmunta Augusta z r. 1550.*

Dr. *Ulanowski, Dokumenty str. 217 nr. 42 (tam podane poprzednie wydanie).*

In nomine domini amen. Quoniam facta modernorum haberi solent dubia a posteritate succedentium, nisi litterarum apicibus roborentur, idcirco nos Lestcho dei gratia dux Siradiensis notum esse volumus tam presentibus quam futuris, presens scriptum inspecturis, quod inspecto fideli servicio Raczslai filii Damaslai eum liberum fecimus cum tota posteritate sua, dantes ei et Divisco eius filio in omnibus plenum ius militale post se accipiendi, sicut ceteri milites accipiunt. Contulimus etiam ei totique posteritati suae d a m b r o w a m[1] ultra fluvium, qui vulgariter T r z e b i c z i n a vocatur, cum omni iure militali hereditario iure perpetuo possidendam. In cuius rei testimonium hanc paginam contulimus nostri sigilli munimine roboratam. Acta sunt hec anno incarnationis Domini MCCLXXVI. Presentibus his testibus: domino Rafaele cancellario, comite Zawissa castellano Siradiensibus, comite Swiecoslao castellano Spicimiriensi, comite Thoma castellano Rospiriensi, comite Paulo pincerna, comite Nicolao succamerario, comite Mestilio *(s)* subpincerna, Johanne clerico, per

[1] *Może Dąbrowa w woj. i pow. sieradzkiem.*

cuius manum est hoc privilegium datum in civitate, que Pagiczno[1] vulgariter nuncupatur.

44. *Sieradz, 27 marca 1285 r.*

Leszko t. zw. Czarny, książę krakowski, sandomierski i sieradzki, określa świadczenia z tytułu obiadu, należnego mu przy przejeździe kasztelanji wolborskiej.

Or. *w Archiwum kapituły włocławskiej, pozbawiony obecnie pieczęci.* ***Dr.*** *Codex dipl. Poloniae t. II nr. 128 (według* ***Or.****).*

In nomine domini amen. Quoniam hominum gesta, si non subscriptione testium et testimonio literarum perhennetur, sepius in irritum deducuntur, eapropter nos Lestco dei gratia dux Cracovie, Sandomirie et Syradie notum facimus universis, ad quos notitia presentium pervenerit, quod cum castellania Woyboriensis quandocumque semel in anno nos videlicet[a] ducem Syradie transire contingeret, prandium, prout in privilegiis predecessorum nostrorum ducum Syradie invenimus[2], nobis exhibere teneatur, sed quid vel quantum ad idem prandium dare debeat, non sit penitus specificatum, ad instantiam venerabilis in Christo patris nostri domini Wyslay Dei gratia episcopi Cuyaviensis, ne possit aut debeat in posterum augeri, universis Christi fidelibus tenore presentium declaramus, quod quandocumque nos videlicet[a] ducem Syradie semel in anno transire contigerit, pro prandio nostro vaccam et duas oves, si tempore fuerit estivo, si vero fuerit tempore hiemis, duas pernas, triginta pullos, centum ova, dimidiam mensuram pisi et dimidiam mensuram milii ac salis tercianum annis singulis dare debet. Cum tot etiam curribus, quotquot erunt necessarii, homines dicte castellanie Woyboriensis nos videlicet ducem Syradie ad terminos sive metas, et non ultra, iam dicte castellature educere tenebuntur. In cuius rei testimonium presens scriptum conferimus nostri sigilli munimine roboratum. Datum in Syraz anno domini M°CC°LXXX°VI°, sexto Kalendas aprilis, presente: comite Ninogneo palatino Syradiensi, domino Michahele cancellario Syradiensi, comite Mathia castellano Syradiensi, comite Paulo castellano de Rospra, comite Iohanne castellano Spicimiriensi et aliis multis.

[a] *W tekście* inde.

[1] *Pajęczno w woj. sieradzkiem, pow. radomskoskim.* [2] *Ob. wyż. nr. 21 art. 5.*

45. *Kraków, 30 listopada 1286 r.*

Leszko t. zw. Czarny, książę krakowski, sandomierski i sieradzki, przy sposobności załatwienia sporu z biskupem krakowskim Pawłem nadaje wolności dobrom kościoła krakowskiego.

Or. obecnie nieznany.
Kop. w kopjarzu kapituły krakowskiej,
Dr. Kodeks kat. krakowskiej t. I nr. 88 (według **Kop.***).*

In nomine Domini amen. Licet actiones hominum legitime robur perpetuum sortiture permanere debeant inconcusse, maxime tamen principum et maiorum, quorum gloria est posteris quasi lumen, debent irrefragabili firmamento et perpetuo gratulari, presertim ubi pacis perhennitas queritur et radix discordie funditus extirpatur, proinde tam presens etas noverit, quam futura, quod nos Lestco Dei gratia dux Cracovie, Sandomirie ac Syradie, post fomitem odiorum, post inimicitiarum seminaria et post discordiarum discrimina, que inter venerabilem nostrum patrem dominum Paulum Cracoviensem [1] episcopum ex una parte ac nos ex altera suggerente humani generis inimico fuerant excitata, dictum fomitem extinguere, prefata seminaria extirpare ac predicta interimere discrimina scriptiter affectantes, ut inter nos amoris puritas perpetueque amicitie fedus tranquilla pace perseverentique concordia roboratum permaneat sempiternum, et ut hoc posset melius et stabilius ordinari ac inviolabile perpetuo observari, nos ex parte nostra nobiles viros: Sulconem castellanum et Petrum palatinum Cracovienses elegimus et ipse dominus episcopus pro parte sua elegit viros honorabiles dominos Albertum decanum et Procopium scolasticum Cracovienses tanquam mediatores et arbitros, dantes [eis] plenam et perfectam ac omnimodam potestatem tractandi, ordinandi ac diffiniendi pacem et concordiam inter nos et inter dictum patrem nostrum in perpetuum observandam, quicquid iidem mediatores tractarent, ordinarent ac diffinirent super premissis, nos ratum et firmum habere ac tenere in perpetuum promittendo. Qui auditis et pensatis dampnis, gravaminibus et iniuriis, hincinde tractando ac ordinando diffinierunt,

1. quod nos pro omnibus damnis, gravaminibus et iniuriis ac offensis, que prefatus dominus episcopus sibi per nos in sua

[1] *Paweł z Przemankowa.*

persona et in rebus sueque ecclesie asserebat indebite irrogata, solvere deberemus tria milia marcarum argenti,

2. et ut omnia privilegia per nostros antecessores collata suis predecessoribus ac ipsius ecclesie tam per nos, quam per nostros heredes et succesores, firma semper et inconcussa in omnibus servaremus, ea facientes ab omnibus inviolabilia perpetualiter observari.

3. Item quod totalem terram, quam ducales homines in Derusna[1] coluerunt et possederunt, cum omnibus eiusdem terre utilitatibus et attinentiis et cum eisdem hominibus et cum libertate mense Cracoviensis episcopi perpetuo donaremus.

4. Insuper ut libertatem, qua ville Cracoviensis capituli gaudent perpetuo, castellanie de Putcovisce[2] ipsiusque omnibus villis et universis earum incolis plenarie conferremus

5. utque Slawkoviensem[3] castellaniam totam, cum suis villis cunctisque inhabitatoribus ipsarum et cum civitate ibidem, ea, quam habuit tempore domini Boleslai pie memorie quondam ducis, predecessoris nostri[4] et patrui, gaudere faceremus perpetua libertate.

6. Denique ut ipsum patrem nostrum dominum episcopum et Cracoviensem ecclesiam tanquam matrem spiritualem quasi devotus filius prosequeremur filiali reverentia, sincero animo et amore pariter et affectu.

7. Nos igitur prefatus dux premissam ordinationem ratam per omnia observantes, presertim optando pacis commoda, per quam quies corporum, animorum tranquillitas, opulentia subditorum et reipublice propagatio efficitur, primo et principaliter promittimus bona fide predictum patrem nostrum suamque prefatam ecclesiam diligere ac prosequi reverentia filiali et omnia eorum privilegia per nos et nostros heredes ac successores promittimus et volumus semper firma et inviolabilia observare, ipsa sanctione perpetua confirmantes et ab omnibus inconcussa observari perpetuo facientes, hoc expressius declarando, confirmando, quod Slawkovienssis castellania cum civitate, cum omnibus villis et inhabitatoribus memoratis et cum toto suo territorio eandem per omnia semper

[1] *Dzierążnia w woj. sandomierskiem, pow. wiślickim.* [2] *Piątkowisko w woj. sieradzkiem, pow. szadkowskim.* [3] *Sławków w woj. krakowskiem, pow. proszowskim.* [4] *Bolesław t. zw. Wstydliwy.*

habeat libertatem, quam tempore Boleslai ducis predicti tenuit et possedit.

8. Insuper totam terram in Derusna prefatam hominum ducalium predictorum cum eisdem hominibus, utilitatibus et attinentiis omnibus memoratis integre damus, concedimus et titulo perpetue donationis tradimus irrevocabiliter prefate ecclesie episcopali iure hereditario in perpetuum possidendos eandem terram et incolas, quos dominus episcopus pro sua locaverit voluntate, facientes eos [ea]dem per omnia [gaudere] libertate, qua cetere ville libere ipsius domini episcopi gratulantur.

9. Insuper damus, conferimus ac titulo perpetue irrevocabilisque donationis tradimus prefate castellanie de Putcovisce, iacenti in Syradiensi territorio, et omnibus eiusdem castellanie villis ac incolis seu inhabitatoribus earundem libertatem prorsus eandem, qua ville Cracoviensis capituli donata perpetuo a predecessoribus nostris gaudent, videlicet ut omnes tam liberi, quam non liberi seu ascripticii homines in eadem castellania totali de Putcovisce cum suis omnibus villis eam libertatem habeant per omnia, que a ascriptitiis[a] sacre Cracoviensis sedis esse dinoscitur ab antiquo,

10. Quam castellaniam de Putcovisce, villas et incolas eius omnes a *strosa, stan, powoz* ceterisque omnibus servitutibus, servitiis, solutionibus, exactionibus, angariis et preangariis quibuscunque, ordinariis et extraordinariis, quocunque eedem nomine censeantur, ad quemcunque spectare videantur, et omni potestate a nostra et nostrorum posterorum omnium ac et heredum, ac omnium castellanorum, palatinorum et quorumlibet iudicum dignitatum, potestatum et officialium quorumcunque facimus in perpetuum prorsus immunes, liberos et exemptos, nec alicui alteri in aliquo, nisi tantum capitulo Cracoviensi aut ei, qui possidebit ipsos ex concessione ipsius capituli, sint astricti, hoc excepto duntaxat, quod iuxta eorum consuetudinem ad reparationem castri et pontis Syradiensis, et si hostilis exercitus invadens terram Syradiensem ipsam intraverit, tunc ad bellum ire in defensionem terre [et] non alias tenebuntur.

11. Insuper si quando nos in nostra persona territorium eiusdem castellanie causa venandi transire contigerit, nos infra

[a] *W tekście* scripticiiis.

annum semel procurabunt suis sumptibus et educent: ad *prevod* etiam militare iuxta terre consuetudinem teneantur.

Igitur predictas donationes, libertates et exemptiones universas, quas fecimus pro satisfactione predicto domino episcopo et sue ecclesie supradicte ac pro salute animarum nostre et carissime nostre consortis et coniugis domine Griphine, illustris ducisse dictarum terrarum, nostrorumque predecessorum, promittimus bona fide pro nobis et nostris heredibus sive succedaneis omnibus ratas et firmas semper habere et tenere, et non contrafacere nec venire per nos vel quemcunque alium de iure, ingenio aliquo sive facto, nec revocare aliquomodo sine causa, dummodo predicti patris et ipsius capituli circa nos stabilitas secundum iustitiam perseveret. Idem etiam pater noster dominus episcopus, videns nostram benivolentiam circa se suamque ecclesiam, nobis predicta tria milia marcarum argenti indulgendo liberaliter condonavit per mediatores seu arbitros supradictos. In omnium itaque premissorum evidentiam certiorem et evidens testimonium presentem paginam conscribi ac munimine sigillorum nostri, predicte nostre coniugis carissime, cuius etiam ad premissa accessit beneplacitum et consensus, ac mediatorum sive arbitratorum predictorum fecimus roborari. Actum publice Cracovie anno Domini M.CC.LXXXVI, indictione XIIII, pridie Kalendas decembris, presentibus hiis: comite Boxa palatino Sandomiriensi, magistro Nicolao archidiacono et Michaele custode Cracoviensibus, Floriano castellano Lublinensi, Woycziech venatore, Msczuv agazone et Msczignev subcamerario Syradiensibus et aliis quam multis. Datum per manum domini Procopii nostri cancellarii Cracoviensis, arbitri memorati.

46. *Lutomyśl, 1 września 1291 r.*

Wacław [II], król czeski, książę krakowski i sandomierski, zatwierdza prawa i swobody duchowieństwa, rycerstwa i mieszczan ziemi krakowskiej i sandomierskiej.

Or. *w Archiwum kapituły krakowskiej, obecnie pozbawiony pieczęci.* ***Dr.*** *Kodeks kat. krakowskiej t. I nr. 94 (według* ***Or.****).*

Nos Wencezlaus Dei gratia rex Boemie, dux Cracovie et Sandomirie marchioque Moravie, ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod nos volentes unumquemque,

sed precipue venerabilem in Christo patrem dominum Paulum episcopum et capitulum Cracoviense necnon clericos, tam religiosos, quam etiam seculares, barones, milites, cives et alios universos ducatum nostrorum Cracovie et Sandomirie fideles nostros in suis iuribus conservare, volumus.

1. ut antiquis et rationabilibus iuribus, consuetudinibus et libertatibus ipsorum uti libere debeant et gaudere.

2. Honores et officia in ducatibus seu terris ipsis habito dicti episcopi et seniorum baronum ipsorum ducatuum consilio, sicut antiquitus observatum esse dicitur, conferemus.

3. Stipendia militibus ipsis iuxta antiquam consuetudinem a predecessoribus nostris, veris et legitimis ducibus ac dominis eorundem ducatuum, hactenus observatam, proventibus et facultatibus ipsorum ducatuum nobis ad hoc et alia etiam negotia et necessitates terrarum ipsarum suppetentibus, persolvemus.

4. Donationes quoque villarum per eosdem predecessores nostros rationabiliter clericis et monasteriis eorundem ducatuum seu militibus ipsis factas eorumque privilegiis roboratas in suo volumus robore permanere.

5. Nullas preterea novas et indebitas exactiones exigere volumus ab eisdem.

6. Predones insuper seu alios malefactores quoscunque in terris ipsis dampna seu spolia committentes in eis tenere nolumus nec fovere.

7. Volumus demum, ut nobiles et milites, clerici et laici universi predictorum ducatuum secure permaneant in suis domibus sive villis.

In cuius rei testimonium et cautelam presentes litteras exinde fieri iussimus et nostrorum sigillorum munimine roborari. Datum in Luthomizl per manus magistri Petri prothonotarii regni nostri, Pragensis et Wissegradensis canonici. Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, Kalendis septembris, indictione quarta.

47. *1292 r.*

Władysław I. zw. Łokietek, książę kujawski, sieradzki i sandomierski, pozwala biskupowi płockiemu Tomaszowi na wzniesienie warowni we wsi Opokach.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. w kopjarzu kapituły płockiej.
Dr. Ulanowski, Dokumenty, str. 165 nr. 21.

Nos Wladislaus divina clementia dux Cuyawie, Siradie et Sandomirie universis presentes litteras inspecturis declarando publicamus, quod cum venerabilis et dilectus nobis in Christo pater Thomas Dei gratia Plocensis episcopus coram nobis proponendo exposuisset suas persecutiones, insidias et timores, non solum forinsecos, sed etiam intestinos, petivissetque suppliciter et instanter, ut sibi concederemus munitionem construere in villa episcopatus Plocensis, que Opogy[1] dicitur, ab omni onere fisci vacuam et securam, nos tamen vera, que proponebat, quam iusta, que petebat, plenius cognoscentes postulata, concessimus perenniter et liberaliter presentibus nostris litteris cum nostri sigilli effigie legitima roboratis. Nulli ergo hominum liceat hanc nostre donationis munificentiam violare aut ei ausu temerario contraire. Datum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo.

48. *Kraków, 31 grudnia 1294 r.*

Wacław, król czeski, książę krakowski i sandomierski, zwalnia miasta biskupa krakowskiego Tarczek i Iłżę od opłaty 20 grzywien rocznie na rzecz księcia krakowskiego.

Or. w Archiwum kapituły krakowskiej.
Dr. Kodeks. kat. krakowskiej t. I nr. 98 (według Or.)

In nomine Domini amen. Nos Wenceslaus dei gratia rex Bohemorum, dux Cracovie et Sandomirie necnon marchio Moravie, notum facimus tum presentibus quam futuris, quod nos ob reverentiam et sinceram devotionem, quam habemus ad beatum Wenceslaum et Stanislaum pontificem, martires gloriosos, patronos Cracoviensis ecclesie, nec minus ad servitia utilia, que nobis pater noster reverendus dominus Procopius Cracoviensis episcopus impendit fideliter et frequenter et est dante Domino impensurus, regie liberalitatis oculos convertentes, sibi et omnibus eius successoribus viginti marcas argenti, que principi Cracoviensi et Sandomiriensi singulis anuis de Tharsk[2] et de Hislza[3] civitatibus exsolvebantur et exsolvi debuerant, ex abundantia regalis be-

[1] *Opoki ob. str. 22 nr. 7.* [2] *Tarczek w woj. i pow. sandomierskim.* [3] *Iłża w woj. sandomierskiem, pow. radomskim.*

neficientie integre sine aliqua diminutione perpetuo indulgemus, easdem marcas ei et dictis successoribus nunc et in evum perpetue donationis titulo simpliciter absque ulla conditione iure irrevocabili tradentes et inviolabiliter conferentes. In cuius rei testimonium presentem paginam conscribi fecimus et nostri sigilli munimine roborari. Actum publice Cracovie pridie Kalendas ianuarii anno dominice incarnationis M.CC. nonagesimo quarto, indictione VII. Datum per manus domini Pacoslai nostri cancellarii Cracoviensis.

49. *Praga, 20 czerwca 1295 r.*

Wacław, król czeski, książę krakowski i sandomierski, pozwala Janowi biskupowi krakowskiemu na obwarowanie targowych miejscowości: Sławków, Iłża, Tarczek i Kielce.

***Or**. obecnie nieznany.*
***Kop**. w kopjarzu katedry krakowskiej.*
***Dr**. Kodeks kat. krakowskiej t. I nr. 101 (według **Kop**).*

Nos Wenceslaus dei gratia rex Bohemorum, dux Cracovie et Sandomirie marchioque Moravie, notum esse volumus universis, quod nos venerabilis in Christo patris domini Johannis Cracoviensis episcopi, dilecti principis et fidelis nostri, supplicationibus favorabiliter annuentes, ei, ut[a] infrascipta loca forensia episcopatus sui, videlicet Slawcow, Iszla, Tarczek et Kelcia[1], blancis et fossato munire valeat, tenore presentium indulgemus, volentes, ut dicta loca successoribus dicti episcopi Cracoviensis, episcopis, et ipsorum locorum incolis in nostra et heredum nostrorum fidelitate persistentibus remanere debeant de cetero sic munita. In cuius rei testimonium presentes literas exinde fieri et sigillorum nostrorum munimine iussimus communiri. Datum Prage anno domini M.CC. nonagesimo quinto, XII Kalendas iulii, octava indictione.

50. *Kalisz, 7 marca 1298 r.*

Władysław, książę Królestwa Polskiego, pomorski i pan kujawski, łęczycki i sieradzki, pozwala mieszkańcom Poznania, Gniezna, Pyzdr i Kalisza karać zbójów, złodziei i innych złoczyńców, jakby sam to czynił.

[a] *W tekście jest* ei per.

[1] *Sławków ob. str. 72 uw. 3, Iłża ob. str. 76. uw. 3, Tarczek i Kielce ob. str. 18 uw. 3 i 4.*

Or. w dziale dokumentów Muzeum ks. Czartoryskich w Krakowie, z pieczęcią.

Dr. Codex dipl. Maioris Poloniae t. II nr. 777 (według Or.).

Noverint universi, quorum audientie presens scriptum defertur, quod nos Wladislaus Dei gratia dux regni Polonie, princeps Pomoranie et dominus Cuyavie, Lancycie ac Syradie, damus et concedimus civibus nostris in Poznania, in Gnezdna, in Pysdr et in Kalis[1] constitutis omnimodam auctoritatem fures, latrones et alios malefactores, cuiuscunque generis fuerint seu conditionis, suspendere, decollare, mutilare et omnia alia tormenta facere, que nos facere deberemus. Et ad hoc promittimus eosdem iuvare et eisdem assistere, si aliqui vellent eis inimicari pro huiusmodi corrigendis excessibus in eisdem malefactoribus exercendis. In huius rei testimonium presentes conscribi fecimus et sigilli nostri munimine roborari. Datum et actum Kalis sexta feria proxima ante dominicam, qua cantatur Oculi, anno Domini M.CC. nonagesimo octavo, presentibus his testibus: comite Nicolao palatino Kalisiensi, comite Alberto castellano de Lenda, comite Lexicone castellano de Welun.

51. *Kalisz, 6 września 1299 r.*

Władysław, książę Królestwa Polskiego, pomorski, kujawski, łęczycki i sieracki, dozwala mieszczanom Kalisza, Gniezna, Pyzdr i innym, którzy się z nimi złączą, na ściganie i karanie złoczyńców.

***Or.** w Bibljotece prywatnej w Warszawie.*

***Dr.** obecnie bez pieczęci.*

***Dr.** Codex dipl. Maioris Poloniae t. II nr. 820 (według **Or.**; tam podane wcześniejsze wydanie).*

Noverint universi, quorum audientie presens scriptum deferretur, quod nos Wladislaus Dei gratia dux regni Polonie, princeps Pomoranie, Cuyavie, Lancycie ac Syradie, cupientes, quod omnes fures, latrones, homicide, periuri, sacrilegii, oppressores virginum et maritarum et alii universi malefactores non debeant gaudere de sua malitia, dilectis nostris civibus Kalisiensibus talem contulimus auctoritatem et omnibus eis adherentibus, scilicet Gnezdnensibus, de Pysdri ac universis aliis, qui cum eis voluerint stare,

[1] *Poznań, Gniezno, Pysdry, Kalisz.*

1. ut eosdem malefactores secundum exigentiam meritorum ipsorum, iustitia tamen exigente, habeant [potestatem] suspendere, decollare, rotare, mutilare, cremare ac alias penas infligere.

2. Et quod cives nostri Kalisienses ac alii, qui cum eis voluerint, habeant prolocutores suos per omnes civitates nostras pertinentes ad dominium nostrum, qui habeant omnem auctoritatem agendi contra omnes malefactores et penam infligendi secundum exigentiam meriti cuiuslibet malefactoris.

3. Nec apud prolocutores iam dictos aliquis aliquam pecuniam vel solidos seu denarios, si in aliquo eos cadere contigerit, audeat extorquere vel accipere: et etiam apud omnes actores, qui vellent proponere vel proponent actionem querimonie contra quoscunque malefactores, simili modo prohibemus, ne audeant accipere pecuniam aliquam apud ipsos.

4. Insuper volumus et mandamus et statuimus, quod ubicunque clamor super quemlibet malefactorem fuerit, eundem detineatis; quod si non feceritis, extunc contra vestram vestre temeritatis audaciam, in quantum iustitia suadebit, procedemus.

5. Et in quacunque civitate vel villa aliquis malefactor proscribetur, sit proscriptus per totum dominium nostrum et talis, ubicunque capietur, utatur iure suo.

6. Et super eo promittimus civibus nostris, tam Kalisiensibus, quam aliis omnibus per totum dominium nostrum constitutis, assistere contra omnes, qui vellent eos molestare pro infligendis penis malefactorum.

Et ut predicta omnia et singula robur obtineant perpetue firmitatis, in huius rei testimonium presentes scribi iussimus nostri sigilli munimine roboratas. Actum anno Domini M.CC. nonagesimo nono et datum Kalis dominico die proximo ante diem Nativitatis beate Virginis.

52. *Pyzdry, 27 listopada 1302 r.*

Mieszczanie Poznania, Kalisza, Gniezna i Pyzdr zawierają za zgodą Fryderyka, komornika Królestwa Polskiego, konfederację w sprawie tępienia złoczyńców.

***Or.** w dziale dokumentów Muzeum ks. Czartoryskich, pieczęci obecnie brak.*

***Dr.** Codex dipl. Maioris Poloniae t. II nr. 858 (według **Or.**).*

In nomine Domini amen. Ne gestarum verum memoria pro-

cessu temporis evanescat, discretorum virorum prudentia solet eas littera et sigillorum apensione perhennare. Notum igitur sit universis, quorum audientie presens scriptum deferetur, quod nos consules et universi cives Poznanienses, Kalisienses, Gnisnenses et de Pizir ex consensu et voluntate domini Friderici camerarii regni Polonie indissolubili pacto et unione concordie sumus perpetuo confederati.

1. Cupientes sevitiam inpiorum refrenare, statuimus, ut quicunque predones, latrones seu fures predictis civitatibus dampna inportaverint, eosdem malefactores tenemur iudicio requirere, tam labores, quam expensas super premissis unanimiter conformantes.

2. Item statuimus, ut si quis in aliqua predictarum civitatum homicidium perpetraverit aut aliquem vulneraverit, quod propter eosdem aut alios excessus proscriptus fuerit et in quacunque civitate aut confiniis commoretur, propinquior civitas iure et iudicio eundem requirat cum expensis civitatum predictarum.

3. Item statuimus firmiter observandum, ut quicunque incendiarius iure aut iudicio non impetrato dampnum vel incendium fecerit, cuique iudicium iustum non fuerit denegatum, ad quascunque partes idem se transtulerit, civitates sepedicte eundem insequantur et iudicio requirant, nullum ab eodem satisfactionis emolimentum exigentes.

Ad maiorem igitur certitudinem et cautelam presentem paginam sigillo domini Friderici, camerarii regni Polonie, et civitatum predictarum sigillis fecimus roborari. Actum et datum in Pizir anno Domini M.CCC secundo, proxima feria tertia post diem sancte Katerine.

53. */1333—1341 r./.*

Kazimierz, król polski, określa postępowanie w stosunku do tych, którzy z państwa zbiegli i napadają na Królestwo i jego poddanych.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *z napisem Constitutio regis Polonie Casimiri contra profugos, w rękopisie Archiwum kapituły gnieźnieńskiej nr. 99.*

Dr. *St. Smolka, Archiwa w W. Ks. Poznańskiem. Rozprawy wydziału hist.-fil. Akademji Um. t. IV (Kraków 1875), str. 299—300.*

Uw. *Akt ten króla Kazimierza (1333—1370) wydany był za radą arcybiskupa Janisława († 1341), a więc w latach 1333—1341.*

Casimirus dei gratia rex Polonie universis suis fidelibus palatinis, castellanis, iudicibus, aliis officialibus, quocunque nomine

censeantur, in regno Polonie constitutis salutem et favoris regii ac gratie puritatem. Cupientes subditorum, in quorum quiete ubique quiescimus et molestiis plurimum perturbamur, indempnitatibus desiderabiliter obviare, de consilio venerabilis in Christo patris domini Ianislai sancte Gneznensis ecclesie archiepiscopi nostrorumque fidelium nobilium et baronum duximus statuendum, quod si quispiam indigena, incola seu inhabitator nostri regni predicti, assumens sibi quamcunque occasionem, de regno nostro exulaverit ipsumque regnum et inhahitatores illius hostiliter invaserit, in personis et rebus ipsos quomodolibet perturbando, eo ipso, nisi infra quatuor menses a notificatione presentis edicti et statuti de commissis et forefactis passis iniuriam satisfecerit competenter et a nobis sententiam petierit et obtinuerit nostre gratie integritatem, tanquam proditoris patrie et criminis lese majestatis rei omnia bona mobilia et immobilia nostre nostrorumque successorum camere applicanda, ut cum posteritate sua penam condignam accipiat, debeant confiscari. Sin autem exul predictus causam rationabilem allegaverit, propter quam ipsum sic agere necessario opporteret, ipsam infra eosdem menses coram nobilibus terre illius, de qua fuerit, exponat, de quorum consilio ac nostrorum aliorum sapientum parati erimus et fore spondemus irrogata sibi indebite, prout expediens fuerit, plenarie reformare. Ideoque vobis omnibus et singulis sub obtentu nostre gratie firmiter iniungimus et mandamus, quatenus hoc presens edictum in congregationibus, festivitatibus, sollempnitatibus, civitatibus, castris et oppidis faciatis solempniter publicari,

54. *Pyzdry, 13 lipca 1350 r.*

Rajcy i mieszczanie Poznania, Kalisza i Pyzdr zawierają konfederację w sprawie tępienia łotrostw.

***Or**. w dziale dokumentów Muzeum ks. Czartoryskich, po trzech pieczęciach pozostały tylko paski pergaminowe.*

***Dr**. Codex dipl. Maioris Poloniae t. III nr. 1302 (według **Or**.).*

In nomine Domini amen. Ne gestarum rerum memoria processu temporis evanescat, discretorum virorum prudentia solet eas littera et sigillorum appensione perhennare. Notum igitur sit universis, quorum audientie presens scriptum deferetur, quod nos consules et universi cives Poznanienses, Kalisienses, Pisdrenses deliberato animo, maturo consilio prehabito, unionem concordie

inivimus seu contractum mutue voluntatis. Cupientes impiorum sevitiam refrenare, statuimus,

1. ut quicumque predones, latrones, fures, homicide, periuri, sacrilegi temerarii, oppressores virginum et maritarum seu alii malefactores predictis civitatibus dampna intulerint, eosdem malefactores tenemur iudicio requirere, tam labores, quam expensas super premissis unanimiter conformantes.

2. Item statuimus, ut si quis in aliqua predictarum civitatum homicidium perpetraverit aut aliquem vulneraverit seu propter eosdem aut alios excessus proscriptus fuerit, in quacunque civitate aut confiniis commoretur, propinquior civitas iure et iudicio exigat eundem et requirat cum expensis civitatum predictarum.

3. Insuper statuimus firmiter observandum, ut quicunque incendiarius seu straytendiarius *(sic)* iure aut iudicio non impetrato dampnum vel incendium fecerit, cuique iudicium iustum non fuerit denegatum, ad quascunque partes idem se transtulerit, civitates idem prefate eundem insequantur et iudicio requirant, nullum ab eodem satisfactionis emolumentum exigentes.

4. Statuimus quoque, ut si aliqua necessitas predictis civitatibus ingruerit molestia, infestatione, casu aliquo seu eventu, predicte civitates ad locum unum eis insimul deputatum convenire pariter tenebuntur, ibidem eorum negotium terminando, prout videbitur consultius expedire.

Ad maiorem igitur evidentiam et cautelam presentes sigillis civitatum predictarum fecimus communiri. Actum et datum in P i s d e r anno Domini MCCC quinquagesimo sub anno gratie, feria tertia in die Margarethe virginis gloriose.

55. *Płock, 18 września 1351 r.*

Kazimierz, król polski, biorąc pod swoją władzę ziemię płocką, określa prawa i obowiązki książąt mazowieckich Ziemowita i Kazimierza do tej ziemi, oraz prawa jej rycerstwa.

***Or**. obecnie nieznany.*

***Kop**. w transumptach z r. 1463 i 1465 przechowanych w Archiwum głównem w Warszawie.*

***Dr**. Lubomirski, Kodeks mazowiecki nr. 72 (według **Kop**.).*

In nomine domini amen. Noverint universi, tam presentes, quam futuri, presentium notitiam habituri, quod cum ad nos Kazimirum dei gratia regem Polonie necnon terrarum Cracovie, San-

domirie, Syradie, Lancicie, Cuyavie Pomoranieque dominum et heredem propter excellentiam regie maiestatis, qua eidem regno Polonie favente domino prefulgemus, ordinatio et quelibet dispositio terrarum ducatuum et dominiorum quorumlibet in illo consistentium ad nos pertinere noscatur, homagium fidelitatis per dominum Bolconem olim ducem Plocensem, nostrum consanguineum carissimum, magnifico principi Karolo regi Bohemie de eodem dominio Plocensi et territoriis seu districtibus eiusdem ob necessitatem, ut fertur, prestito non obstare. Proinde vacante per mortem clare memorie nostri consanguinei ducis Bolkonis predicti ducatu, terra seu dominio Plocensi, videlicet Wysnensi et Zakroczimensi, a quo denominationem et appellationem terra Masoviensis censetur habere , nos ex plenitudine nostre regie, de qua predicitur, maiestatis et etiam ex resignatione libera nepotum nostrorum, dominorum ducum Semowithi et Kazimiri, principum Mazovie, fratrum germanorum, ad quos eadem terra, ducatus seu dominium ex linea consanguineitatis et collaterali pertinere noscebatur, ac etiam baronum seu nobilium terre predicte eundem ducatum seu terram Plocensem, Wysnensem et Zacroczimensem ex illa parte Wysle fluvii consistentem, prout in suis limitibus ab antiquo est distincta, pro nobis et nostro dominio accepta[vi]mus et etiam applicavimus et tenore presentium acceptamus sub modis, conditionibus et promissionibus infrascriptis.

1. Primo videlicet promittimus dictos dominos[a] duces, Semovithum et Kazimirum, et nobiles dicte terre Plocensis ab homagio seu fidelitate domino Karolo regi Bohemie pro ipsa terra Plocensi prestito ac ab obligatione eiusdem bona fide exbrigare et etiam liberare.

2. Quod si id facere, quod absit, forsitan non possemus, spondemus firmiter, quod ducatum seu terram Plocensem ex integro et sine contradictione qualibet statim restituemus et resignabimus dominis ducibus prenotatis, ipsi etiam viceversa castrum Sochaczowiense cum suo territorio, quod a nobis ratione homagii prefati obtinere noscuntur, nostre celsitudini reddere, resignare ac retradere absque difficultate qualibet tenebuntur.

3. Memoratos etiam duces, Semovithum et Kazimirum, et omnes milites ac nobiles dicte terre Plocensis, Wysnensis et Zakroczimensis post nostrum obitum ab homagio fidelitatis seu obli-

[a] *W tekście* quod dictos duos.

gatione qualibet, si absque prole masculina nos decedere contigerit, dimittimus et facimus liberos ac solutos, nullum ius feudi in eisdem terris aliis nostris consanguineis preter duces predictos reservantes.

4. Preterea, si castra predicta, Plocense videlicet, Wysnense et Zacroczimense, capta vel explorata per hostes fierent aut quovismodo alio, quod absit, ammitterentur, id in nostrum dampnum converti volumus et diverti. Ipsi autem nihilominus duces predicti extunc castrum Sochaczow hereditarie habeant et in perpetuum possideant pacifice et quiete.

5. Insuper promittimus bona fide et sincera inclitam dominam Elizabeth, ducissam Plocensem, ducis Bolkonis predicti pie memorie genitricem, sororem nostram carissimam, in suo dotalitio, quicquid in terra Plocensi et territorio Zacroczimensi, Plonsko et Wyschegradensi eadem domina et ducissa obtinet, et expresse circa possesionem ville Zelona[1], licet eadem villa non contineatur in literis super dotalitio eiusdem ducisse confectis, que tamen villa per commutationem pro aliis villis contentis in literis eiusdem dotalitii eidem ducisse advenit atque cessit, inviolabiliter dimittere et gratiose conservare.

6. Si autem eandem ducissam nobis superviventibus decedere contigerit ab hac, quicquid de eodem dotalitio ex una parte Wysle in terra Plocensi et teritorio Zacroczimensi, Plonsko et Wyschegradensi fuerit, ad nos et ad possessionem nostram devolvi debeat et diverti, quicquid autem ex alia parte Wysle fluvii in districtu Gostinensi fuerit, similiter ad duces Semovithum et Kazimirum predictos divertetur.

7. Ceterum promittimus et firmiter spondemus ecclesiam sancti Michaelis ac venerabilem in Christo patrem, dominum Clementem episcopum, prelatos et canonicos et omnem clerum earundem ecclesiarum ac successores ipsorum necnon omnes milites, nobiles et simplices, divites et pauperes, et etiam civitatenses terrarum Plocensis, Wysnensis et Zacroczimensis circa privilegia et omnia iura et consuetudines ab antiquo tentas et servatas et etiam in honoribus donatis usque ad tempora vite ipsorum militum aut ad meliorem conditionem et maxime in donationibus et restitutionibus bonorum universis per ipsum ducem Bolkonem in vita

[1] *Na Mazowszu jest kilka wsi, noszących nazwę: Zielona.*

sua factis dimittere, fovere et inviolabiliter conservare, tali conditione apposita, quod ubicunque et sub cuiuscunque dominio nostro videlicet aut ducum predictorum, militem et milites protunc cum sua contorali et familia habitantes mandatum nostrum vel dominorum ducum predictorum invenerit, ad illius servitia et mandata, a servitio alterius partis, nostre scilicet aut ducum predictorum, absoluti et penitus liberi transire teneantur.

8. Item si quis miles aut milites, habentes dominia seu villas ex una parte Wysle fluvii et ex alia parte eiusdem fluvii in litore aque vel in terra, in silvis, borris et mericis aliquas utilitates habuere et habent, circa easdem utilitates ipsos milites iuxta consuetudinem antiquam dimittere promittimus et inviolabiliter conservare.

9. Demum promittimus, quod nullum capitaneum extraneum in terris predictis Plocensi, Wysnensi et Zacroczimiensi, nisi terrigenam earundem terrarum, statuemus.

In quorum omnium testimonium et evidentiam pleniorem presentes dedimus, nostri ac venerabilium in Christo patrum dominorum Iaroslai archiepiscopi Gneznensis ac Clementis Plocensis episcopi divina gratia ecclesiarum sigillorum munimine roboratas. Actum in Ploczsko die dominica proxima post Exaltationem Sancte Crucis anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo primo. Presentibus hiis testibus: venerabilibus in Christo patribus et dominis Iaroslao archiepiscopo et Clemente episcopo supradictis, Przetzslao castellano Poznaniensi et capitaneo Polonie, Henrico castellano Wyslicensi, Przedborio capitaneo Cuijavie, Dobeslao succamerario Sandomiriensi, Mystugio venatore Cracoviensi, Nicolao Cracoviensi, Clemente Sandomiriensi subdapiferis, Stascone subpincerna Cracoviensi et aliis multis fidedignis.

56. *Poznań, 2 września 1352 r.*

Maciej (Borkowic), wojewoda poznański, i szereg innych rycerzy zawiera konfederację dla wzajemnego wspierania się.

Or. *w Archiwum głównem w Warszawie, przy którem było pierwotnie 30 pieczęci.*

Dr. *Codex dipl. Maioris Poloniae t. III nr. 1313 (tam podane dawniejsze wydanie).*

Noverint universi, presentes et posteri, presentium notitiam habituri, quod nos Mathyas palatinus, Preczslaus castellanus Po-

znanienses, Nycolaus Poznaniensis, Dobeslaus Kalisiensis iudices, Sandivogius Naklensis, Zaramba Lendensis, Janussius Starogrodensis, Woyslaus Drozynensis, Adam Ostroviensis, Sczedrzicus Karczicensis castellani, Iasco venator, Preczslaus subagazo Kalisienses, Vitus Poznaniensis, Andreas Kalisiensis pincerne, Florianus thezaurarius Poznaniensis, Wyrzbentha subcamerarius, Philippus subpincerna Kalisienses, Swantoslaus subvenator Poznaniensis dictus Pantha, Preczslaus Poznaniensis, Iohannes Gneznensis lictores, quod vulgariter *mecznik* dicitur, Andreas Dobeslawicz, Martinus de Zelascowo, Iarkemboldus filius Sandivogii de Panczowo, Dyrsco de Chyczina, Benyamin de Jaroczyno, Boguslaus de Raczeno, Michael de Czacze, Dyrsco de Gywno, Albertus de Kyianczyno, Dobeslaus, Borzislaus, Iasco et Desiderius fratres dicti Panthy, Andreas, Martinus, Pribco dicti Lys, Nicolaus de Glussyna, Pecz de Sweboczyn, Ioseph de Grodyscze, Potrassius de Modlissevo, Iaroslaus de Iarognevo, Peregrinus de Karpiczsco, Symeon de Kowale, Ubyslaus Chebda, Ubislaus Meczkovicz, Ubislaus Kylianovicz, Dyrzco Banczesky, Cessantha de Osszek, Iasco Menczicz, Dirsco Swidwa cum Dobrogostio filio, Henricus Heyncovicz, Henricus Gaykovicz, Sandyvogius et Dobrogostius de Marczynkovicz, Boczatha de Lanky, Tomislaus de Karczevo, Thomislaus de Golancz, Stephanus de Sczedrzikovicz, Albertus de Runovo, Iacussius Andank, Pakossius, Iasco et Scarbimyrus filii Sczedriconis, Myroslaus de Iascovo, Iohannes Baran dictus, Msczugius de Brenno, Franczco cum Ubyslao de Cosszonovo, Ianko Iaraczevicz, Nycolaus de Welma, Albertus, Matheus et Nicolaus de Ogorzelsco, Petrco de Chlapovo, Ozyas de Rzgowo, Kelcz cum filiis Ioseph, Boczatha et Ozya de Panthowo, Iacussius et Mathias filii Pribconis Lys, Florianus de Ruscza, Swantoslaus de Nenevo, Iwo de Rossznovo, Dominicus de Czerniky, de communi consensu et pari voluntate, cuiuslibet fraudis et dolositatis spe proculmota,

1. promittimus in solidum et presentibus spondemus inter se mutuam caritatem et sinceram fraternitatem inviolabiliter ac irrefragabiliter perpetuo valituram, unanimiter contra quempiam assistere, dumtaxat domino nostro rege excluso; nam adversum dominum nostrum regem prefatum penitus nullas ordinamus seu inimus compromissiones seu fraternas confederationes, sed tamquam domino nostro gratioso studiosius volumus inpendere servitia fidelia atque grata.

2. Et nihilominus, quicumque domini nostri regis predicti exstiterit inimicus, cuiuscunque conditionis seu status existat, nos ipsius volumus fore inimici, domino nostro regi sepedicto, prout tenemur, fideliter serviendo.

3. Preterea prefatam fraternitatem, ut premittitur, mutuo compromissam, gratam et ratam habentes, promittimus, quod alterutrum nunquam et nusquam debet desistere seu deserere, sed gladio, vita et rebus unus alteri assistere ac in fraterna dilectione perpetuo indivisim commanere.

4. Insuper cum aliquis nostrum, forma iuris non precedente, inpignoratus fuerit, extunc domino nostro regi sepe fato et domino capitaneo, qui pro tempore fuerit, huiusmodi pignus exbrigando debemus humiliter supplicare.

5. Itaque per supplicationem huiuscemodi nihil, quod absit, proficientes, impignorato sine iure, ut prefertur, iuxta taxam communem solvere dampnum ex huiusmodi inpignoratione perceptum tenemur totaliter ac complete.

6. Ceterum prehabite fraternitatis exceptiones interserimus infrascriptas: cum quempiam nostrum, quod absit, ausu temerario pro furto publico, pro violentia, dampnum percipere contigerit, nullo casu[a] adiutorii interveniente, videlicet verbo, opere atque pecunie solutione, pro eo prorsus et pro quovis presumptuoso nepharie et malo nolumus[b] respondere, sed unusquique in casibus prescriptis taliter exceptis se studeat exbrigare, ut per hoc presumptio iuvenum dometur et stultorum audatia refrenetur,

In cuius rei testimonium et evidentiam pleniorem premissorum sigilla nostra presentibus sunt appensa. Actum et datum Poznanie dominico die proximo ante Nativitatem sancte Marie virginis gloriose, anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo.

57. *Buda, 24 stycznia 1355 r.*

Ludwik, król węgierski, zatwierdza wolności i swobody i nadaje nowe duchowieństwu, rycerstwu i mieszczanom Królestwa Polskiego (t. zw. przywilej budziński).

***Or. 1 i 2** w Archiwum kapituły krakowskiej, jeden z oderwaną pieczęcią, drugi z fragmentem pieczęci. — **3.** w dziale dokumentów Muzeum ks. Czartoryskich, z fragmentem pieczęci.*

[a] *w tekście* causu. [b] *W tekście* volumus.

Dr. 1. Kodeks katedry krakowskiej t. I nr. 201 (według Or. 1 i 2; tam podane wcześniejsze wydania). — 2. Codex dipl. Maioris Poloniae t. III nr. 1328 (według Or. 3).

Nos Ludovicus Dei gratia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie Bulgarieque rex, princeps Sallernitanus et Honoris Montis Sancti Angeli dominus significamus quibus expedit universis presentium per tenorem, quod cum Iohannes castellanus Woyniciensis, Florianus prepositus et cancelarius Lanciciensis, Petrus tribunus et Pelka subagazo Cracovienses ad nostram accedentes presentiam nobis ex parte universorum regnilarum regni Polonie super concedendis eisdem clementer articulis infrascriptis humiliter supplicassent, nos eorum, immo verius ipsorum regnicolarum petitionibus gratiose inclinati promittimus et asumimus bona fide, absque omni dolo et fraude, verbo nostre regie maiestatis, ut si disponente domino in ius et regnum regni Polonie prenotati iuxta formam compositionis seu ordinationis inter serenissimos principes dominos Kazimerium illustrem regem Polonie, avunculum nostrum predilectum, et felicis memorie Carolum quondam regem Hungarie, genitorem nostrum ipsiusque sororium, in nostri et fratrum nostrorum personis dudum inite et firmate ac nobiscum novissimis temporibus innovate processu temporum succedere nos contingat,

1. nullas collectas seu exactiones nos et nostri successores nostri et eorundem regiminis in predicto regno tempore exigi faciemus a regnicolis prenotatis, quas recolende memorie dominus pater ipsius domini regis aut idem dominus rex aliquibus ex causis ultra consuetam et solitam libertatem ab eisdem regnicolis, et presertim prelatis et personis ecclesiasticeis eorumque villis, populis seu incolis, nobilibus ac eorum villis et populis, seu civitatensibus regni eiusdem cuiuscumque status et conditionis exigi seu extorqueri fecissent, sed hiis contenti erimus, que ipsi solvere consueverunt ab antiquo vel que ad cameram regiam seu ius regale constiterit pertinuisse seu constabit; sed si civitatenses, exceptis tamen nobilibus dicti regni Polonie, vel aliqui dictorum civitatensium de eodem regno occurrente aliquo necessitatis seu opportunitatis tempore nobis liberaliter contribuere voluerint, ad id non acceptandum nos nullatenus obligamus, sed gratanter recipiemus, quod liberaliter offeretur per eosdem, attamen ad id faciendum seu solvendum eosdem nullomodo compellemus.

2. Item si per regnum illud quocumque tempore procedere nos contingat, descensus super prelatos, ecclesias, monasteria ipsorumque populos supradictos seu regni antedicti nobiles ac eorum iobagiones, populos vel inquilinos non faciemus contra eorum voluntatem nec aliquid occasione descensus exigi faciemus ab eisdem; quod si alias pro faciendo descensu divertere non possemus, extunc pro nostris sumptibus et pecunia nos procurari in victualibus et aliis necessariis faciemus.

3. Ceterum si in nostri et succesorum nostrorum regiminis tempore pro aliqua expeditione facienda ultra fines eiusdem regni procedere nos expediat vel eosdem, de dampnis, si que regnicole eiusdem regni in eadem expeditione nobiscum aut aliquo nostrorum successorum existentes in nostris aut ipsorum servitiis subierint, plenarie eisdém satisfactionem inpendemus et ipsa iidem inpendere teneantur.

4. Demum si, quod absit, nos aut dominum Iohannem ducem, nepotem nostrum, absque herede masculini sexus decedere contingat, extunc omnia pacta, conventiones, dispositiones, ordinationes, iuramenta fidelitatis et homagii ac obligamina quelibet confecta super facto regni Polonie supradicti, que nos aut nostros et ipsius heredes contingebant, eo ipso annulentur, irritentur et viribus maneant caritura nec alii successores nostri preterquam heredes memorati horum pactorum occasione aliquid iuris in eodem valeant ulterius vendicare, sed regnicole ipsius regni Polonie super ipsis liberi sint penitus et exempti ac per omnia expediti, salvis solutionibus quinque milium sexagenarum grossorum Bohemicalium inclite domine seniori, filie eiusdem domini regis, tempore maritationis ipsius, prout per predictum dominum regem, genitorem nostrum, assumptum fuerat, per nos plene et integre eidem persolutis, de quibus in predictorum compositionis et ordinationis, irritationis et annulationis eventum volumus, ut nostris successoribus seu heredibus satisfactio inpendatur per illum, qui prefato regno Polonie presidebit, sic tamen, si predictum regnum in nostras vel dicti domini Iohannis ducis nostrorumque vel ipsius heredum manus devenire non contingat. Quod si devenire contigerit, eo ipso prefati rex et regnum a debito dictarum quinque milium sexagenarum sint per omnia expediti.

5. Pacta autem, conventiones, ordinationes et dispositiones quascumque et instrumenta confecta super ipsis temporibus, quibus supra, cum omnibus ipsorum obligaminibus ac promissionibus et

firmamentis quibuscumque presentibus ratificamus, approbamus et illibata iuxta conventionum contentarum in eisdem formam sub eiusdem sacramenti vinculo promittimis omnibus temporibus observare.

6. Insuper omnes duces, prelatos, ecclesias ecclesiasticasve personas, barones, magnates, proceres, milites, nobiles, civitates, villas eorumque populos et inquilinos in eorum libertatibus promittimus conservare nec eos contra illas intendimus agravare vel per alios patiemur agravari modo aliquali.

In quorum omnium testimonium roburque perpetuum presentes concessimus literas nostras duplicis ac pendentis sigilli nostri munimine roboratas. Datum Bude XXIIII die mensis ianuarii anno Domini MCCCL quinto.

58. *Kalisz, 27 grudnia 1355 r.*

Kazimierz, król polski, nadaje Ziemowitowi księciu mazowieckiemu, panu czerskiemu, w lenno ziemię warszawską.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w transumptach z lat 1463 i 1465 w Archiwum Głównem w Warszawie.*

Dr. *Lubomirski, Kodeks mazowiecki nr. 77 (według* ***Kop.****)*

In nomine Domini amen. Nos Kazimirus Dei gratia rex Polonie tenore presentium notum facimus universis, tam presentibus, quam futuris, presentium noticiam habituris, quod licet terra Warschoviensis cum suo districtu nec non castra, videlicet Czechonow, Sachaczow, Wyskythky, Novigrod[1], quod iacet super fluvium Pysth, et Nowidwor circa fluvium Narew cum ipsorum districtibus et pleno dominio per mortem illustris principis domini Kazimiri pie memorie, filiastri nostri carissimi et feudalis, incliti ducis Mazovie, ratione feudi, quod nobis cum dictis firmitatibus prestiterat sua in vita, ad nos dinoscantur pertinere, tamen quia consideratis pluribus obsequiis magnifici principis domini Semovithi, filiastri nobis, sincere dilecti, illustris ducis Mazovie et domini Cirnensis, que nobis pluries exhibuit et in posterum exhibebit, laudabilem rempublicam, que competit nostre maiestati, singulari utilitati preferentes,

[1] *Ciechanów w woj. mazowieckiem, Sochaczew w woj. rawskiem, Wyskitki w woj. rawskiem, pow. sochaczewskiem, Nowogród w woj. mazowieckiem, pow. łomżyńskim, Nowydwór w woj. mazowieckiem, pow. warszawskim.*

1. ad preces eiusdem principis ipsum de prenotatis munitionibus et terris, secundum quod in suis utilitatibus et terminis sunt situate et distincte, infeudamus et damus sibi et suis filiis in feudum, dantes sibi dictarum immunitionum et castrorum omnimodam possessionem.

2. De quibus quidem castris, immunitionibus seu terris et de aliis omnibus, videlicet Cirsko, Rawa, Gostynyn et Lyw[1], que inantea a nobis habuit similiter in feudum et nunc iteratis vicibus infeudavit, tenebitur nobis per singulos annos, tam in expeditionibus, quam in guerris quibusque, cum sua gente contra quamlibet personam aut personas, reges vel principes aut alios, cuiuscumque status vel conditionis existant, servitium et obsequium exhibere.

3. et in nullo contractum aut ordinationem, quam vellet cum aliquo, inire vel celebrare cum quibuscumque hominibus vel personis, et specialiter cum Lithwanis, nos deserendo.

4. Promittimus etenim ob tante fidelitatis exhibitionem nobis per eundem principem impense et ratione homagii prelibati ipsum dominum Semovithum, fratrem nostrum dilectum, et terras suas contra suos emulos et hostes quoslibet omni nostro posse unaliter (?) defensare et in nullo deserere suis in adversis.

5. Adicimus insuper, quod si de hac luce sine prole masculina, quod absit, decedere nos contingat, extunc idem frater noster et sui liberi cum ipsorum prenominatis terris ab homagii fidelitate et exhibitione servitiorum feudi a nostris successoribus sint penitus liberi et immunes, extante vero prole masculina idem princeps et sui filii ad similia feuda sibi tenebuntur, velut nobis.

6. Preterea regalis maiestas, nisi crescat in beneficiis, nihil se putat dedisse: ea de causa cum eodem principe gratiam facientes ampliorem, post curriculum vite nostre, etiam prole nostra masculina tunc extante, castrum Ploczsk[2] cum tota terra, quam nunc tenemus, necnon castrum Wyschegrod et Plonysko[3] cum suis districtibus, quod sumus post tempora domine Elizabeth, relicte Wantkonis olim ducis Plocensis, habituri de iure ratione donationis per filium suum ducem Bolkonem inibi nobis facte, eidem domino Semovitho, Dei gratia illustri duci Mazovie, fratri nostro

[1] *Czersk i Liw w woj. mazowieckiem, Rawa i Gostyniń w woj. rawskiem.* [2] *Płock.* [3] *Płoński w woj. płockiem.*

dilecto, et sue posteritati in totum restauramus et nullum alium preter ipsum vel eius posteritatem volumus esse dominum et dominari in predictis similiter sub nomine feudi, ut est premissum.

7. Sed ne in dubium aliquod temporibus nostris cum sepedicto fratre nostro domino Semowitho incidamus post decessum relicte Wantkonis predicte, quicquid fuerit de terra districtus Wyszegradiensis[1] ab ista parte fluminis Wysla versus Gostynyn situatum, hoc ad ipsum dominum ducem Semovithum et eius liberos perpetuo, illud autem, quod ab illa parte dicti fluvii de dicta terra fuerit, hoc ad nostrum dominium pertinebit. Volumus tamen, quod si quam donationem in bonis terre Plocensis, videlicet in villis et molendinis, interim fecerimus quibuscumque personis, perpetuo duret et sit valitura.

8. Insuper adiungimus, quod si per regem Bohemie vel quemquam hostem in prefacto castro Plocensi impugnaremur et nollemus ad sui defensionem nos rite exponere, extunc non alteri, nisi ipsi domino duci Semovitho, fratri nostro dilecto, idem castrum Plocense indubie promittimus assignare.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Actum in Kalysch in die beati Iohannis apostoli et ewangeliste anno domini millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto.

59. *Kalisz, 27 grudnia 1355 r.*

Ziemowit, książę mazowiecki i pan czerski, uznaje zwierzchność lenną Kazimierza, króla polskiego.

Or. *w Archiwum głównem w Warszawie.*

Dr. *Stronczyński, Wzory pism dawnych, część I. (Warszawa 1839), nr. 36 (według* ***Or.****).*

Nos Semovitus Dei gratia dux Mazovie et dominus Cirnensis coram universis tenore presentium recognoscimus et publice profitemur,

1. quod ab excellentissimo principe domino Kazimiro Dei gratia illustri rege Polonie, patruo nostro dilecto, omnes terras illas seu munitiones, quas vel que olim dux Kazimirus pie memoria, frater noster dilectus, habuit et que ex morte ipsius ratione feodi, quod ipsi domino regi prestiterat, iure obvenerunt, similiter

[1] *Wyszogród w woj. płockiem.*

in feodum recipimus, videlicet Varsoviam, Sochacew, Wiskidki, Cechonow, Novigrod, quod iacet super fluvium Pys, et Novidvor[1] cum eorum districtibus et dominiis, secundum quod sunt in ipsorum limitibus situate, pro nobis et nostris genitis habendas et possidendas eo iure, quo feodales similia dominia sponsione homagii suo domino prestita tenere consueverunt.

2. Innovamus insuper feodum per nos olim domino regi factum cum nostris terris sive castris, videlicet Cirsko, Rawa, Lyw et Gostynin[2], que castra ab ipso domino rege sive terras in feodum recipimus et homagium sibi debite fidelitatis pronuntiamus, promittentes pura fide et absque dolo cuiuslibet fraudis, cum potentia nostre gentis, tam cum illa gente, quam inantea habuimus, tam cum eo modo ex feodo lucrata, pro nostro posse ipsum dominum nostrum regem Polonie in omnibus guerris, expeditionibus et controversiis, habitis vel habendis quibuslibet, cum omnibus gentibus, paganis vel christianis et contra quaslibet personas, reges vel principes, cuiuscunque status vel conditionis existant, fideliter adiuvare et ipsum non deserere in adversis.

3. Spondemus insuper, quod nullam concordiam, pacem, ordinationem aut contractum cum aliquibus hominibus et precipue cum Lituanis inire volumus preter prefati regis scientiam et bonam voluntatem.

4. Et quia castrum Ploczsco nobis necnon fratri nostro bone memorie duci Kazimiro, prius mortuo, per eundem dominum regem in duobus milibus marcarum polonici ponderis extitit obligatum, ipsum exnunc a solutione pretacte pecunie solutum pure fecimus et quietum.

5. Interdum castrum Plocense ad possessionem ipsius domini regis restaurantes, tantum tempore vite sue tenendum et habendum, post exitum vero anime sue, etiam prole sua masculina extante, nihilominus ad nos et ad nostros filios seu successores prelibatum castrum Plocense cum tota terra, similiter et Wissegrodnense et Plonsco[3], reddi[a] et restitui omnimodo debebunt, que similiter in feodum a suis tantum liberis, si quos habebit,

[a] *W tekście* reddere.

[1] *Ob. wyżej str. 90, uw. 1.* [2] *Ob. wyżej str. 91, uw. 1.* [3] *Ob. wyżej str. 91, uw. 3.*

tenebimus, sicut et nunc alias terras a prefato domino rege obtinemus.

6. Preterea volumus, quod illa bona, que tenet serenissima princeps domina relicta Vanconis [1], possessiones et hereditates sitas in districtibus Sachaceviensi et Gostinensi, post decursum vite sue ad nos in totum pertinebunt, illa autem, que sunt ex illa parte fluminis Visle, ad ipsum dominum regem post mortem ipsius in Ploczsco volumus pertinere.

7. Volumus etiam, quod, si quam donationem dominus rex predictus fecerit in terra Plocensi, tantum in villis vel molendinis, volumus ratam observare.

In huius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus appendendum. Actum et datum in Calis in die beati Johannis Ewangeliste anno Domini MCCC quinquagesimo quinto.

60. *Łowicz, 14 lutego 1359 r.*

Kazimierz, król polski, przyznaje na wypadek swej bezpotomnej śmierci pełne władztwo ziemi płockiej Ziemowitowi, księciu mazowieckiemu.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w transumptach z lat 1463 i 1465 w Archiwum głównem w Warszawie.*

Dr. *Lubomirski, Kodeks mazowiecki nr. 81 (według Kop.).*

In nomine domini amen. Ea, que ex regali beneplacito ad suorum homagialium commoda conceduntur, aliquotiens sibi renovationis remedio indigent subveniri, ut ea, que vetera sunt, vultum novitatis assumendo potiorem adhibitionem fidei conquirant et maioris gaudeant fulcimine firmitatis. Igitur nos Kazimirus Dei gratia rex Polonie necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Syradie, Cuyavie, Dobrinie, Plocencie, Pomoranie ac Russie dominus et heres, ad universorum, tam presentium, quam futurorum, notitiam harum tenore literarum volumus devenire,

1. quod habita consideratione debita ad sincere dilectionis affectum, quo serenissimum principem dominum Semovithum, ducem Mazovie et dominum Cirnensem, nepotem et homagialem nostrum, attente mentis studio prosequimur et favore, omnia et singula privilegia ac omnia in eis contenta, sibi per nos ratione

[1] *Elżbieta.*

homagii data et concessa, innovamus, ratificamus et presentibus confirmamus sub conditionibus infrascriptis,

2. volentes et expresse consentientes, quod post mortem nostram[a], prole masculina per nos relicta sive non relicta, Ploczsko[1] nostra civitas cum omnibus territoriis, castris, firmitatibus, immunitionibus, villis, vasallis ac terrigenis, prout in suis metis et limitibus circumquaque limitata extitit et distincta, cum omni iure et dominio ac cum omnibus utilitatibus, obventionibus, censibus, redditibus et pertinentiis suis ad eundem dominum ducem Semovithum ac ad ipsius heredes iure hereditario debeat pertinere.

2. Quam quidem civitatem Ploczsko cum omnibus et singulis appendiis et pertinentiis suis superius iam expressatis sibi et suis heredibus legitimis appropriamus, incorporamus et ascribimus post mortem nostram, ut prefertur, habendam, tenendam et perpetue possidendam.

3. Ita tamen, quod de prefata civitate Ploczsko nato nostro masculo, si quem deo concedente reliquerimus, homagium fidelitatis impendere sit astrictus; et nihilominus, si nos absque prole masculina, quod absit, de hac luce migrare contigerit, extunc post mortem nostram presertum dominum ducem Semovithum cum suis heredibus a fidelitatis homagio nobis prestito liberum facimus penitus et solutum, ita quod idem homagium in nullum alium successorem nostrum, nisi in natum nostrum masculum transibit quoquomodo.

4. Insuper, cupientes prefatum ducem Semovithum favore et dilectione prosequi ampliori, sibi et suis heredibus territorium dictum Zapylcze, situm inter flumina Radomirzam et Pylczam, cum omnibus et singulis vasallis, villis ac cum omni iure et dominio ac cum singulis pertinentiis suis et ad ipsum pertinentibus de regia nostra munificentia damus, conferimus et presentis scripti patrocinio confirmamus, incorporantes et appropriantes eidem domino duci Semovitho ac suis heredibus idem territorium cum omnibus suis pertinentiis superius expressatis perpetue habendum, tenendum et irrevocabiliter possidendum.

In quorum omnium testimonium et evidentiam pleniorem presentem literam nostri sigilli munimine duximus roborandam.

[a] *W tekście* sine prole.

[1] *Płock.*

Actum in Lowitz in die beati Valentini martyris anno domini millesino trecentesimo quinquagesimo nono, presentibus hiis testibus: venerabili in Christo patre domino Iaroslao sancte Gneznensis eeclesie archiepiscopo et nobilibus viris dominis Chebda palatino Syradiensi, Nynotha Radomiensi et Zemakone Wyschegradiensi castellanis, Pelka marschalco, Iohanne castellano Rudensi et Przedborio de Brzeze, Wokone de Crawery militibus curie nostre regalis. Datum per manus domini Floriani cancellarii Lanciciensis.

61. *Pyzdry, 22 kwietnia 1362 r.*

Kazimierz, król polski, nadaje różne przywileje Andrzejowi i Piotrowi, dziedzicom Drzeczkowa.

***Or**. obecnie nieznany.*

***Kop**. w księdze metryki koronnej (w Archiwum głównem w Warszawie) t. 20 k. 209—210 v.*

***Dr**. Codex dipl. Maioris Poloniae t. III nr. 1474 (z błędami; tu je według **Kop**. poprawiono).*

In nomine Domini amen. Quod magna regum decrevit auctoritas, ratum atque stabile perpetuo debet permanere. Proinde nos Kazimirus Dei gratia rex Polonie necnon terrarum Cracovie, Sandomirie, Syradie, Lancicie, Cuyavie, Pomeranie Russieque dominus et heres notitie universorum, tam presentium, quam futurorum, presentibus declaramus, quod ob merita et fidelia servitia, que nobis Andreas noster burchravius de Pysdry et Petrus frater eius germanus, heredes de Drzeczkowo, impenderunt multipliciter et constanter,

1. exnunc villas ipsorum et suorum posterorum, videlicet Drzeczkowo, Morkowo, Sulewo, Volykowo, Lanczko[1] prope Costan in terra Poznaniensi sitas de iure polonico in ius theutonicum Novi fori, quod *srzedske* vulgariter nuncupatur, transferimus de gratia nostra speciali perpetuis temporibus duraturis, removentes ibidem omnia iura polonicalia, modos, consuetudines, angarias, perangarias omnesque servitutes et vexationes iuris polonicalis ac universa, que ipsum ius theutonicum impedire seu perturbare consueverunt, videlicet primo et specialiter a *po-*

[1] *Drzeczkowo, Morkowo, Sulejowo, Wolkowo, Łąka w woj. poznańskiem, pow. kościańskim.*

radlne et a moneta, quod vulgariter *obrasz* dicitur, a *sep, a narzasz,* scilicet a vacca et a bove, a *vyeprzowe,* a *povoszowe,* a *nyestane,* a *podworowe,* a *podymne,* a *przewod,* a *strosza,* a *pobor,* a *srzonowe* et a ceteris omnibus quibuslibet solutionibus, quocunque nomine censeantur, absolvimus.

2. Insuper liberamus et eximimus prenominatum Andream cum Petro fratre suo ac ipsorum successores, heredes de Drzeczkowo, et familias, kmethones et quoscunque incolas villarum supradictarum necnon scultetos eorundem a citatione castrorum ac omnium iudicum sive subiudicum omniumque palatinorum iudiciis et iurisdictionibus et ministerialium regni nostri universorum, ita, quod coram ipsis vel aliquo alio pro causis tam magnis, quam parvis, puta sanguinis, homicidii vel furti, incendii ac aliis universis nulli penitus respondebunt, nisi tantum kmethones coram sculteto iure theutonico, scultetus vero cuiuslibet ville superius prenominate coram domino suo aut coram nobis vel iudicio nostro generali, dum tamen per litteram nostram nostro regio sigillo munitam citati fuerint.

3. Et ipse dominus seu domini nominatarum villarum, necessitate coercente, tunc de se querulantibus iure sibi competente respondere sunt astricti, qui de cetero non citentur et citati non compareant, quod omnimodo prohibemus.

4. In causis autem capitalibus seu criminalibus scultetos[a] predictarum villarum iudicandi, sententiandi et puniendi, secundum quod ius Theutonicum postulat et requirit, plenam ac omnimodam damus et conferimus presentibus potestatem.

5. Et si casu interveniente inter homines ipsorum, tam liberos, quam ascriptitios, homicidium perpetratum fuerit, tunc solutio homicidii in ipsorum predictorum heredum totaliter cedat potestatem.

6. Si vero homines dictorum heredum de Drzeczkowo extraneum aut extranei suum liberum seu obnoxium occiderint, tunc predicti heredes de Drzeczkowo cum suis sequacibus pro libero dimidiam penam et pro obnoxio totam percipiant capitalem.

7. Commodis etiam eorum ipsorumque successorum propter ipsorum fidelia servitia in hoc occurrimus, dantes eis hanc iudiciariam potestatem, scilicet latrones et spoliatores, qui ipsorum homines molestant et depredant et adnihilant, iudicare et de-

[a] *w tekście* scultetis.

collare et penam, que *sedmdessant* nuncupatur, in eis recipere ex integro, fures suspendere, sacrilegos rotare, falsarios comburere, membro, pede vel manu mutilare.

8. Si autem homines heredum de Drzeczkowo vel suorum successorum in spolio, furto vel homicidio detenti fuerint, non obstante aliquo iure civili sive polonicali aut quorumlibet iudicum vel castellanorum predicti heredes de Drzeczkowo vel ipsorum posteri eosdem suos homines iudicabunt et penam totam percipient in eisdem.

9. Damus etiam dictis heredibus de Drzeczkowo et suis successoribus omnem venationem, tam magnam, quam parvam videlicet castorum, ursorum, bubulcorum, caprorum silvaticorum, cervorum et omnium singularum ferarum perpetuis temporibus libere exercendam.

10. Et si casu interveniente de nostris terris seu territoriis extra terram ad quamcunque terram ad expeditionem generalem fuerimus machinaturi, ad illam predicti heredes de Drzeczkowo cum suis posteris nostre regie dignitati in nostris expensis et alimentis, prout melius poterint, servient, et hoc tamen non coacti, sed voluntarie, quia ipsos cum ipsorum posteris ab omnibus servitutibus liberamus; quos in exitu et reditu ab omni damno benigniter promittimus relevare.

11. Si vero cum nostro capitaneo generali Polonie, qui tunc per nos fuerit constitutus, ad aliquam expeditionem sive in terra nostra sive extra equitaverint, tunc illis pro quolibet damno, tam magno, quam parvo, stare tenebitur, et hoc specialiter pro equis, quibus etiam omnia alimenta cum expensis dare tenebitur gratie nostre sub obtentu.

Ut autem hec nostra regalis donatio generosa robur perpetue obtineat firmitatis, premissa omnia suprascripta prenominatis heredibus de Drzeczkowo et ipsorum posteris ob merita ipsorum fidelium servitiorum solemniter confirmamus et ad evidentiam huius pleniorem ipsis et ipsorum posteris presentem litteram scribi iussimus nostri regalis sigilli munimentis roboratam. Datum et actum in Pysdry feria secunda, decimo Kalendas mensis maii sub anno incarnationis Domini millesimo trecentesimo sexagesimo secundo, presentibus hiis: illustrissimo principe domino Henrico Dei gratia duce Saganensi, comite Passek palatino Poznaniensi, comite Przeczlao Calischiensi palatino, domino Vyrzbantha

castellano Poznaniensi necnon capitaneo generali Polonie, comite Thomislao iudice Calischiensi, comite Sandivogio castellano de Nakel, domino Thworkone cancellario nostro necnon prothonotario nostro et aliis quam pluribus fide et honore dignis, testibus ad premissa.

62. *Kraków, 19 października 1366 r.*

Kazimierz, król polski, stwierdza, iż rody Topór i Stary Koń mają wyłączne prawo sądzenia swoich poddanych.

Or. *obecnie nieznany.*

Kop. *w oblacie w Relationes Cracovienses (w Archiwum Ziemskiem w Krakowie) t. 40, str. 1113.*

Dr. 1. *Paprocki, Herby rycerstwa polskiego, Kraków 1858, str. 106. — 2. Kodeks dypl. Małopolski t. I. nr. 288 (według* ***Kop.*** *i* ***Dr. 1****, z poprawionemi błędami).*

In nomine domini amen. [A] magnifica regum celsitudine digne consolationis premia promerentur, quos puritas fidei gratos reddit et acceptos. Ubi enim obsequium est, ibi promptum premium et paratum. Eapropter noverit tam presens etas, quam futura, quod [a] nos Kazimirus Dei gratia rex Polonie, Cracovie, Sandomirie, Syradie, Lancicie, Cuiavie, Pomeranie Russieque dominus et heres notum facimus tam presentibus quam futuris, presentium notitiam inspecturis, quod veniens ad nostram presentiam nobilis Iacobus Coszmyczski, camerarius domini Andree subiudicis et iudicis curie nostre, pronuntiavit et manifestavit coram nostra Regia Maiestate, quod cmethones domini Iohannis Plaze et domini Zavische et domini Iohannis Necande de Grzegorzewicze[1] fuerunt citati per cives de Lelovia[2] pro quodam furto ad presentiam domini Andree Wawrowski subiudicis et iudicis curie nostre. Tunc dominus Johannes Plaza stetit et intercessit pro predictis cmethonibus iure suo, quod omnes Bipenni et Antiqui Equi essent et processissent de uno avo et de una progenie et quod haberent ab antiquo unum ius omnes, ita quod nemo hominum haberet iudicare eorum cmethones et servitores nec ipse dominus rex, nec iudex nec subiudex nec nullus iudicum nec dominus palatinus

[a] *W Kop. 2 brak wstępu, tekst zaczyna się dopiero od* nos.

[1] *Grzegorzewice w woj. krakowskiem, pow. sandomierskim.* [2] *Lelów miasto w woj. krakowskiem.*

nec aliquis dominus nec aliquis iustitiarius, nisi ipsi soli domini predicti, videlicet Bipenni et Antiqui Equi et eorum legitimi successores, habent iudicare in suis bonis omnia iura et omnes ultiones, videlicet decollare, suspendere, cremare et omnia iudicia cum ipsis facere et exercere. Et hoc legitime probavit idem dominus Iohannes Plaza cum testibus fidedignis, videlicet cum dominis Andrea palatino Cracoviensi, domino Jaschkone Owcza fratre suo uterino, herede de Moravica[1], domino Janussio ibidem de Morawica, domino Gnevomiro herede de Medzwedz[2], domino Thoma dicto Srebiecz, herede ibidem de Medzwedz, domino Przeczslao herede de Wyszmontow[3] dicto Gruschka. Illi omnes prestiterunt digne et solenne iuramentum pro isto facto coram predicto Iacobo Coszmyczki, camerario domini Andree subiudicis et iudicis curie nostre supradicte, et ille predictus Iacobus Coszmyczki pronuntiavit eis iuramentum, et coram ipso iuraverunt et idem Iacobus Coszmyczski camerarius pronuntiavit et manifestavit illud iuramentum coram nostra Regia Maiestate, quod bene et iuste iurassent, secundum quod iuris fuit. Tunc predictus dominus Iohannes Plaza stetit et petivit nostram Regiam Maiestatem, ut dignaremur confirmare predictum ius eorum, quod ab antiquo habuissent a suis antiquis progenitoribus et que nunc probavit cum fidedignis testibus. Nos igitur inspeximus fidele servitium dicti domini Iohannis Plaza et patrinorum suorum et predictorum testium dignum iuramentum et ipsius dignam petitionem, donamus et confirmamus omnibus in genere Bipennis et Antiquis Equis ac eorum legitimis succesoribus predictum ius in omnibus bonis eorum, ubi pronunc habent vel in posterum habere possint, ita quod nec nos rex nec nullus hominum nec nullus iudicum nostrorum nec dominus Cracoviensis nec dominus palatinus nec nullus dominus nec iudex nec subiudex nec nullus iustitiarius non habet iudicare eorum cmethones et servitores, nisi ipsi soli domini predicti, videlicet Bipenni et Antiqui Equi, et eorum legitimi successores debent iudicare eorum kmethones et servitores, videlicet decollare, suspendere, cremare et omnia iura necnon omnes ultiones cum ipsis facere et exercere. Ista omnia et singula antedicta iura donamus, confirmamus nostris sigillis regalibus

[1] *Morawica w woj. krakowskiem, pow. proszowskim,* [2] *Niedźwiedź w woj. krakowskiem, pow. proszowskim.* [3] *Wyszmuntów w woj. i pow. sandomierskim.*

et approbamus perpetuis temporibus duratura. Actum et datum Cracovie secunda feria post festum sancti Galli confessoris sub anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo sexto. Presentibus his testibus: domino Petro Neorza palatino Sandomiriensi, domino Wilczkone castellano Sandomiriensi, domino Grothone castellano Lublinensi, domino Derslao dapifero Cracoviensi, domino Msczugio subcamerario Cracoviensi, domino Swanthopelko Gothardowski, domino Ianussio cancellario Cracoviensi, per cuius manus datum est, et aliis quam pluribus fidedignis.

63. */1368—1370 r./*

Kazimierz Wielki określa prawa i obowiązki starostów.

***Or**, obecnie nieznany.*

***Kop**. w rękopisie Bibljoteki Zakładu Naukowego im. Ossolińskich we Lwowie (t. zw. cod. Oss. II), pod nagłówkiem:* Leguntur iura sive statuta per dominum regem Kazimirum ac suum consilium confirmata.

***Dr**. Helcel, Starodawne prawa polskiego pomniki t. I (Kraków 1856) str. 226 (według **Kop**.).*

***Uw**. Wpisane są te postanowienia po ordynacji żupnej Kazimierza W. z 1368 r., pochodzą więc może z ostatnich lat rządów Kazimierza W.*

Item de mandato domini regis statuimus, quod nullus capitaneorum sive procuratorum, videlicet in terra Cracoviensi, Sandomiriensi, Syradiensi, Lanciciensi, Cuyawyensi, Dobrinensi, Russiae ac aliarum omnium tenutarum alio modo debet[a] vivere in tenutis regalibus, nisi tantummodo de laboribus agrorum, alodiorum[b], penarum, molendinorum, lignorum, decimarum, sub pena colli ac omnium bonorum. Et omnes proventus censuales et exactionum integraliter domino regi debet presentare ad thesaurum.

Item statuimus firmiter, quod omnes proventus, qui proveniunt in toto regno Polonie, qui vulgariter nuncupantur *berne*, omnes sub pena colli ac omnium bonorum capitanei, procuratores omnium tenutarum, debent reservare[c] pro thesauro domini regis. Et predicti capitanei, procuratores et ceteri officiales debent vivere in tenutis regalibus de penis, laboribus agrorum ac molendinis, census et proventus regios non tangendo. Sin autem con-

[a] *W tekście* non debet. [b] *W tekście* aliodiorum. [c] *W tekście* reservari.

tigerit, quod dominus rex veniet visitando suos capitaneos ac procuratores, tunc idem tenutarii in statione regali de alodiis tenentur ac debent domino regi omnia necessaria ministrare, etc.

64.

Z kroniki Janka z Czarnkowa.

Oryginał nie jest znany, kopji znanych jest dziewięć. Najlepsze wydanie tej kroniki w Monumenta Poloniae historica t. II (Lwów 1872) str. 619—756. O tej kronice ob. Stanisław Kutrzeba. Historja źródeł dawnego prawa polskiego t. I str. 16.

1. De morte Wladislai Lokyetk regis Polonie.

Anno Domîni M CCCXXXIII, quarto Idus martii (*12 marca*) obiit inclitus dominus Wladislaus, rex Polonie in castro Cracoviensi et ibidem in ecclesia Cracoviensi cathedrali in sinistra parte chori, ex opposito altaris maioris, tumulatus requiescit. Unicum habuit filium nomine Kazimirum, de cuius miris actibus, magnificentia et probitate infra scribetur, heredem regni et successorem derelinquens. Qni Kazimirus Wladislao patre suo adhuc vivente, et hoc pro bono pacis regni Polonie ordinante, magnifici principis domini Gedimini, magni ducis Litwanorum filiam, nomine Annam, in uxorem duxerat [2], quam cum proposuisset una secum coronari velle et mater sua domina illustrissima [3], filia olim Boleslai ducis Kalis, filii quondam Wladislai filii Odonis, id dixerat fieri de iure non debere pro eo, quod ipsa vera regina coronata existeret, et ideo ipsa vivente aliam coronari super eodem regno non debere; que tandem precibus filii sui, quem tenerrime diligebat, consentiens benigne, contulit se in monasterium sancte Clare in Antiqua Sandecz ibique sub regula sancti Francisci professa sub regulari habitu cum sororibus ibidem degentibus, quoad vixit, domino devote et magna humilitate famulavit.

2. De coronatione Kazimiri regis Polonie.

Anno domini M CCC XXX III octavo Kalendas maii (*24 kwietnia*)[5] per venerabiles in Christo patres dominos Iaroslaum Gneznensem archiepiscopum, Iohannem Cracoviensem, Iohannem Poznaniensem, Michaelem Cuiaviensem, Stephanum Lubucensem

[1] *Prawdopodobnie jednak zmarł Łokietek 2 marca 1333 r.* [2] *16 paźdz. 1325 r.* [3] *Jadwiga, † 10 grudnia 1339 r.* [4] *Nowy Sącz.* [5] *Inne źródła podają datę 25 kwietnia 1333 r.*

episcopos in ecclesia Cracoviensi, multis principibus, ducibus, baronibus et nobilibus Polonie presentibus, in regem Polonie honorifice coronatur Kazimirus. Hic post coronationem suam in omnibus fuit felicissimus, precipue quoad augendum et dilatationem regni Polonie...

3. Quomodo regabat regnum et populum.

Regio itaque diademate insignitus regnum populumque sibi a Deo traditum viriliter et utiliter gubernabat. Nam secundum prophetam pacem et veritatem atque iustitiam dilexit. Erat enim bonorum et iustorum piissimus tutor et defensor, malorum vero, predonum, violentorum, calumniatorum sevissimus persecutor. Nam quicunque latrocinia sive furta faciebat, quantumcumque fuerant nobiles, ipsos mandabat decollari, submergi et fame mortificari, cum fratribus et cognatis eorum comedens et bibens pariter et dormiens: Deum habens adiutorem, non timebat, quid faciat sibi homo. Calumniatores vero, quos reperit, ipsos ferro ignito in facie aduri mandabat. Ipsius temporibus nullus potens dominus seu nobilis pauperi audebat facere violentiam, sed in statera equitatis omnia dirigebantur. Et cum in regno Polonie iudicia polonicalia ab antiquis temporibus secundum quasdam consuetudines, immo potius corruptelas iudicabantur, que diversi, diversimodo variantes, multas calumnias ac iniurias inferebant; hic rex, zelo iustitie accensus, convocatis totius regni sui prelatis ac nobilibus baronibus, omnes consuetudines iuri et rationi dissonas abiiciens, iudiciaque iuri et rationi consona, per que unicuique iustitia equanimiter reddatur equiter, de communi consensu prelatorum et baronum in scriptis redegit, perpetuis temporibus observanda. Et secundum psalmistam dicentem: decorem domus domini toto nisu dilexit. Chorum namque Cracoviensis cathedralis ecclesie cum plumbo texit ipsiusque chori testitudinem stellis deauratis decoravit. In eadem etiam ecclesia cappellam assumptionis beate Marie virginis, aliam apud fratres predicatores et plures ecclesias, videlicet in Sandomiria[1], in Wislicia[2], sancti Michaelis et sancti Georgii in castro Cracoviensi, hospitale inter Cracoviam et Cazimiriam[3] in Rupella, in Niepolomicze[4], in Corczyn[5], in Kargow[6], in

[1] *Sandomierz.* [2] *Wiślica w woj. sandomierskiem.* [3] *Kazimierz pod Krakowem.* [4] *Niepołomice w woj. krakowskiem, pow. szczyrzyckim.* [5] *Nowe miasto Korczyn w woj. sandomierskiem, pow. wiślickim.* [6] *Kargów tamże.*

Szydlow[1], in Stobnicza[2], in Solecz[3], in Oppoczno[4] in Pyothrocow[5], claustrum in Lancicia[6], claustris, muris, decoris sculpturis, picturis ac tectis mirificis construxit et ornavit. Quam plures etiam dictarum ecclesiarum ornatibus pretiosis, calicibus deauratis, multis quoque libris dotavit. Et licet in se ipso lubricus fuerit, utpote vir eleganter natus et naturalibus optime institutus, clericos tamen, quos sciebat esse castos et bone conversationis, nimium diligebat eisque prelaturas, prebendas ac beneficia in suis ecclesiis, cuiuscunque conditionis fuissent, ultra nobiles et servitores suos conferebat, prelatos etiam et canonicos omnium ecclesiarum, ut in suis ecclesiis maneant, hortabatur. Hic igitur rex ultra omnes principes Poloniae rem publicam strenue gubernabat, nam velut alter Salomon magnificavit opera sua, civitates, castra, domos muravit. Inprimis castrum Cracoviense mirificis domibus, turribus, sculpturis, picturis, tectis nimium decoris ornavit. Ex opposito etiam castri Cracoviensis ultra Wyslam, circa ecclesiam, que dicitur Rupella[7], civitatem muravit, quam ex suo nomine Kazimiriam[8] vocavit, plures etiam alias civitates, videlicet Weliczcam[9] et Scavinam[10], Lanczcoronam[11], castrum Hilcus[12], Bandzen[13], Lelow[14], civitatem et castrum Czorsten[15], castrum Niepolomicze[16], castrum Oczecz[17], castrum Crzepicze[18], castrum in terra Sandomiriensi et ipsam civitatem Sandomiriam, Wisliciam, Szydlow[19], Radom[20], Opoczno[21], Wanwelnicza[22], civitatem Lublin[23], civitatem et castrum in Szeczechow[24], Solecz[25], in Zawichost[26], in nova civitate dicta Corczin[27] castrum, in Polonia Kalisz[28],

[1] *Szydłów, tamże.* [2] *Stopnica, tamże.* [3] *Solec, tamże.* [4] *Opoczno w woj. sandomierskiem.* [5] *Piotrków w woj. sieradzkiem.* [6] *Łęczyca.* [7] *Skałka w Krakowie.* [8] *Kazimierz pod Krakowem.* [9] *Wieliczka w woj. krakowskiem, pow. szczyrzyckim.* [10] *Skawina, tamże.* [11] *Lanckorona, tamże* [12] *Olkusz w woj. krakowskiem, pow. proszowskim,* [13] *Będzin, w woj. sieradzkiem, pow. piotrkowskim.* [14] *Lelów w woj krakowskiem.* [15] *Czorsztyn w woj, krak., pow. sandeckim.* [16] *Niepołomice ob. str. 103 uw. 4.* [17] *Ojców w woj. krakowskiem, pow. proszowskim.* [18] *Krzepice w woj. krakowskiem, pow. lelowskim.* [19] *Wiślica, Szydłów, ob. str. 103 uw. 2 i wyżej uw. 1.* [20] *Radom w woj. sandomierskiem.* [21] *Opoczno, ob. wyżej uw. 4.* [22] *Wąwelnica w woj. i pow. lubelskim.* [23] *Lublin.* [24] *Sieciechów w woj. sandomierskiem, pow. radomskim.* [25] *Solec, ob. wyżej uw. 3.* [26] *Zawichost w woj. i pow. sandomierskim.* [27] *Ob. str. 103 uw. 5.* [28] *Kalisz.*

Pysdri[1], Stawiszin[2] civitates, Conyn[3] civitatem et castrum. in Nakel[4], in Welun[5], Medzirzecz[6], Ostrzeszow[7] castra, Welun[8] civitatem, Boleslawecz[9] castrum, in terra Cujaviae Cruschwica[10], Slothoria[11], Przedecz[12], Bidgoszcza[13], in terra Syradie ibidem firmum castrum, Pyothrcow[14] civitatem, in Brzesnicza[15] castrum. in terra Lancicíensi ipsam civitatem et castrum[16], in Iuniwlodz[17] civitatem et castrum, in Mazovia civitatem Ploczsko[18] castrumque, quod prius erat de uno circumdatum muro, secundo circumdedit muro, in terra Russiae Lamburgam alias Lwow[19] civitatem et duo castra, Przemisl[20] castrum, Sanok[21] civitatem et castrum, Crosno[22] civitatem, Lubaczow[23], Trebowla[24], Halicz[25], Tustan[26] castra. Has omnes civitates et castra muris fortissimis, domibus et terribus altis, fossatis profundissimís aliisque propugnaculis circumdedit in decorem genti regnique Polonie refugium et tutelam. Huius etiam regis tempore in silvis, nemoribus, mericis, rubetis tot villae et oppida locata sunt, ne fere quot fuerunt alias in regno Polonie...

---

[1] *Pyzdry w woj. kaliskiem.* [2] *Stawiszyn w woj. i pow. kaliskim.* [3] *Konin w woj. kaliskiem.* [4] *Nakło w woj. kaliskiem.* [5] *Wieleń w woj. i pow. poznańskim.* [6] *Międzyrzecz, tamże.* [7] *Ostrzeszów w woj. sieradzkiem.* [8] *Wieluń w woj. sieradzkiem.* [9] *Bolesławiec w woj. sieradzkiem, pow. wieluńskim.* [10] *Kruszwica w woj. brzeskiem.* [11] *Złotoryja w ziem. dobrzyńskiej, pow. lipińskim.* [12] *Przedecz w woj. brzeskiem.* [13] *Bydgoszcz w woj. i pow. inowrocławskim.* [13] *Sieradz.* [14] *Piotrków w woj. sieradzkiem.* [15] *Brzeźnica w woj. sieradzkiem.* [16] *Łęczyca.* [17] *Inowłódź w woj. łęczyckiem, pow. orłowskim.* [18] *Płock.* [19] *Lwów.* [20] *Przemyśl w woj. ruskiem.* [21] *Sanok w woj. ruskiem.* [22] *Krosno w woj. ruskiem, pow. sanockim.* [23] *Lubaczów w woj. i pow. bełzkim.* [24] *Trembowla w woj. podolskiem.* [25] *Halicz w woj. ruskiem.* [26] *Tustań w woj. ruskiem. pow. halickim.*

45.20 P
I
9:7

V 6.
2 X 399/
1